

SOSYALİST parti

İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

AYLIK DERGİ
SAYI 3
MART 1971

çinhindi halkları zafer yolunda
tarımda üretim güçlerinin gelişmesi
bilimsel sosyalist teoride «köylülük»
türkiye'de köylülüğün farklılaşması
marx, engels ve sosyalist parti-II
devrimci açıdan

SOSYALİST parti

İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

Aylık Dergi

Sayı 3

Mart 1971

2

ÇİNHİNDİ HALKLARI EMPERYALİZMİN
KANLI ELLERİNİ KIRACAKTIR

10

TÜRKİYE'DE TARIMDA ÜRETİM GÜÇLERİNİN
GELİŞMESİ

Oya Baydar Sencer

39

BİLİMSEL SOSYALİST TEORİDE "KÖYLÜLÜK"
SORUNU

56

TÜRKİYE'DE KÖYLÜLÜĞÜN FARKLILAŞMASI

67

TÜRKİYE'DE SON YILLARIN KÖYLÜ HAREKETLERİ

73

MARX, ENGELS VE SOSYALİST PARTİ - II

Orhan Yılmaz

88

DEVİRİMCİ AÇIDAN

Kurucular adına sahipleri : N. Atasoy, Ç. Anadol / Yazı işleri sorumlusu :
Ç. Anadol / Yönetim yeri : 19. sokak, nr. 16, Bahçelievler, Ankara / Telefon:
13 15 44 / İstanbul bürosu: Peykhane cad., Sipahi han, kat 3, Sultanahmet,
Abonesi : Yıllık 50, altı aylık 30 lira / Avrupa ve Ortadoğu için yıllık 75,
altı aylık 45 lira / Öteki ülkeler için yıllık 125, altı aylık 70 lira / İlanlar :
Tam sayfa 800 lira / Basıldığı yer : Eko Basımevi.

ÇİN HİNDİ HALKLARI EMPERYALİZMİN KANLI ELLERİNİ KIRACAKTIR

Emperyalizm, gerek ezilen halkların bağımsızlık mücadeleleri, gerekse sosyalist blok karşısında gerilemekte, eski mevzilerini kaybetmektedir. Güneydoğu Asya, Orta Doğu ve Lâtin Amerika son yıllarda emperyalistlerin kaybetmemek için çırpındıkları ve her çırpınıta biraz daha batağa gömüldükleri belli başlı bölgeler arasındadır.

Çin toprakları dışında genellikle küçük ülkelerin yer aldığı Güneydoğu Asya, 150 yılı aşkın bir süreden beri İngiltere, Japonya, Fransa ve Amerika gibi büyük kapitalist ülkelerin sömürgeleştirdikleri ve tutunmak istedikleri bir bölgedir. Başlangıçtaki İngiliz hâkimiyetine, emperyalist aşamada, özellikle 19. yüzyılın sonlarında Japonya ortak olmaya çalışmış, daha sonra Fransa bu bölgeye el atmıştır. Japon emperyalistleri Çin Kızıl Ordusu tarafından yenilgiye uğratılınca Çin Hindi'nin çeşitli bölgelerinde ve birtakım Güney Pasifik adalarında askerî üstlerini yoğunlaştırmışlardır. ABD ile Japonya arasında İkinci Dünya Savaşı'nda bu bölgelerde, uzun ve şiddetli savaşların olması, bölgenin emperyalistler açısından önemini kanıtlamaktadır. Savaş döneminde ve sonrasında bölgede güçlenme olanağı bulan Fransızlar uzun ömürlü bir askerî üstünlük kuramayarak, General Giap komutasındaki Kuzey Vietnam Halk Ordusu tarafından Dien Bien Fu'da hezimete uğrayınca bölgeden çekilmiştir (Cenevre Konferansı, 1964).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin güçlenmesinden sonra bölgenin Amerikan emperyalizmi için taşıdığı askerî stratejik önem iyice artmıştır. Özellikle 1960'larda, Amerikan emperyalistleri kukla hükümetlerin etkisiz kaldığı yerlerde açık askerî saldırılara girişmişlerdir.

Çin Hindi Halklarının Devrimci Geleneği

Güçlü merkezî otoritelerin bulunmadığı, feodaller arasındaki savaşların sürüp gittiği, sömürgeci devletlerin tahakkümü altında kalan Çin Hindi halkları isyancı ve devrimci geleneğe sahiptir.

Özellikle emperyalizmin askerî tahakkümünün arttığı 20. yüzyılda bu devrimci gelenek hayli gelişmiştir. Yirmi yıldan fazla süren Çin Halk Savaşı ve daha sonra kurulup güçlenen Çin Halk Cumhuriyeti, sosyalist düşünce ve eylemin gelişmesine yardımcı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında komünistler anti-emperyalist mücadelenin, halk savaşlarının öncülüğünü yapmışlardır, yapmaktadırlar. Çin Hindi halkları, otuz yıldan beridir çeşitli biçimlerde emperyalistlere karşı kısa veya uzun süreli

silâhlı mücadelelere girişmişlerdir. Vietnam, bu mücadelenin en güçlü örneğidir.

Amerikan Emperyalizminin Güneydoğu Asya Politikası

Bugün Güneydoğu Asya'nın ABD için sömürü bakımından önemi ikincildir. ABD, güçlü Kızıl Çin'e karşı o bölgede askerî bakımdan üslenmek ve bir tehdit unsuru yaratmak istemektedir. Emperyalizm, sosyalist ülkelere karşı topyekûn bir nükleer savaşı kolay kolay göze alamaz. Nükleer bir dünya savaşına girişmenin getireceği sonuçları pek iyi bilir. Fakat zaman sürekli olarak dünya devrimci sosyalist hareketinin lehine işlemekte; bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadeleleri gitgide gelişmekte, yeni başarılar kazanmaktadır. Emperyalizm habire mevzi kaybetmektedir. Güneydoğu Asya, emperyalizmin Asya kıtasındaki önemli bir tutunma noktasıdır. ABD buraya yerleşip, bölgeyi nükleer üslerle donatmak ve bunları Komünist Çin'e karşı bir tehdit vasıtası olarak kullanmak niyetindedir. Emperyalistler topyekûn bir nükleer savaşa girişmeyi göze almasalar bile dünya devrimci hareketinin yayılmasını önlemek için mevzi savaşlarda küçük nükleer silâhları kullanabilirler. Ayrıca böyle yıpratma savaşları yolu ile bir yandan sosyalizmin yaygınlaşmasını önlerken, diğer yandan sosyalist ülke ekonomilerinin gelişmesini kösteklemek istemektedirler.

ABD'nin Güneydoğu Asya politikasını da bu değerlendirme içinde ele almak gerekir : Kızıl Çin'in yakınında kukla iktidarlar kurarak orada güçlü bir askerî merkez oluşturmak, gereğinde taktik nükleer silâhlar kullanmak ve sosyalizmin genişlemesini engelleyerek Asya'yı tamamen elden kaçırmamak, böylece bir yandan halkların kurtuluş savaşlarını ya bizzat, ya da usak iktidarlar tarafından bastırmak, öte yandan kendi ekonomisini geliştirecek şekilde, savaş politikasını sürdürmek, bölgeyi bir yatırım ve sömürü alanı olarak kullanmak, vb., vb.. Amerikan emperyalistleri, şüphesiz ki egemenliklerini — mecbur kalmadıkça — usakları aracılığıyla sürdürmek, halk savaşlarını onlar aracılığıyla bastırmak isterler. Çünkü ABD'nin bilfiil giriştiği saldırılar, bir yandan Amerikan halkının kısıtlı da olsa, bilimsellikten uzak da kalsa, bilinçlenmesine yardımcı olurken, kendi ülkesindeki sosyal patlamaların, anarşinin gelişmesine yol açarken, öte yandan yıllardır sürdürdüğü barış, demokrasi, özgürlük yutturmacalarının dünya kamu oyununda daha çabuk iflâs etmesini doğurmaktadır. Buna rağmen Amerika, Güneydoğu Asya'da öylesine açmazlar içindedir ki, Vietnam, Kamboçya, Laos örneklerinde olduğu gibi, kendi ordusuyla savaşa girerek emperyalist emellerini sürdürmeğe çalışmaktadır.

Nitekim, Amerikan emperyalistleri, son olarak geçtiğimiz ay içinde Güney Vietnam Ordusu ile birlikte Laos'a saldırmışlardır.

Laos, Güneydoğu Asya'da 236.800 km² lik küçük bir ülkedir. Nüfusu 3 milyon civarındadır. Ülke Tayland, Burma, Kızıl Çin, Kuzey Vietnam, Güney Vietnam ve Kamboçya ile komşu olup en uzun sınırını K. Vietnam'la yapar. Kuzeydoğu ve doğusunda K. Vietnam, güneydoğusunda ise G. Vietnam bulunmaktadır. Laos, bu konumuyla stratejik bakımdan hayli önemlidir.

Tarihçe

Laos, Ortaçağ'dan bu yana çeşitli prenslerin mücadelelerine ve yabancı istilâlarına sahne olmuştur. 19. yüzyılın ilk yarısında Siamlılar tarafından zaptedilmiş, aynı yüzyılın sonlarında ise Fransızların kontrolü altına girmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonlarında Japonya ile anlaşılan Laos Kralı, Fransızlara karşı ülkenin bağımsızlığını ilân etmişse de, Japonya'nın yenilgiye uğraması ve Fransızların Güneydoğu Asya'da güçlenmeğe başlaması ülkeyi yeniden — ve aynı kral yönetiminde — Fransız emperyalizminin egemenliği altına sokmuştur (1946).

Devrimci Mücadelenin Gelişmesi

Fransız Birliklerinin Laos'a geri dönmelerinden sonra *Lao Isara* adlı ihtilâli bir örgüt silâhlı mücadeleye geçerek hem Kral askerlerine, hem de Fransız Kuvvetlerine karşı kurtuluş mücadelesini başlatmıştır. Fakat bu direnme başarısızlığa uğramış ve harekâtın liderleri ülkeyi terketmişlerdir. Kısa bir süre sonra, Lao Isara'nın solcu liderlerinden Prens Sufanuvong, *Pathet Lao* adlı yeni bir örgüt kurarak, Laos'un kuzey kesiminde silâhlı mücadeleyi devam ettirmeğe başlamıştır.

Kuzey Vietnam'ın Dien Bien Fu zaferinden sonra yapılan Cenevre Antlaşmasında Fransızların bölgeden çekilmelerine ve Laos'ta bağımsız bir krallığın kurulmasına karar verilmişti. Ancak, kral hükümeti sağ eğilimli olduğundan Pathet Lao bu kararı tanımayarak savaşı sürdürdü. Nitekim kral, Cenevre Konferansının hemen ardından Amerikan emperyalistlerinin hizmetine giriyordu. Sağcı iktidar, 1955'de Pathet Lao ile koalisyona gitmeğe mecbur kaldıysa da, üç yıl sonra bu devrimci örgüte karşı teröre geçti. 1960'da ise hükümet devrildi ve yerini Prens Suvanna Fuma yönetimindeki "merkezci" hükümet aldı. Bu durumdan hoşnut olmayan Amerika, kendi adamları aracılığıyla Prens Fuma'yı devirdi (1960). Böylece işler büsbütün karıştı. En sonunda 1962 yılında ikinci bir Cenevre Konferansı toplandı ve Laos'da sol ile sağ kanadı içeren bir millî koalisyon kurulmasına, Prens Suvanna'nın başbakanlığa getirilmesine karar verildi. Ülke,

Doğu ve Batı bölgelerine bölünerek, Doğu kesimi devrimcilerin yönetimine verildi.

Ne var ki, Amerika bu antlaşmadan hiç memnun olmamıştı. Vietnam, ABD için hayli önemliydi. Laos'un Kuzey ve Güney Vietnam'a komşu olan doğu kesiminin devrimciler elinde olması Amerika'nın işine gelmiyordu. C.I.A. ajanları solculara karşı sindirme hareketine geçtiler, bu iş bir solcu bakanın öldürülmesine ve diğer solcu bakanların kabineyi ve başkent Vientian'ı terkederek Laos'un doğusuna çekilmelerine yol açtı. Daha sonra sağcılarının faaliyeti arttı, ve en sonunda "tarafsız" Prens Suvanna Fuma da Amerika'ya satıldı. Bu durum Pathet Lao kuvvetlerinin mücadelelerini şiddetlendirdi. Ayrıca, Amerikan ajanları kuzeydeki Meo halkından derlenen C.I.A. tarafından yönetilen gerici kuvvetleri devrimcilerin üzerine saldırdı. Karşı devrimci kuvvetlerin komutanı ise Van Pao adlı bir uçaktı. Bu satılık general, Dien Bien Fu'da Fransızların safında cephede görev almıştı.

1964 Mayısında Amerikan uçakları — şimdiki adıyla — Ho Şi Minh yolunu kontrol altına almak ve doğu bölgesindeki devrimci merkezleri ele geçirmek, Vietnam savaşını daha etkili bir biçimde sürdürmek amacıyla Laos üzerine saldırıya geçtiler.

Devrimci Mücadele ve Pathet Lao

Laos'da kurtuluş mücadelesi Yurtsever Cephe (Neo-Lao-Haksat) tarafından yürütülmektedir. Cephenin öncüsü Devrimci Pathet Lao örgütüdür. Pathet Lao, Amerikan emperyalizmine ve onun emrindeki gerici iktidara karşı bugüne dek yigirmiye yakın dövüşmüştür. Pathet Lao'nun en büyük askerî başarısı 1969'da Küpler Ovasında kazandığı zaferdir. 1962 Konferansı ile solculara bırakılan bölgede bulunan ve Laos'un kuzeydoğusunda yer alan, askerî bakımdan büyük önem taşıyan bu ova, Amerikan kuvvetleri sayesinde gerici iktidarın eline geçmişti. 1969 Haziranında Pathet Lao, Küpler Ovasını zaptettiyse de saldırıya geçen Amerikan uçaklarının ağır bombardımanları sonucunda geri çekildi. Fakat 1970 şubatında daha güçlü kuvvetlerle gelerek ovayı yeniden zaptetti. Saldırgan Amerikan kuvvetleri, gerillaların faaliyetini önlemek amacıyla, yirmi bin kişilik bölge halkını ovoidan zor yoluyla çıkartarak gerillaları ezmek için bölgeyi ağır bombardımana tuttularsa da, sonuçta Pathet Lao'nun zaferini kabullenmekten başka çare bulamadılar. Gene Pathet Lao, 1969 yazında Kuzey Vietnamlılarla birlikte girdiği bir harekât sonucunda, Laos'un kuzeydoğusunda bulunan Amerikan Pati Üssünün ele geçirilmesinde büyük yararlıklar göstermiştir. Pati Üssünün düşmesiyle, Amerika bir yandan Kuzey Vietnam'a karşı saldırdığı uçakların önemli bir üssünden mahrum kalırken, öte yandan Laos'un doğu bölgesinin gerici rejime devredilme plân ve çabaları da sonuçsuz kalmıştır.

Pathet Lao öncülüğündeki Laos Yurtsever Cephesi her geçen gün güçlenmekte ve yeni yeni başarılar kazanmaktadır.

Laos'a Yeni Saldırı

ABD emperyalist kuvvetleri, Güney Vietnam Ordusu ile birlikte geçtiğimiz ay Laos'a saldırmıştır. Laos'un doğu bölgesinde devrimcilerin büsbütün güçlenmesi Vietnam savaşında Amerikan saldırganlarını büsbütün çıkmaza sürüklemiştir. Vietnam savaşını kazanamayacağını anlayan Amerika, geçen yıl Kamboçya'ya, bu yıl da Laos'a girerek bir taktik değişikliğine gitmiştir. Bölgede ne pahasına olursa olsun yerleşmek emelinde olan Pentagon, ortalığı kana ve ateşe bulmaktadır. Amerika, Kuzey Vietnam'ı alt edemeyeceğini anladığı gibi, Güney Vietnam'daki devrimci mücadelenin de önüne geçemeyeceğini görmüş ve Kuzey Vietnam'ı Laos topraklarından Güney Vietnam'a bağlayan Ho Şi Minh yolunu bu kez daha kesin olarak ele geçirmek amacıyla Laos'a saldırmıştır. Çünkü Ho Şi Minh yolunun açık kalması, Güney Vietnam kurtuluş savaşının komünist dünyadan yardım almasını kolaylaştırmaktadır. Amerika, Güney Vietnam'daki kuvvetlerini Mayıs ayında 240.000 askere indireceğini açıklamışsa da, asker sayısını azaltmadan önce Ho Şi Minh yolunu kontrol altına alarak Güney Vietnam ihtilâlini etkisiz bırakmağa kararlıdır, ayrıca Doğu Laos'da devrimci kuvvetleri gerileterek, hattâ ezerek bölgeyi kendisinin emrindeki gerici iktidara devretmek plânları bile bu saldırının arkasında yatmaktadır. Böylelikle, Ho Şi Minh yoluyla yetinmeyip, Kuzey Vietnam'ı doğudan kuşatarak, kısıtlamak emelini gütmektedir. Şimdilik 31.000 Amerikan ve G. Vietnam askeri, Laos'a saldırıya geçmiştir. Ayrıca 1500 deniz piyadesi Kuzey ve Güney Vietnam arasındaki silâhtan arınmış bölge civarına geri getirilmiştir.

Ho Şi Minh Yolu'nun Önemi

Kuzey ve Güney Vietnam'ı birbirine bağlayan bu yol Laos'un devrimciler kontrolündeki topraklarından geçer. Otuzu aşkın ayrı yoldan meydana gelmiş bir ulaşım ağıdır, bölge kesif ormanlık olduğundan yolun devrimci kuvvetler tarafından savunabilmesi için gerekli gizlenme başarılabilir. Amerikalılar yıllardır bu yolu kontrol altına almak için ellerinden gelen bütün çabayı göstermelerine rağmen, ormanlar içinde gizlenmiş ağır silâhlarla korunan yolu trafiğe kapayamamışlardır.

Ho Şi Minh yolu, Kuzey Vietnam'ın en güçlü harekât ve ikmâl merkezlerinden biridir.

KAMBOÇYA

Laos saldırısının yanısıra Amerika ve Güney Vietnam birlikleri Kamboçya üzerindeki saldırılarını da yoğunlaştırmışlardır. Doğu Kamboçya'ya karşı başlatılan yeni harekâta ABD desteğinde 20.000 Güney Vietnam askeri katılmaktadır.

Çin Hindi Yarımadasının güneydoğusundaki bu küçük ülkenin yüzölçümü 181.000 km², nüfusu ise 6.5 milyon civarındadır.

Kamboçya, yüz yılı aşkın bir zamandan beri büyük kapitalist ülkelerin özellikle Fransa, Japonya ve Amerika'nın baskolarıyla karşılaşmıştır. Kamboçya son olarak İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Fransız emperyalizmine karşı bağımsızlık için direnmiştir. Fransızların Dien Bien Fu yenilgisi ve Cenevre Antlaşmasıyla Çin Hindi'nden çekilmesinden sonra bağımsızlığını gerçekleştirmiştir.

Ne var ki Fransızların desteği ile krallığa gelen, ama Fransızlara karşı direnen Prens Norodom Sihanuk, Cenevre'nin hemen ardından Amerikan emperyalizminin ülkeye girmesine göz yummak acemiliğini gösterdi. Amerikan emperyalizminin kukla örgütü SEATO'nun "koruyuculuğunu", ve ABD "yardımlarını" (!) Sihanuk o zamanlar memnuniyetle karşılamıştı. Fakat kısa bir zaman sonra ABD'ne karşı direnmek zorunluluğunu hissetti ve tarafsızlık için çalıştı.

Sihanuk bağımsız bir politika izlemeğe gayret etmiş, kendisini krallığa getiren Fransızlara karşı direndiği gibi, Fransa'nın çekilmesinden sonra desteğini gördüğü Amerika'ya da karşı kısa zaman sonra direnmeğe başlamış, başta Çin olmak üzere komünist ülkelerle yakın ilişkiler kurmaktan çekinmemiş ve bunun sonucu olarak 1958'de bir Amerikancı darbeyi bastırmak zorunda kalmıştı.

Zamanla Amerika'nın Güneydoğu Asya ve özellikle Vietnam politikasını yakından gören Sihanuk 1960'dan sonra Amerika'ya karşı tavizsiz bir tutum izlemeğe başlamıştır. Emperyalistler bu tutuma karşılık Güney Vietnam ve Tayland askerlerini modern silâhlarla donatarak Kamboçya'ya saldırtmağa başlamıştır. En sonunda, 1964'de Kamboçya ile ABD arasında her türlü diplomatik ve ekonomik ilişki son bulmuştur. Sihanuk Fransa ile olan iktisadî bağlantılarını arttırmıştır.

Geçen yıl, kendisinin yurt dışında olmasından yararlanan C.I.A Lon Nol aracılığıyla sağcı bir darbe düzenleyerek iktidarı ele geçirmiştir. Bunun üzerine Sihanuk Pekin'e giderek, orada devrimci bir hükümet kurmuş ve Kamboçya'daki taraftarlarını bağımsızlık mücadelesi için örgütlenme çabalarına girişmiştir.

Sağcı darbenin Kamboçya'da tepki ve direnişle karşılaşması, Kuzey Vietnam ve Pathet Lao ile dayanışmaya giren Kamboçya ilericilerinin mücadelesi sonucunda Amerika Kamboçya'daki durumunun kötüye gittiği-

ni görerek, darbeden bir süre sonra Kamboçya'yı işgal etmiştir.

Ne var ki, bu işgal ülkede daha büyük bir direnişi gerçekleştirmiş, Kuzey Vietnam ve Pathet Lao'nun halk önünde prestijini arttırmıştır.

Geçen ay Amerikan ve kukla Güney Vietnam kuvvetlerinin sadece Laos'a değil, Kamboçya'ya da sevk edilmiş olmaları emperyalizmin Kamboçya'da da çıkmazda olduğunu göstermektedir.

Çin Hindi Savaşının Halkaları : Vietnam, Kamboçya, Laos...

Böylece Amerikan emperyalistleri toplam 50 bin kişilik bir kuvvetle toplu bir harekâta girişmişlerdir. Çin Hindi'ndeki devrimci kuvvetlere ağır bir darbe indirmek niyetinde olan emperyalistlerin, "asker azaltma" işlemini şimdilik geri bıraktıkları anlaşılmaktadır. Çin Hindi yarımadasının adı geçen bölgelerinde kanlı muharebeler devam etmektedir. Yoğunlaşan savaşın ilk günlerinde Kuzey Vietnam ve Pathet Lao birlikleri gerici güçlere karşı yeni başarılar kazanmışlardır.

Tepkiler

Amerikan emperyalistlerinin giriştiği bu yeni saldırı başta Amerika'da olmak üzere bütün dünyada şiddetli tepkilere yol açmıştır. Tepkiler, Fransız Cumhurbaşkanı Pompidou'dan, gerici Laos hükümetine kadar uzanmaktadır.

Komünist Çin, Amerika ve onun Saygon ve Dangok'daki köpeklerine karşı Çin Hindi halklarını sonuna kadar destekleyeceğini bildirirken, Sovyet Tass Ajansı Amerika'nın bu toplu saldırıyla Çin Hindi savaşında yeni bir devreye yol açtığını belirterek saldırıyı şiddetle kınamıştır.

Kızıl Çin hükümeti, şimdilik gönüllü asker göndermek gereğini duymadığını belirtmiştir. Çin'in resmî organı Halkın Sesi gazetesinde ise Amerika'nın Çin Hindi savaşında nükleer silâh kullanmak niyetinde olduğu ifade edilmektedir.

Amerika'da ise savaş aleyhtarları gösteriler düzenlenmiş, çeşitli yerler tahrip edilmiş, polisle çatışmalar olmuştur.

Silâh Geri Tepecektir : Zafer Ezilen Halklarıdır

Emperyalistlerin ve gericilerin giriştikleri bu hareket de sonunda emperyalizmin bir adım daha gerilemesinden başka bir sonuç vermeyecektir. Girişilen saldırı, Çin Hindi'ndeki devrimci mücadelenin güçlenmesi ile sonuçlanacaktır. Laos ve Kamboçya'daki, Güney Vietnam'daki devrimci mücadeleye daha geniş kitleler katılacak ve topyekûn halk savaşlarının örgütlenmesi gelişecektir. Daha geniş saflarla dövüşen halk ordularının başarıları em-

peryalizmin güneydoğu Asya'da kurmak istediği zulüm ve sömürüyü geriletecek, emperyalistler ve onların uşaklarının o topraklardan daha çabuk kovulmalarına yol açacaktır. Zalimlerin atacakları her yeni adım onları biraz daha, biraz daha batağ gömecek ve emperyalizmi kaçınılmaz sonuna, nihai çöküşüne dolu dizgin sürükleyecektir. Ve bu sürükleniş, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelelerini güçlendirecek, insanlığı dünya proleter devrimine doğru her geçen gün biraz daha yaklaştıracaktır.

TÜRKİYE'DE TARIMDA ÜRETİM GÜÇLERİNİN GELİŞMESİ

Tarımda üretim güçlerinin gelişim seviyesi ve hâkim üretim biçimi konuları, devrim stratejisiyle doğrudan bağlantısı yüzünden, son dönemlerin en çok tartışılan konusu oldu.

“Osmanlı toplum yapısı”nın özellikleri, “feodalite” ve “Asya Tipi” sorunları, köylülüğün farklılaşması, tarımsal yapının değişmesi, buradan giderek, “halk savaşı”, “köylü devrimi”, “toprak devrimi” tartışmaları hep bu konunun parçalarıydı.

Tartışmaların, Türkiye’de sosyalist teorinin ve marksizmin ustalarının öğrenilmesine katkıda bulunduğu şüphe götürmez.

Ancak tartışmalar belli hastalıkları birlikte taşıyarak doğmuştur ve bu hastalıklar bugün de devam etmektedir. Eserlerin tümü okunmadan ve tahlillerin nerede, ne zaman, nasıl bir gelişme ve şartlar içinde yapıldığı hesaba katılmadan, doğruları ortaya koymak için değil de bir tartışmada karşı tarafı vurmak üzere ustalardan gelişmiş güzel aktarmalar yapmak; teorik bilgi yetersizliğinden yanlış anlamalar; farklı şartlarda geçerli olan bir tahlili Türkiye’nin somut şartları hesaba katılmadan olduğu gibi aktarmak; doğruya arayan yapı tahlili yerine, stratejilere kılıf hazırlamak üzere gerçekleri çarpıtmak; doğru verilerden yanlış sonuçlar çıkarmakta gösterilen hüner; hiç bir araştırmaya dayanmadan, ya da yetersiz, kısmi gözlemlerden hareketle genel teorik çerçeveler kurmak; tartışmaların belli başlı aksak noktaları olarak görünüyor.

Tarımda hâkim üretim biçimi tartışmaları, TİP içinde ve dışında strateji tartışmalarıyla birlikte başladı. Özellikle Milli Demokratik Devrim tezinin ilk ortaya konduğu dönemlerin, teorik bilgi eksikliğini, yanlış yorumları ve aktarmaları, el yordamıyla aranmaları yansıtan ortamında, “Feodalite var mı yok mu, hâkim mi değil mi” noktasına varıldı. Soru mutlaka önemliydi, ancak soruluş ve cevap verilme yöntemleri çoğunlukla yanlışti. Son bir yıldır, bu konuda kısır tartışma ortamının aşılmasına başlandı; aktarmacılık, teorik eksiklik ve Türkiye şartlarından kopuk kalma eğilimleri devam etmekle birlikte, daha olumlu araştırmalara ve daha sağlam bir teorik bilgiye dayanan yorumlara doğru gidildiği görülüyor.

Tarım’da hâkim üretim biçiminin geçmişte feodal olduğu, bugün de yarı-feodal biçimin hâkim bulunduğu görüşünün ilk tartışmaları henüz görüşü savunanların bile feodaliteyi ağırlıklı yönleriyle tanımlayamadıkları, “kalıntı” kavramının açık seçik ortaya konmadığı, marksist yapı analizinin nasıl yapılacağına iyi bilinmediği bir dönemde başlama şanssızlığına

uğradı. İddialar, “hâkim üretim biçimi feodaldır, hayır kapitalisttir” den öteye geçemiyordu. Korkut Boratav’ın “Türkiye’de Gelir Dağılımı” kitabı, Emek Dergisi’nin 6. sayısında çıkan konuyla ilgili yazısı, Muzaffer Erdost’un bu yazıyı eleştiren “Türkiye’de Tarımda Hâkim Üretim İlişkisi Üzerine” yazısı (Aydınlık, sayı 13) ve yine Boratav’ın Proleter Devrimci Aydınlık’ın 1-15. sayısındaki makalesi, tartışmayı bir adım öteye götüreceği yolu açan yaklaşımlar oldu. Son dönemlerde tarımda üretim güçlerinin gelişmesi ve “köylülük” konusu, yine devrim stratejisi tartışmalarına ilişkin olarak önem kazandı. “Köylü devrimi”, “Çin modeli”, “Toprak devrimi” sloganları etrafında, bir kere daha, tarımda üretim güçlerinin gelişmesi konusunun çarpıtılarak ele alındığı, hattâ üretim güçlerinin gelişmesine dönük tahliller yapılmadan, önceden hazırlanmış, aceleci sonuçlara varıldığı görülüyor.

Tarımsal Yapının Tarihsel Gelişme Çizgisi

Türkiye’de tarımda hâkim üretim biçimi tartışmalarını Osmanlı dönemine götürmek ve “Feodalite - Asya Tipi” tartışmasına ağırlık tanımak, konuyla ilgili ilk dönem tartışmalarının düğüm noktasıydı. Şüphesiz ki her sosyo-ekonomik yapı bütün tarihinin izlerini taşır. Ancak bugünün çözümlemesini yaparken uzak tarih bir başvurma çerçevesidir ve bugünkü durumun özelliklerini açıklığa kavuşturmak bakımından önemlidir. Konuyu bir başka incelemeye bırakarak, “Osmanlı toplum yapısı” tartışmalarına girmeden, bu yapının özellikler taşıyan bir *feodal yapı* olduğunu söylemekle yetiniyoruz.¹ Bu feodal yapının bozulması ve çözülmesi, iç ve dış etkilerle — ama 18. yüzyıl başlarından sonra özellikle dış etkilerle — hızlanmıştır.

1858 Arazi Kanunnamesi Osmanlı tarihinde toprak sorunları açısından bir dönüm noktası olduğu kadar, bugünkü durum açısından da aydınlatıcıdır. Kanunname eski tımar sisteminin kalıntısı olan Mirî (devlete ait) toprakları ilgilendirmektedir. Yani özel mülk topraklar kanununun dışında kalmaktadır. Kanunun *özü*, büyük feodal özel mülkiyete dokunmamakla birlikte, mirî topraklar üzerindeki “reaya” çiftliklerini çiftçinin (reayanın) küçük özel mülkü haline getirmektir. Böylece “ferdî tasarruf” hakkı kabul edilmekte ve küçük üreticinin, küçük bağımsız köylü işletmesinin gelişmesi sağlanmak istenmektedir. Şu halde 1858 Arazi Kanunnamesi, — özel mülk toprakları dışında bıraksa da — küçük mülkiyeti geliştirmeye yöne-

¹ Konuyla ilgili geniş bibliyografya mevcuttur : Bazı temel eserler : Ö. L. Barkan’ın makaleleri, M. Akdağ ve H. İnalcık’ın araştırmaları, Muzaffer Sencer : Osmanlı Toplum Yapısı, Sencer Divitçioğlu : Asya Tipi Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumunu, Muzaffer Erdost’un makaleleri ve “Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm” Kitabı, Kurthan Fişek : Anadolu Toplumlarının Evrimi Üzerine Düşünceler,.. v.b...

liktir. Küçük özel mülkiyet, bilindiği gibi içinde doğduğu sistem üzerinde hep çözücü bir etki yaratmıştır. Avrupa'da feodalitenin çöküş dönemlerinde küçük köylü mülkiyetinin, basit meta üretiminin geliştiği ve çöküşü hazırladığı hattâ küçük üreticilerin fiilen toprakların özel mülkiyetini ele geçirdikleri ve bunun sonucunda basit meta üretiminin daha hızlı serpiştiği görülmektedir.

Ayrıntılara inmeden böyle bir gelişmenin Osmanlı Devletinde 1858 Arazi Kanunnamesinden sonra hukukileşen küçük özel mülkiyetle birlikte doğduğunu söyleyebiliriz. Ancak geniş özel mülk topraklar üzerinde köylü (reaya) hâlâ feodal bağımlılık ilişkileri içinde varlığını sürdürmekte ve bu bağımlılık ilişkileri çeşitli bölgelerde çeşitli seviye ve biçimlerde görülmektedir. Örneğin, aşiret bağımlılıklarının da yaşadığı, "yurtluk-ocaklık" sistemine dayanan Doğu bölgelerinde, o dönemlerde hâlâ emek-rant söz konusuysen, diğer bölgelerde "ortakçılık" ilişkisi hâkimdir.²

1858 Arazi Kanunnamesi bir yanda özel mülkiyete dayanır ve basit meta üretimini geliştirerek küçük üreticiliği yaygınlaştırır ve hukukileştirirken, öte yandan feodalizmin ileri aşamalarında bulunan ve özellikle ortakçılık ilişkisi ile belirlenen bir yapı ve Doğu bölgelerinde de daha geri ve sağlam bir feodal yapı birlikte yaşamaktaydı. Ayrıca 19. yüzyılda, Akdeniz ve Ege bölgelerinde plantasyonlar biçiminde dışa bağımlı olarak gelişen, pamuk üreten kapitalist çiftlikler de unutulmamalıdır.

Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet sonrasında, üretim güçlerinin gelişmesi, iç pazarı açarak kapitalizmin gelişmesini hızlandırmış, kendine yeten kapalı ekonomiden, basit meta üretimine, yer yer kapitalist tarıma geçiş süreci hızlanmıştır. Ancak, Cumhuriyet'in kuruluşunu izleyen dönemde feodalitenin, feodallerin ve feodal ilişkilerin tasfiye edilmemesi, köklü bir toprak reformuna gidilmemesi ve feodal yapının da — bugün çözülme aşamasında ve kalıntı halinde de olsa — bir yandan sürmesi, gelişen kapitalizmin az gelişmiş bir nitelik kazanmasına yol açmıştır.

II. Dünya Savaşından sonra tarımda üretim güçlerinin gelişmesi, bir sermaye birikiminin sağlanabilmesi ile özellikle Batı kesimlerinde kapitalist tarım gelişmiş ve köylülüğün farklılaşması hızlanmıştır. Bir yandan kapitalizmin ilerlemesinin ürünü olan bu farklılaşma bir yandan kapitalist pazarı genişletmekte etkili olmuştur.

1870'den 1923'e kadar geçen dönemde mirî topraklar hukuken küçük özel mülkiyet lehine dağılmış, fiilen ise çeşitli bölgelerde büyük özel mülk topraklara katılmıştır.

² Ortakçılık ilişkisi, — özellikle bugünkü biçimiyle — salt feodal bir ilişki sayılmaz. "Ortakçılık içinde doğan bölüşme ilişkileri, saf feodal bir kategori olan "ürün-rant" terimi ile açıklanamaz". (K. Boratav, Proleter Devrimci Aydınlık sayı 1-15, s: 199) Ortakçılık feodalizm ile kapitalizm arasındaki geçiş ilişkisidir. Ve basit meta üretimini içerir.

Cumhuriyet iktidarı Osmanlı devletinden, geri teknolojiye dayanan, kapalı köy ekonomisinin yaygın olduğu yarı-feodal ilişkilerin sürdüğü, toprakların ancak % 5-6 sınıın ekilebildiği bir tarımsal yapı devralmıştır. Köylü sorunu, tarımı kalkındırma ve tarımsal geliri arttırma sorunu, Cumhuriyet yönetiminin çözüm getirmesi gereken temel sorunlardan biri olmuştur. Bir yandan tarımsal üretimi arttırmak üzere, öte yandan da, Kurtuluş Savaşı sırasında feodal unsurlardan ve büyük toprak sahiplerinden bir kısmı ittifaka dahil bulduklarından, 1923 sonrasında büyük mülkiyet teşvik edilmiştir. Doğu'da ve Batı'da Kurtuluş Savaşından sonra boş kalan azınlıklara ait topraklar büyük toprak sahiplerinin çiftliklerine katılmıştır. Özellikle Ege ve Marmara bölgelerinde Rumeli mubadillerine, Rumeli'deki çiftlikleri karşılığında büyük çiftlikler verilmiştir. Rumeli'de kapitalist tarıma geçmiş olan bu çiftçiler, ellerindeki sermaye imkânlarından da yararlanarak ileri bir tarıma başlamışlardır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde uygulanan tarımı kalkındırmaya yönelik tedbirler, büyük toprak sahiplerinin yararına olmuştur. Tarımın sürüp giden geriliği, toprak dağılımının adaletsizliği, "toprak reformu"nun zorunluluğunu gün geçtikçe daha fazla duyurmaya başlamış, 1936 yılında Atatürk bu zorunluluğa dikkati çekmiş, ancak "çiftçiyi topraklandırma kanunu"nun çıkabilmesi için 1945'e kadar beklemek gerekmiştir. Çiftçiyi topraklandırma kanunu, toprak dağıtımını ötesinde tarımı kalkındırma ve üretimi arttırma amacını taşımaktadır. 4753 sayılı bu kanun tasarısı özel toprak mülkiyetinin sınırını 5000 dönüm olarak belirlemektedir. Kanun tasarısı, Meclisteki tartışmalar sırasında, büyük toprak sahiplerinin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Bu olay Demokrat Parti'nin kuruluş nedenlerinden biri olarak gösterilir. Sonuç olarak kanun, tasarıdaki biçimiyle çıkma imkânı bulamamış; çiftçiye dağıtılan toprakların % 92'si hazine toprakları olmuş; ayrıca da desteklenmeyen küçük üretici, çoğu verimsiz olan toprakları işleyemediğinden küçük üreticiliğin kalkındırılması yerine, topraklar çeşitli yollardan yeniden büyük mülkiyete katılmıştır.

Türkiye'de Tarımda Üretim Güçlerinin Gelişmesi

Hâkim üretim biçiminin, başka bir deyişle tarımda üretim güçlerinin gelişmişliğinin tesbiti özellikle şu noktalar gözönünde bulundurulacak yapılmıştır: Bölgesel farklılıkları ortaya koymak ve Türkiye'yi üretim güçlerinin gelişmişlik seviyesi bakımından bölgelendirmek; tahlili zaman içindeki gelişmeyle ve bu gelişmenin hızıyla birlikte yani dinamik biçimde ve geleceğe dönük olarak yapmak; elde edilen sonuçları Türkiye bütünlüğü içinde yorumlamak...

Araştırmada kullanılan veriler, "ham" yada daha önceden başka araştırmacıların işledikleri istatistikler, çeşitli bölgelerde yapılmış köy, bölge ve

tarım araştırmaları ve konuyla ilgili kitap, makale ve tartışmalardır...³

Türkiye'de tarımda üretim güçlerinin gelişmesi, önce çeşitli ölçülere göre Türkiye bütünlüğü içinde ve zaman boyutu, yani gelişme dinamiğiyle birlikte ele alınacak; sonra 67 ili kapsayan verilerle bölgesel tahlile geçilecek, farklı bölgeler belirlenecek ve bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Araştırmada kullanılan istatistik verilerin geçerliliği, sürüp giden tartışmalar sırasında taraflarca sık sık söz konusu edilmiş ve şüpheyle karşılanmıştır. Konuyla ilgili istatistik verilerden bir kısmının gerçekten çok şüpheli olduğu, bir kısmının, daha önceki dönemlere ait verilerle karşılaştırma imkânını ortadan kaldıracak kadar farklı bir "bilgi derleme" temeli üzerinde toplandığı gerçektir. Ancak bazı veriler — ki araştırmada özellikle bu türden istatistikler kullanılmıştır — bazı sayım ve tesbitler, diğerlerinden daha güvenilir, daha objektif nitelik taşımakta; başka veri gruplarıysa, çeşitli istatistik tekniklerle düzeltilebilir ve güvenilir bir hale sokulabilir durumda bulunmaktadır. Örneğin 1963 tarım sayım verilerinin güvenilmezliği ve geçersizliği yanında 1950 sayımı verileri — sayımın yöntemi, yapıldığı dönemin koşulları, yürütülme biçimi gibi nedenlerle — daha güvenilir haldedir.

Araştırmanın temel veri kaynaklarından biri olan Köy Envanter Etüdleri sonuçlarıysa, farklı kaynaklardan yararlanılarak yapılan bazı teknik düzeltmelerle bir kısmı kullanılarak, alan araştırmalarının sonuçlarına göre Türkiye şartlarına uygun olarak yorumlamaya çalışılarak ve şüpheli sayılan verileri kullanmaktan kaçınılarak işe yarar hale getirilebilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümü olan, "bölgeleştirme" çalışmaları sırasında kullanılan istatistik yöntemlerden bu yazı çerçevesinde söz edilmeyecek, sadece sonuçların verilmesiyle yetinilecektir.

Tarımda üretim güçlerinin gelişmesi, başka bir deyişle içinde bulunduğumuz dönemde tarımın kapitalistleşmesi süreci, bazı objektif ölçütlerle ortaya koyulabilir. Tarımda kapitalistleşmenin klasik modelleri, bu araştırmanın dışında kalmaktadır. Bazı teorik kavram ve modellere yorumlar sırasında kısaca değinilecektir. Ancak kullanılan ölçütler konusunda birkaç açıklama yararlı olabilir.

Bilindiği gibi, tarımda kapitalizmin doğup gelişmesi, kapalı ekonominin yıkılarak meta üretimine geçilmesi ve içpazarın gelişmesiyle belirlenir.

³ "1950 Tarım Sayımı Sonuçları", "Genel Nüfus Sayımları Sonuçları", "1963 Tarım Sayımı Örnekleme Sonuçları", "Ziraat bünye ve istihlal istatistikleri", "1962 Köyler Anketi, Tarımsal Yapı ve Üretim istatistikleri", "Ulaştırma istatistikleri".

Köy Envanter etüdüleri; yayınlanmış 43 il, yayınlanmamış 24 ilin defterleri. Diğer kaynaklar tablolarda belirtilmiştir.

Bölge araştırmalarının bir kısmı başka araştırmacılara aittir. Diyarbakır, Urfa - Mardin, Gaziantep, Elâzığ, Aydın illerinde tarımsal yapı araştırması tarafımızdan yapılmıştır. Bu türden alan araştırmaları bulduğumuz farklı tarım bölgelerinin gerçeğe yakınlığını kontrol için kullanılmıştır.

Meta üretiminin yani kapitalizmin gelişmesinin temelindeyse tarımı diğer zenaatlerden ayıran sosyal işbölümü olgusu vardır. Basit Meta üretimi, pazarın gelişmesiyle ve pazarı geliştirerek gelişmiş bir kapitalist üretime doğru gider. Küçük üretici gittikçe üretim araçlarını kaybederek mülksüzleşir, yoksullaşır ve üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanlarla emeğini satarak yaşayan mülksüzler farklılaşması gelişir. Bu mülksüzleşme yine kapitalist iç pazarı geliştirir.⁴

Tarımda kapitalizm; köylülüğün, toprakların ve diğer üretim araçlarının sahibi tarım burjuvazisi, öte yandan üretim araçlarından kopmuş tarım proletaryası olarak sınıflaşmış bulunmasını, küçük üreticiliğin ve küçük mülk sahipliğinin yok olmasını gerektiriyorsa da, bu safhıkta bir kapitalistleşmeye hemen hemen hiç bir yerde rastlanmadığı söylenebilir. Rusya'da kapitalist gelişmenin sunî ve önemsiz olduğunu iddia eden Narodnik'lere karşı Lenin, birçok makalesinde ve özellikle "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi"nde bu hususa defalarca dikkati çekmiştir.⁵ Önemli olan küçük üreticinin tümüyle ortadan kalkması değil, mülksüzleşmekte olması, yoksullaşmakta olması ve tarımdaki değişme sürecinin toprak tekelleşmesine, bunun sonucu, tarımsal nüfusun proleterleşmesine doğru bir eğilim göstermesidir. Bu gidiş, kapitalist pazarı genişleterek, — diğer kesimlerle bağlantı içinde — tarım kesiminin de basit meta üretiminden, kapitalist üretime geçmesini sağlayacaktır.

Tarımda kapitalizmin gelişmesi sürecinin temelleri, görünümü, sonuçları nelerdir? Bu temeller, görünüm ve sonuçlar hangi objektif ve sayısal verilerle tespit edilebilir, yani üretim güçlerinin gelişmesini ortaya koyabilecek ölçütler nelerdir? Bu ölçütler Türkiye'ye uygulandığında ortaya nasıl bir tablo çıkmaktadır?

Tarımda Kapitalistleşme Ölçütlerine göre Türkiye'nin Tarımsal Yapısı

Meto üretimi ve kapitalist pazar sosyal işbölümünün sonucu olarak geliştiğine göre, sosyal işbölümünün göstergesi ve doğal sonucu, tarımsal ve kırsal nüfusun azalması, şehirselle nüfusun oransal artışıdır. "Kapitalizm ticarî ve endüstriyel nüfusta tarımsal nüfus aleyhine bir artış olmaksızın düşünülemez... endüstri merkezlerinin meydana gelmesi, sayıca artması ve nüfusun bu merkezlerce çekilmesi bütün kırsal sistem üzerinde derin etkiler yapar, ticarî ve kapitalist tarımın gelişmesine yol açar" (Lenin: Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, s: 40-41).

⁴ Bu olgunun teorik temellendirmesi için kaynak: Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, İngilizce 3. basım, (1967) s: 37-70

Marx, Kapital, 3. cilt 1. ve 2. kitaplar.

⁵ Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, s: 77-78 ve dipnot; s: 175-182, 384

Bu olgunun ve topraktan kopmanın bir başka göstergesi olarak kırsal kesimlerden şehirlere göç olayı alınabilir. Yine faal nüfusun sektörlere göre dağılımı ve bu dağılımın zaman içinde gösterdiği değişme aynı temel ölçütün bir başka görünümüdür:

1927-1965 yılları arasında Türkiye'de nüfusun kır ve şehirlere dağılımı aşağıdadır: (Kaynak 1945-1959-1960-1965-1970 (Geçici) Genel Nüfus Sayım Sonuçları)

Yıllar	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu
1927	% 24.2	75.8
1940	24.0	76.0
1950	25.1	74.9
1960	32.0	68.0
1970 (geçici)	39.0	61.0

Faal nüfusun sektörlere dağılımının 1955-1965 arası 10 yıllık gelişmesini ise şöyle özetlemek mümkündür: (Kaynak 1968 İstatistik Yıllığı)

Yıllar	Türkiye faal nüfusu (1000 kişi olarak)	Tarımsal nüfusun tüm faal nüfusa oranı %
1955	12.205	77.4
1960	12.998	74.9
1965	13.558	71.9

İç göçlerle buldukları kırsal bölgeden kopup şehirlere yerleşen nüfusun oransal artışı ise, Türkiye toplumu için şöyle bir eğitim gösteriyor: (Kaynak E. Tümertekin: Türkiye'de İç Göçler, s: 3)

Yıllar	Doğum yeri olan ilin dışında yaşayan nüfus	Genel nüfusa oranı
1945	1. 347 402	9.3
1950	1. 692 933	8.3
1955	2. 504 874	10.4
1960	3. 178 722	11.0
1965	4. 018 770	11.8

1963-1967 arasındaki durumu bölgelere göre tespit eden bir araştırma Türkiye köylerinin ancak % 24.6'sından hiç göç olmadığını, köylerin % 29.1'inden 20'den fazla ailenin göç ettiğini, köyden göç edenlerin % 88.3'ünün şehir ve kasabalara gittiklerini ortaya koyuyor. (Türk Köyünde Mo-

dernleşme Eğilimleri Araştırması, DPT, s: 101, tablo 93).

Yukardaki bütün veriler kendine yeten ekonomi çerçevesinin kırıldığı, yani sosyal işbölümünün gerçekleşmesinin ve bunun sonucu kapitalist tarımın gelişmesinin göstergeleridir. Özellikle ilk tabloda, bu gelişmenin 1950 sonrasında hız kazandığı görülmektedir. Diğer tablolar tarım kesiminde nüfus azalmasının, buna karşılık şehirlerde ve endüstride nüfus yoğunlaşmasının hiç gerilemeyen bir çizgi izlediğini gösteriyor.

Tarımda, meta üretiminin gelişmesi pazar'ın gelişmesi anlamına geldiğine göre, *pazara açılma imkânlarının durumu ve gelişmesi* tarımda üretim güçlerinin gelişmesinin bir başka ölçütüdür. Bu ölçütü "yol ve ulaşım durumu" olarak ifade edebiliriz. Yol ve ulaşım durumunun en belirgin ve objektif göstergesiye, yollardaki artış, her mevsim geçit veren yol toplamı ve motorlu taşıt aracı durumudur: (Kaynak 1963 ve 1968 İstatistik Yıllıkları).

Yıllar	Devlet Yolları (km)	Her mevsim geçit veren yol toplamı (km) (devlet+il)	Motorlu taşıt aracı sayısı
1956	24 459	32 421	76 361
1960	26 711	40 257	114 208
1966	34 502	44 876	193 816

Bilindiği gibi 1950 sonrası, özellikle karayolları yapım ve onarımında hamleler kaydedilen bir dönem olmuştur. 1960 sonrasında gelişme aynı hızla devam etmiştir. Bu olgu bir yandan kapitalizmin gelişmekte olmasının, kapalı ekonominin yıkılmasının zorladığı, öte yandan da kapitalist pazarı geliştiren bir görünümüdür.

İç pazarın gelişmesinin ve tarımda kapitalizmin göstergesi olan ticarî tarıma geçişin en iyi ölçütleri bir yandan tarımsal üretimin, işlenen toprağın artışı, öte yandan da tahıl ekiminden endüstri bitkileri ekimine geçiştir.

Türkiye'de bu ölçüte göre gelişmeler aşağıdaki tabloda özetleniyor: (Kaynak Ziraî Bünye ve İstihsal 1934-1950, Tarımsal Yapı ve Üretim 1968)

Yıllar	İşlenen toprak (ha)	Tahıl		Endüstri Bitkileri	
		Alan (ha)	Üretim (ton)	Alan	Üretim
1945	8 044 000	7 229 787	4 197 851	865 994	963 187
1950	9 868 000	8 670 943	8 145 335	997 320	1 876 678
1955	14 205 000	12 578 750	12 933 250	1 358 479	5 432 573
1965	15 294 000	13 512 163	15 259 166	1 535 803	9 394 311
1967	15 513 000	13 564 928	17 479 127	1 648 016	11 726 593

Tabloda görüldüğü gibi, özellikle 1950-1955 arasında işlenen alanda büyük bir genişleme (% 50) vardır. Bunun yanında, gerek tahıl, gerekse endüstri bitkileri ekimi ve üretimi önemli bir hızla artmaktadır. Genel olarak bu artış, özel olarak da endüstri bitkileri üretiminin tahıl üretiminde daha büyük hızla artması ticarî tarıma geçildiğinin ve ticarî tarımın geliştiğinin belgesidir. Bu gelişmenin dönüm noktası 1950-1955 sonrasındır. 1955'i "100" olarak alacak olursak 1967'de tahıl üretimi "135"e çıkarken, endüstri üretimi "216"ya çıkmıştır.

Tarımda üretim güçlerinin gelişmesinin en somut, en objektif ve en anlamlı göstergelerinden biri, tarım teknoloji ve yöntemlerindeki değişme, makineli ve entansif (yoğun) tarıma geçiştir.

Makine, özellikle traktör kullanımı, tarımsal yapıyı süratle ve temelden değiştirmektedir. Bilindiği gibi kapitalizm, tarımda makine kullanımını doğurur ve geliştirir.

Öte yandan makine kullanımı da kapitalist ilişkileri geliştirir. Makinenin girişiyle birlikte, feodal ilişkiler içinde toprak sahibine bağımlı tarım yapan köylüye ihtiyaç azalır. Bunlar topraklardan çıkarılırlar ve ücretli işçi duruma girerler. Öte yandan makineli tarıma geçiş, emeğin produktivitesini artırır. Bundan da önemlisi üretimin tekelleşmesini zorunlu kılar. Tarımsal makineler ancak belli bir toprak büyüklüğünde ve belli bir üretim hacmine ulaşırsa kârlı olacağından, makineli tarımla birlikte toprak tekelleşmesi olayı gözlenir ki bu olayın öteki yüzü, mülksüzleşmedir.

Tarımsal makineler içinde (yapıyı değiştirme bakımından) en önemli olan *traktör*'ü ele alırsak, aşağıdaki tabloyu elde ederiz:

Yıllar	Traktör sayısı	Traktörle işlenen alanın işlenen topraklara oranı (%)
1945	1 156	1
1950	10 585	9
1955	40 282	14
1965	54 668	17
1967	74 982	24
1969	96 407	47

Üretim güçlerinin gelişmesini en belirgin biçimde ve dönem dönem ortaya koyan bu tablo, makineli tarıma geçişte 1950'den sonra hızlanma olduğunu, 1950-55 ve 1965-70 arasındaysa bu hızın, bir sıçramadan söz edilebilecek niteliğe ulaştığını gösteriyor. 1967-1969 arasındaki 2 yıllık kısa dönemde, traktörle işlenen toprak oranı % 100 artış göstermiştir.

Tarım yöntemlerindeki gelişme ve enstantif tarıma geçişin bir göstergesi olarak "sunî gübre kullanımı" yukarıdaki sonuçları denetler mahi-

yettedir: (Kaynak Suat Aksoy, 100 soruda Türkiye'de Toprak Meselesi s: 81).

Yıllar	Sunî gübre kullanımı (ton)
1938	1 376
1950	42 103
1964	532 000
1967	1 535 278

Tarımda kapitalizmin gelişmesinin, kapitalizm öncesi ilişkilerin gerilemesinin, özellikle feodal ilişkilerin yıkılmasının önemli ölçülerinden biri tarım kesiminde ücretli-emeğin kullanılmaya başlamasıdır. Bir yandan ücretli işçilerin veya tarım işçisi ailelerin sayısı artarken, bu artış aynı zamanda *toprakların tekelleşmesinden doğan* mülksüzleşme anlamına gelir.

Tarım sayımı verilerine göre 1950 yılında Türkiye'de toplam 2 322 391 çiftçi aileden 251 303'ü yani % 10.8'i tarım işçisi aile olarak görünmektedir. 1964-67 dönemine ait Köy Envanter Etüdüleri verilerine göre (bu verilerin % 80'i 1967 yılında derlenmiştir.) 4 252 843 çiftçi aileden 1 175 223'ü (yani % 27.6'sı) tarım işçiliği yapmaktadır. Bu konudaki çeşitli tartışmalar elimizdeki veriler üzerinde durmayı ve bazı yorumları gerektiriyor.

Gerçekten de elde edilen oranlar ilk bakışta yüksek görünmektedir. Tarım işçisi gündelik alan, hiç bir üretim amacına sahip olmayan, bir emekçi olarak tanımlanırsa, bu oranların gerçeği ifade etmediğini kesinlikle söylemek mümkündür. Bulunan oranların, yarı proleterler, mevsimlik işçiler de hesaba katıldığında doğruya yaklaştıkları söylenebilir.

Yine tarım işçisi ailelerin çiftçi ailelere oranının hiç topraksız köylü aile oranıyla karşılaştırılmasında yarar vardır. Köyde yaşayan aileler için, Türkiye şartlarında tarım ve toprak dışı bir çalışma alanı bulunmadığına göre, 1950'de % 14.5, 1967'de % 29.8 olan topraksız köylü aile oranının, çoğunlukla tarım işçisi aileleri içerdiğini söyleyebiliriz. Topraksız yarıcı ve ortakçı ailelerin çiftçi ailelere oranı, hiç topraksız aile oranından çıkarıldığında (yarıcı ortakçı oran 1950'de % 2.4, 1969'da % 1.6 olarak hesaplanmaktadır), geriye kalan oran, yaklaşık olarak tarım işçisi aileleri kapsıyor sayılabilir. 1950-1967 dönemindeki artış özellikle önemlidir ve tarım kesimindeki kapitalistleşmenin bir göstergesidir. Gittikçe daha fazla köylü aile mülksüzleşmekte, topraktan kopmakta, tarım işçisi yada yarı-proleter niteliği kazanmaktadır.

Öte yandan, yarı-feodal yapı ve yarı-feodal üretim ilişkilerinin göstergelerinden biri sayılabilecek olan yarıcı-ortakçı oranının 1950'de % 2.4'den 1967'de % 1.6'ya düşmesi, tarımda kapitalizmin gelişmesini ayrı bir yönden kanıtıyor.

Üretim güçlerinin gelişmesinin doğrudan doğruya etkilediği, “köylülüğün farklılaşması süreci”; yani köylülerin çeşitli tabakalara ayrılmamış, farklılaşmamış bir “sınıf” meydana getirdikleri feodal yapının, kapitalizme doğru gelişerek köylü “sınıfı”nın kendi içinde farklılaşması, kapitalist gelişmenin en iyi göstergelerinden biridir. Eldeki veriler, alan araştırmaları ve gözlemler, köylülüğün farklılaşması olgusunun Türkiye’de gelişmekte bulunduğunu gösteriyor.

Büyük kapitalist çiftlik sahipleri ya da henüz feodal ilişkiler sürdüren büyük toprak sahipleri yanında, köylülüğün içinde zengin, orta, küçük köylülerin yarı-proleterlerin ve tarım işçilerinin farklı tabaka ve sınıflar olarak yer aldığı görülüyor.⁶

“Köylülüğün farklılaşması kapitalizm için iç pazar yaratır. Kır proletaryası belki orta köylüden daha az ve daha ucuz şeyler tüketir ama, zorunlu olarak (kendine yeten üretimde bulunamadığından) daha çok satın alır. Öte yanda satın alma gücü ve ihtiyacı olan köy burjuvazisinin (zengin köylünün) gelişmesi iç pazarı geliştirir.”⁷

Tarımda üretim güçlerinin gelişmesinin bu temel ölçütleri yanında, tarım gelirleri, toprağın meta haline gelişi (toprak satışları) toprak tekelleşme oranları, mevsimlik tarım işçisi alan köylerin sayı ve oranları ve benzer ölçütler de düşünülebilir ve kullanılabilir. Bunlardan bir kısmı, yukarıdaki ölçütlere ek olarak, araştırmanın Türkiye’yi bölgelendirme denemesinin yapıldığı ikinci bölümünde kullanılmıştır.

II

Tarımda Üretim Güçlerinin Gelişmesinde Bölgesel Farklılıklar

Tarımda üretim güçlerinin gelişmesi konusunu, yukarıdaki ölçütleri 67 ile ayrı ayrı uygulayarak ve 1950’den 1967’ye doğru giden bir süreç içinde ele almak Türkiye’de tarımda egemen üretim biçimini, köylülüğün durumunu tespit edebilmek bakımından iki önemli yarar sağlamaktadır: Birincisi bölgesel özellikleri Türkiye’nin tümüne yayarak yanlış yorumlara varmak tehlikesini ortadan kaldırmakta; ne tip ilişkilerin, hangi gelişme dinamiği içinde, ne yaygınlıkta bulunduğunu tesbit imkânı vermektedir. İkincisi de bölgelerin, çeşitli ölçütlere göre tarımsal gelişme, kapitalistleşme hızları — yaklaşık da olsa — oransal olarak hesaplanabilmekte, böylece şu andaki, durumun geleceğe doğru nasıl bir gelişme gösterebileceği konusunda so-

⁶ Türkiye’de köylülük ve köyde sınıflar konusu “Bilimsel Sosyalist Teoride ve Türkiye’de Köylülük” yazısında ele alınmıştır.

⁷ Lenin. A.g.e, s: 184

nuçlara varma imkânı doğmaktadır.

Bu yazıda, elde edilen sonuçlara dayanak olan ilk veriler ve ikinci dereceden önemli tablolar verilmeyecek; çeşitli gruplandırma, sıralama sistemlerinin hangi yöntemlerle yapıldığının açıklanmasına gidilmeyecek ancak sonuç tabloları ve bunlar arasından da, kapitalistleşmeyi en kesin yansıtabilecek, en güvenilir olanlar aktarılacaktır.

Kapitalistleşmenin temel ölçütleri arasında, değerlendirme imkânı bulabildiğimiz “şehirleşme”, “pazara açılma imkânları”, “traktör durumu”, “mülksüzleşme”, “ortakçı aile oranı”, “mevsimlik tarım işçisi olan köy oranı” ölçütleri ve 67 ilin bu ölçütlerin herbirine göre 1950-1967 arası gelişme hızları tabloları ek olarak verilmiştir.

Tabloların çoğunun incelenmesi ayrı bir yoruma ihtiyaç göstermektedir. Dikkati çeken nokta herhangi bir ölçüte göre, son durum ve gelişme hızı tablolarında, son duruma göre en ileri grupta yer alan illerin, gelişme hızı bakımından hep geri sıralarda yer almalarıdır. Bir örnek olarak “pazara açılma imkânları” ölçütünü alalım: 1965’deki duruma göre hâlâ en geri durumda bulunan illerin büyük kısmı, 1955-1956 arası gelişme hızı tablosunda ilk iki gruba girmişlerdir. Gelişmenin nisbî hızının, “en az gelişmiş” bölgelerde yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.⁸ Bu sonuç kapitalistleşmenin bütün bölgelerde (en geri tarım bölgelerinde bile) belli bir hızla sürdüğünün kanıtıdır.

Mülksüzleşme (topraksızlaşma) tablosu üzerinde — kapitalistleşmenin en temel ölçütlerinden olduğu için — ayrıca durmak gerekir :

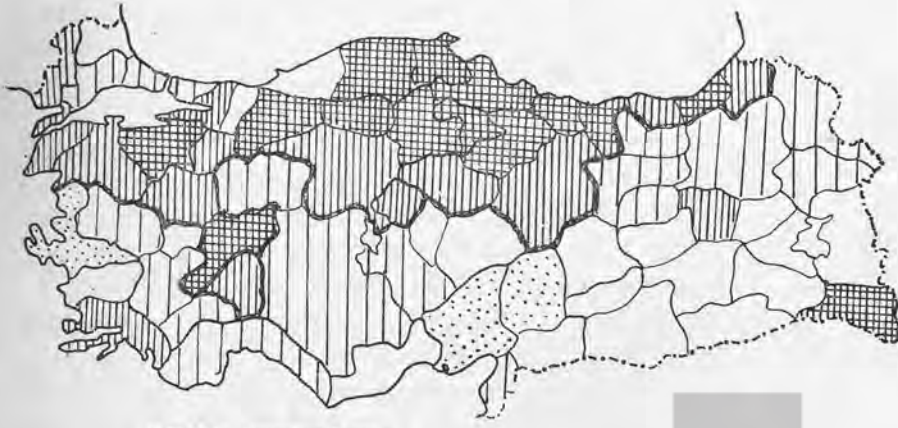
Bilindiği gibi mülksüzleşme bir süreçtir. Bu bakımdan da topraksız aile oranlarının her il için ve 1950-1967 yılları ayrı ayrı olmak üzere hesaplanması; aradaki farkın oransal olarak ifadesi, mülksüzleşmenin belirlenmesi için zorunludur. Mülksüzleşme tablosu bu şekilde elde edilmiştir. (Tablo: VII - Harita I).

Daha sağlam sonuçlara varmak üzere mülksüzleşme hızı bakımından iller haritasını, toprak tekelleşmesi haritasıyla karşılaştırmak, ayrıca da “illere göre ortakçı oranı” (Tablo: VIII) ve “illere göre tarım işçisi alan (yani kapitalistleşmiş) köy oranı” (Tablo: IX) tablolarıyla sınavarak yorumlamak gerekir.

Bu karşılaştırmalar genelde şu sonuçları vermektedir: Büyük toprak mülkiyetinin hâkim olduğu illerden Doğu Anadolu bölgesinde kalanlarda, mülksüzleşme hızının en düşük olduğu görülüyor. (Tek istisna Hakkâri). Bu bölgede mülksüzlük zaten üst sınırında bulunmaktadır. Aynı illerde ortakçı aile oranının yüksekliği, burada küçük mülkiyetin yutulmasından do-

⁸ Gelişme hızını ifade eden oranın yüksekliği bir yanıyla da hesaplamaya temel alınan “başlangıç noktalarının farklılığının sonucudur. Gerçekte gelişme hızı çok fazla görünen geri bölgelerle, düşük görünen gelişmiş bölgeler arasındaki fark rakamların gösterdiğinden az olabilir.

Harita - I : 1950-1967 ARASI İLLERE GÖRE TOPRAKSIZLAŞMA ORANI

1950-1967 topraksızlaşma
oranı (%)

38.3 - 25.1
24.3 - 16.1
16.0 - 11.8
9.9 - 10.4

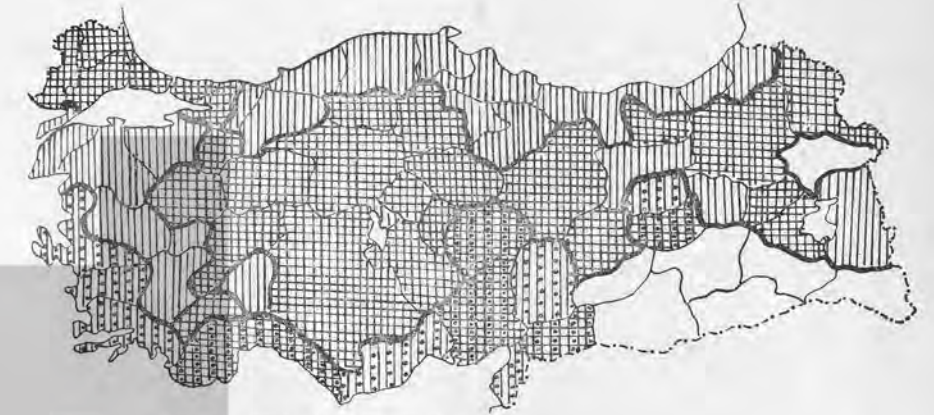

topraksız sayısı (oranı) azalan iller

ğan kapitalist bir mülksüzleşme sürecinin hızlı olduğundan söz edilemeyeceğini gösteriyor. Ege ve Akdeniz Bölgelerindeyse toprak tekelleşme seviyesi yüksek olmakla birlikte, mülksüzleşme olayı hem şu andaki durum hem de hızı bakımından daha az önemlidir. Bunun nedeni mülksüzleşme olayının bu bölgelerde daha önceki dönemlerde gerçekleşmeye başlaması, büyük kapitalist çiftliklere çok daha önceden geçilmiş olmasıdır. Ayrıca mevsimlik tarım işçisi alan köy oranının bu bölgelerde en yüksek olması da, kapitalist işletmelerde köy içi topraksız ailelerden çok mevsimlik tarım işçisi kullanıldığını, yani tarımda kapitalizmin gelişmiş olduğunu gösteriyor. Mülksüzleşme ölçütü açısından, Karadeniz ve Marmara bölgeleri dikkati çeken bir durumdadır. Bu bölgelerde küçük ve yer yer orta mülkiyetin parçalanması ve büyük mülkiyet tarafından yutulmasıyla belirlenen, klâsik bir "tarımda kapitalistleşme" olgusundan söz edilebilir. Özetle, konuyla ilgili çeşitli tabloların karşılaştırılması ve birlikte yorumlanması, mülksüzleşme olayının büyük mülkiyet bölgelerinde değil, küçük ve orta mülkiyet bölgelerinde hızlı ve önemli olduğunu gösteriyor. Tekelleşme, mülksüzleşme, başka bir deyimle tarımda kapitalistleşme sürecini, bu sürecin doğrultusunu ve hızını daha iyi ortaya koyabilmek için, illeri işletme büyüklüğü gruplarına göre sınıflandırmak ve bir mülkiyet grubundan diğerine doğru olan değişimleri zaman boyutu içinde gözlemek gerekir.

Eldeki verilerin imkân ve kısıtlamaları gözönüne alınarak, çeşitli araştırmalardan yararlanılarak yaptığımız gruplandırmaya göre, 1-50 dönüm arası toprak küçük mülkiyet; 51-200 dönüm arası orta mülkiyet; 200 dönümün üstü büyük mülkiyet olarak kabul edilmiştir.⁹ *Hâkim mülkiyet büyüklüğü grubuna göre iller sınıflandırıldığında, son verilere göre 4 ayrı tip ortaya çıkmaktadır. (Harita II)*

Harita - II : İLLERE GÖRE İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ — MÜLKİYET TÜRÜ

	küçük mülkiyet (≤50 dönüm)
	orta mülkiyet (51-200 dönüm)
	küçük mülkiyet + büyük mülkiyet
	orta mülkiyet + büyük mülkiyet
	büyük mülkiyet + toprak tekelleşmesi

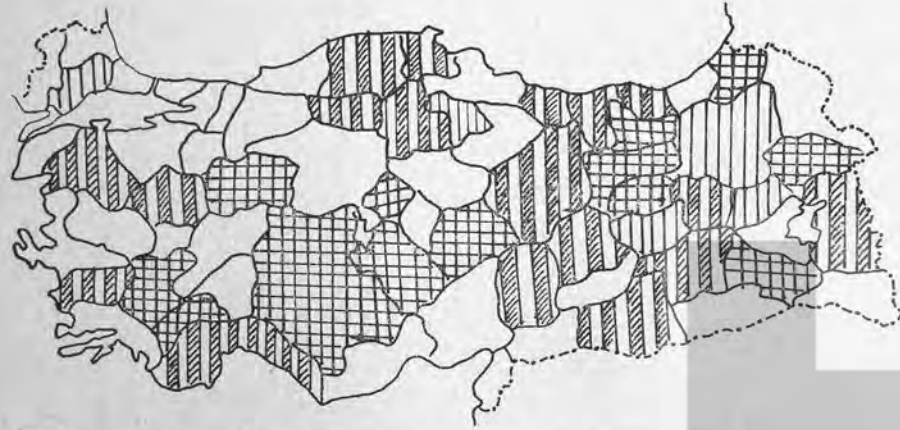
1 — Küçük mülkiyetin hâkim olduğu bölge, 2 — Orta mülkiyetin hâkim olduğu bölge, 3 — Büyük mülkiyet ve toprak tekelleşme bölgeleri, 4 — Büyük mülkiyetin orta ve küçük mülkiyetle bir arada bulunduğu bölgeler.

Durumu bir gelişme süreci içinde elde alacak olursak, yani illerin 1950-1967 arasında gösterdikleri değişimleri değerlendirirsek üç genel eğilim ortaya çıkmaktadır: 1 — Büyük mülkiyetin orta ve küçük mülkiyet aleyhine büyüdüğü iller (tarımda kapitalistleşmenin hızlı olduğu, toprağın

⁹ Şüphesiz ki bu, tartışma götürülen bir gruplandırmadır. Bölgelere göre toprakların verimi değişmekte, örneğin tütün bölgelerinin 50 dönümü ile tahıl ekilen kıraç topraktaki 50 dönüm büyük fark göstermektedir. Öte yandan 200 dönümün üstünü büyük mülkiyet kabul etmek yamıltıcı olabilir; ancak eldeki veriler bundan öte bir imkân sağlamamaktadır. Yine de, sınamak üzere, farklı bazı verilerle yapılan hesaplar, Bölgeleştirmenin ana çizgileriyle çok fazla değişmediğini göstermiştir.

hızla tekelleşmekte olduğu iller), 2 — Orta mülkiyetin güçlendiği iller, 3 — Küçük mülkiyetin arttığı iller.. (Harita III bu illerin nasıl gruplandığını gösteriyor.)

Harita - III : 1950-1967 ARASI, İLLERE GÖRE İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ VE MÜLKİYET BÜYÜKLÜĞÜNDE DEĞİŞME YÖNÜ

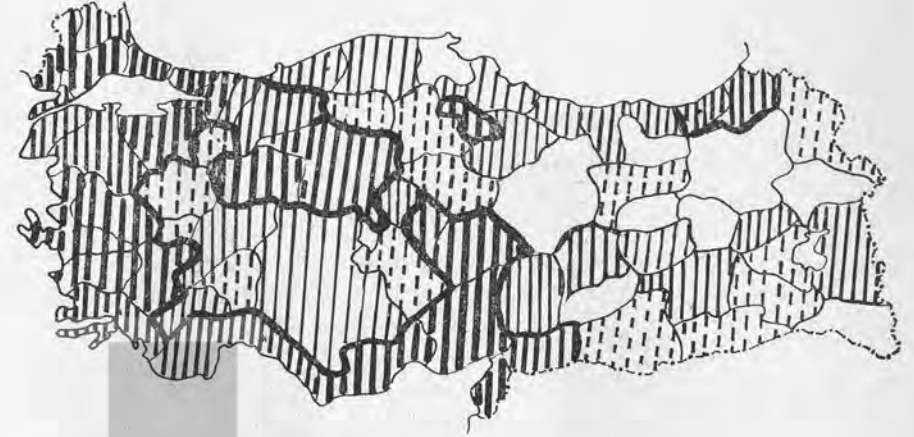
- Büyük mülkiyetin orta mülkiyet aleyhine büyüdüğü iller
- Büyük mülkiyetin küçük mülkiyet aleyhine büyüdüğü iller
- Orta mülkiyetin güçlendiği iller
- Küçük mülkiyetin arttığı yada durumu değişmeyen iller

22 ilde büyük mülkiyet orta ve küçük mülkiyeti daha büyük bir hızla yutmaktadır. Bu 22 ilin 17'si "Zonguldak - Ankara - Sivas - Maraş - Mardin eksesi"nin doğusunda kalıyor. Bu bölge diğer ölçütlerin ortaya koyduğuna göre halen en az kapitalistleşmiş bölgedir. Demek ki bu bölgede de gelişmenin ve toprak tekelleşmesinin hızlanmış olduğunu söylemek mümkündür.

Küçük mülkiyet grubunun yaygınlaştığı iller (3. grup), orta mülkiyetin çeşitli nedenlerle parçalandığı illerdir. Bu iller kısa süre içinde — tarımdaki genel gelişme ve değişme, iç pazarın gelişmesiyle birlikte — aynı süreç içine girecekler, yani bir süre sonra buralarda da küçük mülkiyet aleyhine tekelleşme hızlanacaktır. Durumu değişmeyen illerin çoğunluğuyorsa zaten kapitalist tarımın en fazla gelişmiş olduğu illerdir.

Sözünü ettiğimiz ve tablolardan bazılarını verdiğimiz çeşitli ölçütleri, istatistik yöntemlerden yararlanarak tek bir ölçütte toplar; 67 ili bu tek ölçüte göre sıralar; mülkiyet grupları ve 1950-67 arası değişmeler haritalarıyla karşılaştırarak yorumlarsak, Türkiye'de tarımda üretim güçlerinin

Harita - IV : TARIMDA KAPİTALİST GELİŞME SEVİYESİNE GÖRE TÜRKİYE'NİN 5 BÖLGESİ

- En çok gelişmiş 1. bölge
- Gelişmiş 2. bölge
- Orta gelişmiş 3. bölge
- Az gelişmiş 4. bölge
- Gelişmemiş 5. bölge

gelişmesi yönünden 6 ayrı bölge bulunduğunu ortaya koyabiliriz: (Harita IV).

1. Tarımda kapitalizmin gelişmiş olduğu, büyük kapitalist mülkiyet bölgesi.

Bu bölge İzmir, Aydın, Muğla, Antalya, İçel, Adana, Kayseri, Gaziantep, Hatay illerini içermektedir. Bu illerde büyük çiftlikler hâkimdir. Makineli tarım gelişmiş, sermaye-yoğun tarıma geçilmiştir. Endüstri bitkileri ekim ve üretimi hızla artmaktadır. Ortakçı aile oranı düşük, buna karşılık tarım işçisi ve mevsimlik işçi oranı yüksektir. Büyük kapitalist çiftlikler yanında küçük köylü mülkiyeti oldukça dengel bir yapı korumaktadır. 1950-1967 arasında küçük ve orta mülkiyet bir gerileme göstermemiştir. Kapitalizmin en fazla gelişmiş olduğu bu bölgede, mülksüzleşme süreci söz konusuysa da nisbî bir yavaşlık göstermektedir. Köylülüğün farklılaşmasının belirgin olduğu bu bölge tarımı iç pazar kadar dış pazara da dönük bir tarımdır ve tarımsal ihracatın büyük kısmını sağlamaktadır.

2. Tarımda kapitalizmin gelişmiş olduğu, orta ve küçük mülkiyet bölgesi.

Bu bölge *Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bolu, Ankara, Eskişehir, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Manisa, Denizli, Amasya, Nevşehir, Malatya, Artvin, Rize* illerini içermektedir.

Bölgede büyük kapitalist çiftlikler yaygın da, orta ve küçük mülkiyet grubu, yani küçük üreticilik hâkim görünmektedir. Makineli tarım gelişmiştir. Kapitalist çiftlikler gibi küçük üretim birimleri de tümüyle pazar için üretmekte ve endüstri bitkileri üretimde ağırlık taşımaktadır. Ücretli tarım işçiliği yaygındır. Araştırma sonuçları bu bölgede mülksüzleşme ve köyden kopma süreçlerinin önemli olduğunu gösteriyor. Yukarıdaki illerden ancak 7'sinde belirgin bir toprak tekelleşmesi söz konusudur. Yalnız küçük mülkiyet dağıldıkça ve köylü topraktan koptukça tekelleşme sürecinin diğer illerde de hızlanması beklenmelidir.

3. Kapitalist pazar için üreten, tarımsal kapitalizmin gelişmişlik seviyesi yönünden ilk iki bölgeden sonra gelen, orta ve küçük mülkiyet bölgesi.

Bu bölgede büyük kapitalist çiftliklerin hâkimiyetinden söz edilemez, ancak meta üretimi, ticarî tarım, özellikle tahılda gelişmiştir. Makineli tarıma geçiş son dönemlerde hızlanmıştır. Bu bölge köy küçük burjuvazisi yada küçük üretici bölgesi olarak nitelenebilir. Bu bölge kendi içinde ikiye ayrılmaktadır.

- Mülkiyet ve işletme büyüklüğü gruplarının önemli değişme göstermediği, yani toprak tekelleşmesinin hızlı olmadığı iller:
Bilecik, Burdur, Konya, Kırşehir, Afyon, Isparta, Niğde, Zonguldak, Samsun, Yozgat, Tokat, Erzincan, Kars, Bitlis, Muş, Elâzığ, Uşak.
- Toprak tekelleşmesi ve mülksüzleşmenin daha belirgin olduğu, yani kapitalist tarımın daha hızlı gelişmekte olduğu iller:
Kütahya, Kastamonu, Çorum, Çankırı, Ordu, Giresun, Trabzon, Van, Maraş.

4. Tarımsal yapıda kapitalizmin son dönemlerde nisbi bir hızla geliştiği ve feodal yapının hızla çözülmekte olduğu büyük mülkiyet illeri.

Urfa, Diyarbakır, Mardin, Siirt illerini içeren bu bölgede kapitalistleşme çeşitli ölçütlere göre orta veya geri bir seviye göstermektedir. Ancak yine aynı ölçütlere göre kapitalistleşmenin nisbi hızı yüksektir. Makineli

tarıma geçiş 1960 sonrasında hızlanmış ve yarı-feodal bir ilişki olan ortakçılığı yıkmaya ve köylüyü topraktan koparmaya başlamıştır. Büyük topraklar tarımsal teknolojinin gelişimi ve sermaye-yoğun tarıma geçilmesiyle birlikte "Junkers" tipi bir gelişmeyle kapitalist çiftliklere dönüşmektedir. Küçük mülkiyetin en zayıf olduğu bölgedir. Özellikle ileri teknolojinin girişiyle, tasarruf ettikleri topraklardan kopmaya mecbur kalan ortakçı, yarıcı v.d. gibi yarı-feodal bağımlılık ilişkileri içindeki köylüler, bir süre toprak üstünde gizli işsizler olarak kaldıktan sonra toprakları terketmekte ve proleterleşmektedirler. Bu çözümlü süreci son 5 yıldır belirginleşmiştir.

5. Tarımda kapitalizme geçişte en geri kalmış orta ve küçük mülkiyet bölgesi.

Sinop, Sivas, Gümüşhane, Bingöl, Erzurum, Tunceli illerini içeren bu bölgede tahıl üretimi egemendir. Tarımsal makineleşme seviyesi, tarımsal gelirler düşüktür. Kapalı ekonomi, tüketim için üretim yer yer yaşamaktadır. Pazara açılma imkânları geri, tarım işçiliği ikinci derecededir. Kapitalizm öncesi bağımlılık ilişkileri kapalı köy ekonomisi içinde, kalıntılar olarak yaşamaktadır. Yalnız bu illerin hemen hemen tümünde 1950'lerden sonra görülen büyük mülkiyetin orta ve küçük mülkiyet aleyhine büyümesi, yani toprak tekelleşmesi olgusu, bu bölgede de yapının değişmekte, üretim güçlerinin gelişmekte olduğunu göstermektedir.

6. Tarımsal kapitalizmin en geri olduğu büyük mülkiyet bölgesi.

Adıyaman, Hakkâri, Ağrı olmak üzere üç ili içeren bu bölgenin özelliği, tarımın hayvancılık yanında bir ek uğraşı olmasıdır. Toprak zaten tarıma elverişsiz ve dağlıktır. Bu illerde mülksüzleşme ve tekelleşme süreci çok yavaştır. Ortakçılık v.b. gibi yarı-feodal ilişkiler genellikle hâkimdir. Tarım işçiliği önemsiz, kapitalizm öncesi kalıntılar — aşiret bağımlılığı gibi özel biçimler altında — yaygındır.

Özetle söyleyecek olursak, bir takım somut ve objektif verilerden hareketle — ve bu verilerin — en güvenilir olanları seçilerek varılan yukarıdaki bölgeleme, Türkiye'de tarımda kapitalizmin gelişmesi konusunda şu sonuçları ortaya koymaktadır: Türkiye'nin, 54 ilini içeren önemli bir kısmında, bugün tarımda kapitalist üretim biçimi çeşitli seviyelerde hâkimdir ve bölgelere göre değişen bir hızla gelişmektedir. Ancak bu illerden 26'sında basit meta üretimi, küçük üreticilik, — yani Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullarda kapitalizmin gelişmemiş bir biçimi — söz konusudur. Türkiye'nin doğusunda kalan 13 il ise, çeşitli derecelerde yarı-feodal yapının kalıntılarını barındıran illerdir. Ancak bunların bir kısmında, özellikle büyük mül-

kiyetin hâkim olduğu illerde kapitalistleşme süreci son dönemlerde hızlanmış görünmektedir.

SONUÇ

67 ile göre yapılan araştırma, Türkiye'de, tarım kesiminde "kapitalist üretim biçimi"nin, "basit meta üretimi"nin, "yarı-feodal kalıntı"ların bölgesel ve oransal ağırlığını ortaya çıkarmıştır. (6 bölge ve 4 harita).

Şüphesiz ki böyle bir araştırmanın sonuçlarını, Türkiye'nin emperyalizm tarafından çarpıtılmış yapısı, çarpık kapitalist gelişmesi ve Türkiye'de ekonomik-siyasal karar mekanizmalarının sınıfsal yapısı içinde değerlendirmek gerekir.

"Çarpık Gelişme" ve "Kapitalistleşmenin Devrimci Olmayan Yolu"

Çarpık kapitalist gelişme, emperyalizmin sonucu olarak emperyalist etki ve sömürü altındaki ülkelerde kapitalist gelişmenin kazandığı biçimdir. Emperyalizmin girişi uzun dönemde feodal yapıyı dağıtıp çözebile, feodal sınıflarla ittifaklar kurarak kapitalistleşmeyi çarpıtır. Sömürüsünü sürdürebilmek ve bağımlılığı devam ettirebilmek için emperyalizm, sömürdüğü ülkedeki geri unsurlarla, yarı-feodal kalıntılar, teefeci - tüccar ile de işbirliği yapar. Böylece çarpık kapitalistleşmede, bazı sektör ve alanlarda ileri ve hızlı bir kapitalistleşme gözlenirken kapitalizm öncesi kalıntılar da devam eder.

Emperyalist sömürünün etki alanındaki ülkelerde çarpık kapitalistleşme, Marx'ın "devrimci olmayan yol" diye nitelediği sürece benzer bir yol izler. Bu süreçte, feodal üretim biçimini çözen unsur tefeci - tüccar sermayesidir ve sanayi kapitalizmine geçişi, üretime hâkim olup sanayiciye dönüşerek *tüccar* gerçekleştirir. Böyle bir geçişte kapitalizm öncesi ilişkiler kısa sürede tam tasfiye olmaz. Aynı durum, tarımsal kapitalizmin "junkers" tipi gelişmesi için de doğrudur. "Junkers" tipi kapitalistleşmede, feodal toprak sahibi burjuvalaşarak, kapitalist tarıma geçer. Her iki durumda da, klâsik ve Marx'ın "devrimci yol" olarak adlandırdığı kapitalistleşme biçimi söz konusu değildir. Bu "devrimci olmayan" geçiş biçimleri ve emperyalist sömürüye maruz ülkelerdeki çarpık kapitalistleşme; feodal ve yarı-feodal kalıntıları uzun süre barındırır ve bu kalıntıların tam tasfiyesi de ancak proletaryanın öncülüğündeki bir devrimle mümkün olabileceği için, az gelişmiş bir nitelik taşır.

Türkiye'de tarım kesiminde çarpık yapının ve bunun sonucu "devrimci olmayan yol" un özellikleri gözlenmektedir. Yarı-feodal kalıntılar, tefeci - tüccar sömürüsünün ağırlığı, bölgeler arası büyük dengesizlik, yer yer

küçük ve orta mülkiyet varlığını korurken, yer yer hızlı kapitalist gelişme, tekelleşme ve mülksüzleşme bunun belirtileridir.

Feodal, Yarı-feodal Kalıntılar Sorunu

Yapının yukarıda anlattığımız özelliği feodal, yarı-feodal kalıntılar sorununu ön plâna çıkarmaktadır. Bunca tartışmalara konu olan feodal kalıntılar sorunu, kapitalizme geçişin klasik devrimci yoldan olmamasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de feodal yapı burjuvazinin devrimci olduğu çağda, bir Burjuva Demokratik Devrim sonucunda yıkılmıştır. Bazı bölgelerin özel tarihsel, kültürel, yapısal gelişmelerinin sonucu, feodal yapı buralarda daha derin kök salmıştır. Güçlü ve menfaatleri feodallerle çatışan bir millî burjuvazinin yokluğunda, "işbirlikçi burjuvazi-feodal" ittifakının çeşitli dönemlerde gerçekleşmiş olması, "feodal kalıntı"ların tümüyle ve bir hamlede tasfiye olamamasına yol açmıştır. İktidara ortak olan feodal sınıf II. Dünya Savaşı sonrasında burjuvalaşmaya başlamıştır.

Önemli olan nokta "Feodal Kalıntılar" dan ne anlaşıldığıdır. Feodal kalıntıların çok dar, bölgesel ilişkiler olduğunu söyledikten sonra ve bunun verileri elimizdeyken, Türkiye'nin feodal, yarı-feodal bir ülke olduğunu ileri sürmek gerçekleri tahrif etmektir. Bir üretim biçiminin kalıntılarında söz etmek, yeni ve daha ileri bir üretim biçimine geçiş süreci içinde, yeni biçimin yaygınlık kazandığını ve eskisini geri plâna ittiğini, *kalıntıya* indirmediğini söylemektir. *Kalıntı'nın egemenliğinden* değil, olsa olsa tümüyle *tasfiye* edilmemiş olduğundan söz edilebilir. Kalıntı şüphesiz ki bir geçiş dönemi terimidir ve "kalıntıların" var olduğu her sosyo-ekonomik yapı, bir az gelişmişliği de barındırır.

Türkiye'deki somut duruma bakarsak feodal veya yarı-feodal ilişkilerin, 13 ili içeren ve Türkiye'nin Doğusunda yer alan belli bir bölgede yoğunlaştığını görürüz. Bu ilişkileri feodal, yarı-feodal olarak nitelemek ne derece doğrudur? Saf şekliyle ortakçılık ilişkisi bir yarı-feodal ilişkidir. Ancak, saf şekliyle arandığında, ortakçılığa dar bir bölgede ve çözülme halinde rastlanabilir. Doğu'nun hayvancılık bölgelerinde bağımlılık ilişkileri, kan bağları gibi aşiret bağımlılıklarının, etnik yapı birliğinden doğan bağımlılıkların izlerini taşımaktadır ve çok karmaşık biçimlerdir. Feodal bağımlılık ve feodal sömürü "ekonomi dışı" bir baskıya ve üreticilerin artıemeğine cebren doğrudan doğruya el konmasına, bu durumun meşrulaşmış, hukukileşmiş olmasına dayanır. Bir başka yönden ele alacak olursak, feodal bağımlılık ilişkisi, köylü toprağı terketmekte hür olduğu, hattâ buna zorlandığı andan itibaren feodal niteliğini kaybeder.

Diyarbakır - Urfa - Mardin'de yapılan incelemeler, feodal kalıntılar ve yarı-feodal yapı konusunda aydınlatıcı olabilecek şu gerçekleri ortaya çıkarmıştır. Feodal üretim tarzının en yoğun ve hâkim olduğu iddia edilen bu

bölgede, büyük çiftliklerde makineli tarıma 1956'lardan, özellikle de 1960'lardan sonra geçildiği görülmektedir. Daha çok tarla (tahıl) tarımına dayanan bu bölgede, ileri tarım teknolojisine geçişle birlikte ve Türkiye çapında kapitalist iç pazarın gelişmesine, pazarlama imkânlarının artmasına paralel olarak, "ortakçılık - yarıcılık" ilişkileri çözülmeye başlamıştır. 1950'lerde 100 hane olan ortakçı köylerin 8-10 haneye kadar düştüğü, bu 8-10 hanenin de "ağa"nın topraklarında yıllıkçi olarak çalışmaya başladıkları sık sık görülen olaylardandır. Çözülmenin bu derece olmadığı köylerde bile son 3 yıldan beri köy dışına göçler hızlanmıştır. 1950 sonrasında, çeşitli dönemlerde topraksız köylülere hazine arazisinden yapılan dağıtım sonucunda eski ortakçıların işlemeye başladıkları topraklara "ağa"lar çeşitli yollarla el koymuşlar, topraklarını büyümüşler, traktörle işlemeye başladıkları topraklarda ortakçılara ihtiyaç duymaz olmuşlardır. Yalnız yine bölgenin özel yapısı köylülerin topraklardan açıkça kovulmasını veya çok hızlı bir şekilde kopmalarını engellemektedir. Ortakçı köylüler bir süre buldukları topraklar üzerinde gizli işsizler olarak kalmakta, tefeci - tüccar sömürüsüyle büsbütün yoksullaşmakta ve bir süre sonra da topraktan kopmaktadırlar. Bunlardan toprak dağıtımından yararlanabilen ve bu toprakları ağadan kurtarabilenler, toprakları işleyebilecek güce sahip olmadıklarından yer yer kendi işletmelerini ağaya devretmekte ve ürünün yarısını almaya başlamaktadırlar. Yani ortakçılık sistemi âdeta ters dönmekte ve ağa çok sayıda küçük mülk sahibi köylünün ortakçısı konumuna geçmektedir. Feodal, yapının çözülmesi buna benzer pek çok karmaşık biçimler kazanabilir. Yalnız, Güney Doğu ve Doğu'da, yarı-feodal yapının hâkim olduğu varsayılan illerde bile çözülme belirgin ve kesindir. Ege ve Akdeniz'in kapitalistleşmiş tarım bölgelerinde de farklı yapıda bağımlılık ilişkileri, örneğin yıllıkçi köylüyü borçlandırma yoluyla toprak sahibine bağlama gibi ilişkilere rastlanabilir. Tarım işçisinin toprak sahibinden tümüyle bağımsız olması, aralarındaki ilişkinin sadece bir emek alım satımı ilişkisi haline gelmesi, ancak mevsimlik geçici işçilikte, bir de devlet çiftliklerinde söz konusudur. Büyük kapitalist çiftliklerde yıllıkçi, aylıkçi, hattâ gündelikçi olarak çalışanlar, eğer bölgenin yerlisi iseler, çiftlik sınırları içinde yaşıyorlarsa, toprak sahipleri bunları çeşitli yollarla kendilerine bağımlı hale getirebilmektedirler.

Bugün Türkiye'de küçük mülkiyetin yok oluşu, mülksüzleşme, doğrultusunda bir gelişmenin varlığını, — bu sürecin hızı konusundaki çeşitli görüşlere rağmen — herkes kabul etmektedir. Ancak, kapitalizmin gelişmekte olduğunu inkâr ve feodal üretim biçiminin hâkim olduğunu kanıtlamak üzere küçük mülkiyetin yokolma süreci bazıları tarafından feodal ve *yarı-feodal güçlerin küçük mülkiyeti yutması* olarak yorumlanmaktadır. Bu yorum tarzını anlamak son derece güçtür. Böyle bir yorum "bugün Türkiye'de tarımda gelişme doğrultusu feodaliteye doğrudur" demekle eş an-

lamlıdır. "Küçük mülkiyetin yokoluşunu hazırlayan temel etken, tarımda kapitalist ilişkilerin genişlemesinde yarı-feodal ilişkilerin genel olarak gerileme halinde olmasında değildir. Tam aksine, köklü bir toprak reformunun yapılmamış olması, tarımda, küçük mülkiyetin, yarı feodal mülkiyet lehine yokoluşunu hazırlamakta ve bu yarı-feodal ilişkileri geriletme söyle dursun güçlendirmektedir." (M. Erdost, Aydınlık Sosyalist Dergi, Sayı 19.) gibi bir yorumdan çıkan, Türkiye'nin köleci biçimden feodal biçime geçiş döneminde bulunduğu, Ancak bu geçişte, küçük mülkiyet büyük feodal mülkiyet tarafından yutulur. Durumun böyle olmadığı açıktır. Toprak tekellesmesinin ve küçük mülkiyetin gelişmesinin hızlandığı iki bölgede yapılan araştırmalar yukarıdaki yargıların doğru olmaktan uzak bulunduğunu göstermiştir. Toprak tekellesmesinin hızlandığı küçük mülkiyet bölgelerinde, topraklar aynı zamanda tefeci - tüccar olan zengin köylülerin veya kasaba tüccarının elinde ücretli emek çalıştıran işletmelere geçmek üzere toplanmaktadır. Öte yandan Urfa - Mardin - Diyarbakır bölgesinde toprakların büyümesi olayı, kesinlikle modern teknolojinin, özellikle traktörleşmenin sonucudur ve ortakçılık ilişkilerini güçlendirmek bir yana, bu ilişkileri — değişen hızlarla — tasfiye etme yolundadır.

Böylece yukarıya aktardığımız türden iddialar yapıyı ve yapının gelişmesini çarpıtarak yorumlayan hem de bu çarpıtmayı çok dikkatsizce yapan iddialar olarak kalıyor.

Tefeci - Tüccar Sömürüsü

"Hâkim üretim biçimi" tartışmalarında önemli noktalardan biri, Türkiye'de tarım kesiminde en yaygın sömürü biçimi olduğu bilinen tefeci - tüccar sömürüsünün feodal bir kategori olup olmadığıdır. Egemen sınıfların doğru tahlili yapılmadan tefeci - tüccar sömürüsünün yaygınlığı olgusunu koyup, bu sömürünün feodal karakterde olduğu da söylendi mi, iş bitmiş sayılmaktadır.

Oysa tefeci - tüccar sermayesi ve sömürüsü Türkiye'nin bugünkü yapısında geçiş döneminin bir parçasıdır. Tefeci - tüccar sömürüsünün hâkimiyeti, basit meta üretiminin yaygınlığının ifadesidir. Tefeci - tüccar sömürüsü kapitalizme doğru gelişmenin gözlemlendiği bir yapının parçasıysa, artık feodalizmin değil, gelişmemiş kapitalizmin bir kategorisi sayılır. Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlar, küçük mülkiyet bölgelerinde mülksüzleşme ve toprak tekellesmesinin varlığı, kapitalizmin en geri bölgelerde bile gelişmekte olduğunu ve yarı-feodal ilişkilerin gerilediğini kanıtlamaktadır.

Tefeci - tüccar sömürüsü Türkiye'de tarımdaki en yaygın sömürü biçimidir. Yarı-proleter köylülerin hem terici-tüccar hem de kapitalist çiftlik sahibi tarafından sömürülmesi gibi, yarı-feodal kalıntıların yaşadığı

bölgelerde de köylünün, hem feodal sömürü hem de tefeci - tüccar sömürüsünün etkisinde bulunduğu görülebilir.

Tarımda Emperyalist Etkiler

Ekonomik - siyasal karar mekanizmalarının hangi sınıf ve güçlerin elinde olduğu sorusuna : "Önce emperyalizm ve Türkiye'deki ortakları" cevabı verildiğine göre, tarım kesiminde emperyalist etkiler ne yönde ve ne ağırlıktadır?

Etkisi altına aldığı ülkelerde kapitalistleşmeyi çarpıtan, kendine bağımlı kılan emperyalizm, kendine bağımlı kaldıkça ve kendi kısa ve uzun dönem çıkarlarına uygun düştüğü oranda bazı sektörlerde kapitalizmin daha da gelişmesini teşvik edebilir. Bağımlı ülkelerde, gerek teknolojik seviye, gerekse ücretli emek kullanımı ile tam kapitalist tarım işletmeleri durumunda bulunan "plantasyonlar" bunun örneğidir. Bir ülkeyi "tek ürün" ülkesi haline getirip tümüyle bağımlı kıldıktan sonra, burada o tek üründe ileri kapitalist tarım işletmelerinin gelişmesi emperyalizmin yararına. Öte yandan emperyalizm alt ve üst-yapıda kapitalizm öncesi kalıntıların devamını da destekleyecek ve kendinden bağımsız bir gelişmeye engel olacaktır.

Türkiye bir "tek ürün" ülkesi değildir. Yine de tarım ürünleri üzerinde "tekel" fiyatları uyguladığı sürece, emperyalist güçler tarımda kapitalizmin — hele bazı tarım türleri için — gelişmesine engel olmak bir yana, gelişmeyi teşvik edebilirler. İhracat ürünleri tarımında gelişmenin bu doğrultuda olduğu görülmektedir. Bunun yanında, orta mülkiyetin varlığını koruması, emperyalizmin amaç ve propagandalarına yardımcı olacağından, emperyalist güçler devrimci işçi-köylü cephesinin karşısına bu kesimlerde köy küçük burjuvazisini çıkarmayı hesapladıklarından, mülksüzleşme ve tekelleşmeye doğru gidiş, bölge bölge, çeşitli yöntemlerle yavaşlatılacaktır. Bu oyunun en iyi oynanabileceği bölgeler (araştırmada 3. ve 5. bölge) kapitalist gelişme endeksinde orta ve geri durumda bulunan küçük ve orta mülkiyet bölgeleridir.¹⁰

Yukarıdaki amaçla emperyalist güçler, özellikle ABD emperyalizmi, uzmanları aracılığıyla Türkiye ve benzeri ülkelere tarım reformu planları sunmaktadırlar. Bu ABD'nin "Yeşil Devrim" projesidir. Amacı da toprakta mülkiyet ilişkilerine dokunmadan; ürün türünün islahı, teknolojik gelişme (makinalı tarım, sulama, gübreleme, yeni tarım teknikleri v.d.) gibi yollarla orta ve küçük mülkiyette üretimi arttırmaktır. "Böyle bir tarım reformu (!) için gerekli hammaddelerin çoğu yine dışardan sağlanacağından,

¹⁰ Tutucu ideolojilerin en fazla bu bölgelerde kök salmış bulunması ve varlığını devam ettirmesi tesadüf değildir.

kâr iki taraflı olmaktadır. Bu uygulama — mümkün olabilese bile — zengin ve orta köylünün yararına bu tabakaları güçlendirmek, köylünün demokratik atılımını kısıtlamak, geçici ferahlama sağlayan orta köylülüğü devrimin karşısına çıkararak nötralize edilemez bir güç haline sokabilecektir. Kaldı ki önerilen türden bir tarım reformu, (aynı şekilde AP'nin önerdiği tarım reformu ve CHP'nin önerdiği biçimiyle toprak reformu) uygulama ve istenilen sonucu verme imkânından yoksundur.

Yine de tarım kesiminde gelişmekte olan kapitalistleşme, son yıllarda hızlanmış olan mülksüzleşme ve tekelleşme oğuları karşısında, emperyalizmin yerli ortakları tarafından — imkânları ölçüsünde — tedbir alınacağı doğaldır.

Emperyalizmin tarım alanının kontrolü, tarımsal ürünlere uyguladığı tekel fiyatlarının teklif ettiği tarım reformu projelerinin dışında tarım makineleri araç ve gereçleri ihracatı yoluyla da gerçekleşmektedir.

Böylelikle emperyalizm her alanda olduğu gibi tarım alanında da ekonomik-siyasal karar mekanizmasını elinde tutan ana güç olarak ortaya çıkmakta, demokratik dönüşümleri gerçekleştirmek ve Sosyalist kuruluşa geçebilmek için — yerli ortaklarıyla birlikte — ilk aşılması gereken engel olmaktadır.

Türkiye'de tarımsal yapıda gelişme çizgisi basit meta üretimine dayanan ilkel kapitalizmden, kapitalist üretim biçimine doğrudur. Bugün için gerek bölgesel yaygınlık, gerek barındırdığı nüfus, gerek işlenen toprak açısından, tarımda az gelişmiş kapitalist ilişkiler hakimdir. Ancak ilkeliliğin çeşitli hızlarda aşıldığı, yer yer kapitalist üretim biçiminin hakim nitelik kazandığı yer yer de yarı-feodal kalıntıların varlığını sürdürdüğü ortaya çıkmaktadır.

Bu yazıda, Türkiye'de tarımda üretim güçlerinin gelişmişlik durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Çeşitli kanatların tarım programlarının eleştirisi taslağının sunulması bir başka yazının konusu olacaktır.

OYA BAYDAR SENCER

TABLOLAR

Tablo 1 — 1965 verilerine göre en fazla şehirleşmiş ilden en az gelişmiş ile doğru 4 grup (%) :

İstanbul	78	İçel	37	Burdur	27	Muş	19
Ankara	65	Tekirdağ	37	Antalya	27	Çorum	19
İzmir	50	İsparta	36	Bilecik	26	Adıyaman	19
Eskişehir	48	Amasya	36	Erzincan	26	Kars	19
Gaziantep	47	Kayseri	36	Samsun	26	Niğde	19
Adana	47	Diyarbakır	34	Denizli	25	Bolu	18
Bursa	44	Edirne	33	Afyon	25	Trabzon	18
Kocaeli	41	Kırklareli	33	Erzurum	24	Muğla	17
Hatay	40	Urfa	33	Sivas	24	Çankırı	17
		Balıkesir	32	Tokat	24	Giresun	17
		Elazığ	32	Zonguldak	24	Hakkâri	16
		Malatya	32	Van	23	Tunceli	15
		Aydın	31	Çanakkale	23	Kastamonu	15
		Manisa	31	Mardin	22	Ordu	15
		Konya	31	Nevşehir	22	Artvin	14
		Sakarya	31	Kütahya	22	Sinop	14
		Uşak	29	Rize	22	Yozgat	13
		Bitlis	28	Kırşehir	21	Bingöl	13
		Siirt	28	Maraş	21	Gümüşhane	12
				Ağrı	21		

Tablo 2 — 1955-1965 arası şehirleşme hızındaki oransal artışa göre iller :

Ankara	15.9	Giresun	5.9	Zonguldak	4.6	Artvin	2.5
Tekirdağ	14.8	Sakarya	5.9	Muş	4.6	Kastamonu	2.3
Amasya	14.3	Bilecik	5.9	İsparta	4.5	Tokat	2.3
Erzincan	10.1	Kırklareli	5.8	Sivas	4.3	Kars	2.1
Adana	8.8	Konya	5.7	Erzurum	4.1	Yozgat	2.0
Siirt	8.5	Malatya	5.5	Edirne	3.9	İzmir	1.9
Bursa	8.1	Denizli	5.4	Van	3.9	Mardin	1.6
Antalya	7.9	Diyarbakır	5.3	Uşak	3.8	Nevşehir	1.3
Elazığ	7.5	Eskişehir	5.3	Çanakkale	3.8	Bingöl	1.3
Kocaeli	7.2	Ordu	5.3	Urfa	3.6	Gümüşhane	1.1
İçel	6.6	Burdur	5.2	Rize	3.6	Maraş	1.1
Afyon	6.6	Kayseri	5.2	Samsun	3.5	Manisa	0.4
İstanbul	6.5	Çankırı	5.1	Çorum	3.4	Muğla	0.2
Gaziantep	6.3	Bolu	5.1	Hakkâri	2.9		

Kütahya	5.1	Tunceli	2.8
Trabzon	5.1	Ağrı	2.6
Balıkesir	5.0	Bitlis	2.6
Sinop	4.9	Niğde	2.6
Aydın	4.8		
Hatay	4.7		

Tablo 3 — Pazara açılma imkânlarına göre iller (1965) :

(Bu değerler sıra değerleridir ve en küçük değer en gelişmiş ili ifade etmektedir.)

İstanbul	3.3	Tekirdağ	17.0	Afyon	24.6	Erzurum	37.0
Kocaeli	8.6	Kütahya	17.3	Tokat	25.0	Bitlis	37.6
Bilecik	10.3	Balıkesir	17.6	Gümüşh.	25.3	Urfa	37.6
Sakarya	10.6	Denizli	18.3	İsparta	25.3	Bingöl	38.0
Bursa	10.6	Kırklareli	19.0	Kastamonu	25.6	Kars	38.3
Eskişehir	11.0	Kayseri	19.6	Muğla	25.6	Mardin	38.3
Rize	11.3	Amasya	19.6	Antalya	26.0	Muş	39.6
Nevşehir	11.3	Burdur	20.0	Erzincan	29.6	Ağrı	40.0
Ankara	11.6	İçel	20.0	Konya	30.0	Maraş	40.3
Zonguldak	12.0	Edirne	20.3	Niğde	31.3	Yozgat	42.0
Aydın	13.0	Adana	21.3	Uşak	31.3	Siirt	42.0
Bolu	13.0	Çorum	21.6	Kırşehir	32.3	Sivas	43.0
Gaziantep	15.3	Manisa	22.0	Sinop	32.3	Hakkâri	45.0
İzmir	15.6	Giresun	22.3	Çankırı	32.6	Adıyaman	45.3
Artvin	15.6	Samsun	24.0	Elazığ	32.6	Tunceli	47.3
Hatay	16.0	Çanakkale	24.0	Diyarbakır	33.3		
Trabzon	16.3	Ordu	24.0	Van	34.3		
				Malatya	35.6		

Tablo 4 — 1955-1956 arası pazara açılma imkânlarının illere göre gelişme hızı : (Bu değerler sıra değerleridir ve en küçük değer en hızlı gelişmeyi ifade etmektedir.)

Hakkâri	1.5	Kırklareli	21.0	Kayseri	30.0	Gaziantep	38.0
Antalya	4.5	Erzurum	21.0	Manisa	30.5	Niğde	38.0
Van	5.5	Konya	22.5	Erzincan	30.5	Urfa	38.5
İzmir	8.0	Kastamonu	22.5	Artvin	31.0	Ağrı	39.5
Bitlis	10.0	Samsun	23.0	Rize	31.0	Malatya	40.5
Siirt	14.0	Kütahya	23.5	Yozgat	31.5	Mardin	40.5
Burdur	14.0	Sinop	24.0	İstanbul	32.0	Edirne	41.0
Kars	14.5	Bolu	24.5	Elazığ	32.5	Balıkesir	41.5

İsparta	16.5	Muş	25.5	Bilecik	33.5	Hatay	41.5
Ankara	19.0	Tekirdağ	25.5	İçel	34.0	G. hane	46.0
Bursa	19.0	Aydın	25.5	Denizli	34.0	Bingöl	48.0
Çorum	20.0	Adana	26.5	Zonguldak	34.5	Diyarbakır	51.0
		Muğla	26.5	Ordu	36.0	Sivas	51.0
		Afyon	26.5	Tunceli	37.0	Maras	52.5
		Çankırı	27.5	Çanakkale	37.0	Kocaeli	52.5
		Amasya	28.0	Giresun	37.5		
				Tokat	37.5		
				Eskişehir	37.5		

Tablo 5 — Traktör başına düşen ha. alan'a göre iller : (En az alan en ileri traktörleşmeyi göstermektedir.) (1968)

Aydın	37	İçel	146	Kars	333	Tunceli	646
İzmir	56	Balıkesir	173	Konya	335	Adıyaman	648
Adana	75	Ankara	174	Çorum	338	Kütahya	724
Manisa	92	Samsun	192	Malatya	348	Uşak	727
Tekirdağ	102	Nevşehir	226	Maras	349	Erzurum	849
Sakarya	103	Van	232	Diyarbakır	389	Hakkâri	901
Edirne	109	Çanakkale	237	Afyon	393	Ağrı	925
Bursa	117	Elazığ	250	Kastamonu	405	G. hane	938
Muş	124	Gaziantep	255	Sivas	447	Giresun	1085
Kırklareli	126	Kırşehir	263	Bilecik	467	Sinop	1254
İstanbul	127	Burdur	271	Kocaeli	473	Zonguldak	1624
Muğla	130	Erzincan	283	Urfa	514	Artvin	4957
Tokat	130	Bitlis	284	Niğde	547	Bingöl	8112
Eskişehir	135	Bolu	289	Siirt	608	Ordu	11074
Hatay	135	Yozgat	289	Kayseri	617	Trabzon	14606
Antalya	136	Çankırı	305	Mardin	633	Rize	—
Amasya	141	İsparta	313				
Denizli	143						

Tablo 6 — 1958-1968 arasında traktör sayısında illere göre oransal artış hızı (%) :

Giresun	3300	Tokat	200	Balıkesir	122	Urfa	66
Tunceli	866	Çorum	190	Bolu	117	Ağrı	63
Gümüşhane	600	Kütahya	188	Çanakkale	114	Gaziantep	62
Çankırı	534	Siirt	178	Uşak	113	İzmir	62
Erzincan	445	Yozgat	178	Afyon	107	Mardin	61
Van	404	Bilecik	171	Ankara	104	Antalya	60

Elazığ	329	Muğla	165	Bursa	103	Eskişehir	60
Muş	323	İsparta	159	Samsun	95	Sinop	53
Nevşehir	312	Erzurum	156	Niğde	101	Kırşehir	48
Burdur	271	Bitlis	153	Diyarbakır	89	Kocaeli	47
Sivas	245	Kars	144	Kırklareli	88	Tekirdağ	47
Kastamonu	232	Amasya	143	Edirne	85	Konya	45
Zonguldak	232	Denizli	137	Maras	79	Manisa	45
Malatya	223	Kayseri	125			Adana	38
		Samsun	125			Aydın	33
						İçel	27
						İstanbul	24
						Hatay	12

Tablo 7 — 1950-1967 arası illere göre topraksızlaşma (%) :

Hakkâri	38.3	Kütahya	24.3	Eskişehir	16.0	Gaziantep	11.5
Sinop	33.6	Trabzon	22.3	Manisa	15.7	Kırklareli	11.1
Çankırı	33.0	Yozgat	21.3	Kars	13.7	Urfa	10.5
Kastamonu	28.9	Ankara	21.3	Erzincan	15.2	Mardin	9.9
Rize	28.3	Kocaeli	20.9	Tekirdağ	14.0	Muş	8.0
Tokat	28.0	İsparta	20.6	Ağrı	13.8	Van	7.4
Samsun	27.8	Artvin	20.2	Antalya	13.7	Elazığ	7.1
Çorum	27.3	Bilecik	19.9	Hatay	13.7	Bitlis	4.4
Afyon	27.1	Sivas	19.1	Niğde	13.5	Aydın	4.0
Amasya	26.8	Balıkesir	18.4	Konya	13.4	Malatya	3.7
Bursa	26.7	Edirne	17.5	Kayseri	13.3	Diyarbakır	1.3
Ordu	26.0	Muğla	17.1	Erzurum	12.8	Siirt	1.3
Bolu	25.6	Bingöl	17.0	G. hane	12.5	İçel	0.6
Giresun	25.1	Çanakkale	16.6	Burdur	12.5	Adana	—
		Kırşehir	16.1	Denizli	12.5	Maras	—
				İstanbul	12.0	İzmir	—
				Tunceli	11.8		

Tablo 8 — İllere göre ortakçı ailelerin çiftçi ailelere oranı (%) (1967) :

Urfa	20.0	Malatya	1.5	Konya	0.69	Giresun	0.24
Diyarbakır	15.0	Amasya	1.4	Çorum	0.64	Bursa	0.24
Adıyaman	9.9	Muş	1.3	Niğde	0.59	Bolu	0.23
Adana	7.6	Aydın	1.3	Afyon	0.52	Tekirdağ	0.20
Mardin	6.9	Balıkesir	1.1	Denizli	0.51	Tokat	0.20
Tunceli	6.2	Hakkâri	1.1	Kütahya	0.45	Kars	0.17
Bingöl	4.4	Samsun	1.1	Kayseri	0.42	Çankırı	0.16

Burdur	3.9	Manisa	1.0	Yozgat	0.41	Zonguldak	0.14
Gaziantep	3.7	Van	0.9	Sivas	0.39	Kırklareli	0.14
Hatay	3.2	Çanakkale	0.8	Ordu	0.38	G. hane	0.08
Siirt	3.0	Sakarya	0.8	Ankara	0.35	Kocaeli	0.07
Ağrı	3.0			Kastamonu	0.35	Sinop	0.08
Erzurum	2.9					Trabzon	0.05
Antalya	2.8					Eskişehir	0.04
Erzincan	2.8					İstanbul	0.02
Muğla	2.8					Bilecik	0.01
Maraş	2.6					Nevşehir	—
İçel	2.5					Artvin	—
İsparta	2.5					Rize	—
Elazığ	2.4					Kırşehir	—
Bitlis	2.3						

Tablo 9 — İllere göre mevsimlik tarım işçisi alan köylerin ilin tüm köylerine oranı (%):

Amasya	85.1	Ordu	22.5	Artvin	14.0	Çorum	6.4
Rize	48.1	Mardin	22.1	Konya	14.0	Uşak	6.4
İzmir	46.0	Kırşehir	22.0	Bahkesir	12.7	Burdur	6.2
Adana	43.7	Samsun	22.0	Giresun	12.5	Sivas	5.7
Muş	43.1	Antalya	21.1	Gaziantep	12.0	Elazığ	5.4
Aydın	38.0	Sakarya	21.1	Maraş	12.0	Kütahya	5.1
İstanbul	37.5	Ağrı	20.9	Kocaeli	11.6	Bilecik	5.1
Nevşehir	31.2	Kırklareli	18.4	Erzurum	11.3	Yozgat	4.8
Manisa	28.2	Eskişehir	18.4	Hakkâri	11.2	Çankırı	4.1
Muğla	27.5	Tekirdağ	18.0	Afyon	10.8	İsparta	3.8
Van	26.3	Siirt	15.3	Diyarbakır	10.4	Zonguldak	3.7
Bursa	25.5	Urfa	15.2	Erzincan	8.7	Malatya	3.5
İçel	24.3	Denizli	15.1	Bolu	8.4	Niğde	3.2
Kayseri	24.2	Bitlis	15.0	Tokat	8.4	Kastamonu	3.2
Hatay	24.2	Ankara	14.4	Kars	8.2	Gümüşhane	1.7
		Edirne	14.2	Bingöl	7.0	Tunceli	1.4
		Çanakkale	14.1	Trabzon	6.5	Adıyaman	1.2
						Sinop	0.9

BİLİMSEL SOSYALİST TEORİDE “KÖYLÜLÜK” SORUNU

Bilimsel sosyalist teoride köylülük sorunu, özellikle 1917 devrimini hazırlayan süreç içinde, devrimci pratikle yoğunularak gerçek özünü kazandı. Öyle ki, “Bazıları köylü meselesinin Leninizmin esasını teşkil ettiğini; Leninizmin hareket noktasının köylü meselesi olduğunu düşünüyorlar.” (Stalin, Leninizmin İlkeleri, Sol Yay. s: 54). Çin devrimi bir köylü devrimi niteliği taşıdığından, soruna yeni bakış açıları, yeni yaklaşımlar getirdi. Devrimler alanının kapitalist batı ülkelerinden, emperyalist sömürüye maruz, ekonomik bakımdan geri ve köylülüğün önem taşıdığı ülkelere kayması, sorunun önemini arttırdı. Çin’den sonra Küba ve Uzak Doğu örnekleri, özellikle anti-emperyalist mücadelede köylülüğün rolü; bilimsel sosyalist teori ve pratikte, köylülük sorununu taktik olmaktan öte, stratejik bir sorun haline soktu. Türkiye’de de devrim stratejisi tartışmaları giderek “köylülük” sorununda yoğunlaştı ve teorinin iyi bilinmediği, bilinse de Türkiye’ye doğru uygulanmadığı gerçeği ortaya çıktı. Son günlerde, bilimsel sosyalist teoride “köylülük” sorununun nasıl konulduğuna daha dikkatle eğilindiği görülüyor.

Konunun Ele Alınışında ve Tartışmalarda Bazı Yanlışlar

Özellikle ilk dönemlerde, yanlışlar daha çok teoriyi bilmemekten ileri geliyordu. “Teori”nin öğrenilmesini çoğunluk “pratik” zorluyor. Köylülük konusunda da, pratikle sınanan teoriden strateji tartışmalarına değil de, strateji tartışmalarından teoriye gidildi. Tartışmaların zaman zaman bir sağır dialogu haline gelmesinde bu durumun da payı var. Bu türden bilgi eksiklikleri, şu veya bu ustanın herhangi bir cümlesini veya bir makalesindeki tahlili, gelişigüzel aktarma ve bu aktarma üzerine koskoca bir yapı kurma sonucunu doğuruyordu. Strateji tartışmalarında yansıyan en önemli yanlışlardan biri; köylülük konusunda ustaların tahlil ve yorumlarını, sorunun konulduğu sosyal ve ekonomik ortamdan, o ortamın siyasal koşullarından bağımsız ele almak eğilimi olarak ortaya çıkıyor. Çin devriminin bilimsel sosyalist pratikte pek önemli bir deney olduğunu, Mao’nun katkılarının önemini ve bu katkıların asıl değerinin Çin’in şartlarını iyi görmekten, ve Devrim sırasında Çin’in, devrim Rusya’sından ne yönlerden farklı olduğunu tahlilini yapabilmekten geldiğini inkâr etmek mümkün değildir. Ama Mao’nun Çin kırları, köylülük konusunda yaptığı tahlilleri ve bu tahlillere dayanarak önerdiği stratejiyi, bir yapı tahliline bile lüzum gör-

meden Türkiye'ye aktarmak, yukarda sözünü ettiğimiz tutumun somut bir örneğidir. Devrim öncesinde feodal, yarı-feodal bir ülke olan Çin'de köylülüğün yapısı, farklılaşması ve köylülük için sınıfların durumu, Devrim öncesi Rusyasından ne kadar farklıysa, tam sömürge Cezayir'de dağlara itilmiş müslüman köylülerin durumundan ve bugünkü Türkiye kırlarının durumundan da o kadar farklıdır. Lenin'in köylülük konusundaki tutum ve önerilerinin 1899'dan 1921'e doğru geçirdiği değişme ve gelişme sürekli pratikle sınınan, denetlenen ve gücünü şartları iyi değerlendirmekten alan bir yaklaşım ve çözümün en iyi örneğidir. Lenin'in 1902'de yaptığı bir köylülük tahlilini alıp olduğu gibi aktarmak, yada 1918'deki bir sınıf tahlilini ve tutum tesbitini bu konudaki son söz olarak Türkiye'nin bugünkü duruma uygulamak, marksizmin özüyle bağdaşmayan bir yöntemdir.

Köylülük içindeki farklılaşmayı tahlil etmek ve çeşitli sınıfları tanımlamak üzere eklektik bir yöntem kullanmak, sözünü ettiğimiz aktarmacılığın bir sonucudur. Örneğin orta veya yoksul köylülük tanımı yapılırken Marx, Engels, Lenin ve Mao'nun bu konudaki tutumlarında belirttikleri özellikleri tek bir tanımlamada toplamak, çok farklı dönem ve ortamların özelliklerini teke indirgemektir. Sınıf tahlillerinde temel ortak noktalar, değişmez bir öz mutlaka vardır. Ancak somut özellikler de unutulmamalıdır.

Türkiye şartlarını değerlendirmeye, Türkiye'de köylülüğü çeşitli boyutlarıyla ele almaya hiç girişmeden, yada çok dar, kısmi, subjektif gözlemlerden hareketle, belli bir kırsal sınıflaşma modelini olduğu gibi aktarmak ve reçeteler sunmak, yukarda saydığımız yanlış yöntemlerden doğan bir sonuç oluyor. Son dönemlerde, bölgesel araştırmalara, yapıya ışık tutucu çalışmalara yönelindiği de görülüyor. Bu türden çalışmalar, bilimsel sosyalist teorinin rehberliğinde yorumlandıkça, olumlu sonuçlar elde edilecektir.

TEORİDE KÖYLÜLÜK

Marx ve Engels'de Köylülük Sorunu

Marx, öğretisini geliştirirken köylülük sorunuyla dolaylı olarak ilgilenmiştir. Tarım kesiminin kapitalistleşme süreci onu endüstri kapitalizminin gelişmesine ışık tuttuğu ölçüde ilgilendirmiş ve bu konuya sermayenin meydana gelişini aydınlatmak amacıyla eğilmiştir.

Marx'ın köylülük konusunda sınıf tahlillerine yer verdiği eserler, "Louis Bonaparte'ın 18. Brümer'i" ve Fransa'da Sınıf Mücadeleleri'dir. Bu iki eserde 1848-1850 dönemi Fransa'sının tahlilinden hareket eden Marx, "köylülüğü" kendi içinde henüz farklılaşmamış ancak bu yolda olan bir kitle olarak ele alır. O dönemlerde "sınıf"ı çıkar bilinci ve örgütlenme ile tanımladığından, köylülüğü bir sosyal sınıf olarak nitelemeyiz. Köylülüğün

bir "kitle" olarak, bir "tabaka" olarak alınmasının objektif temeli, Fransa'da burjuva demokratik devrim sonrasında, gerçekten de, küçük mülk sahibi köylülerin Fransız kırlarındaki yaygınlığıdır. Feodal düzen yıkılmış, bunun yerine kırlarda küçük özel köylü mülkiyeti geçmiştir. Tarımda kapitalistleşmenin geri olduğu bir dönemde, köylülüğün kendi içinde henüz kesin farklılaşmamış, sınıf çatışmalarının keskinleşmemiş olması doğaldır. Fransız köylüsünün sözünü ettiğimiz özelliklerini Marx "Louis Bonaparte'ın 18. Brümer"inde şöyle dile getirir : "Fransa'da küçük toprak sahibi köylüler, üyelerinin hepsi aynı durumda fakat çeşitli ilişkilerle birbirlerine bağlı olmaksızın yaşayan büyük bir kitle teşkil ediyorlar. Üretim şekilleri, onları karşılıklı ilişkiler kurmaya götürecektir yerde birbirlerinden ayırıyor... Küçük toprağın işletilmesi, hiçbir işbölümüne, hiçbir bilimsel metodun uygulanmasına ve dolayısıyla hiçbir gelişmeye, hiçbir yetenek değişikliğine, toplumsal ilişkilerde hiçbir artışa imkân vermiyor. Bu köylü ailelerden her biri, kendi kendine tamamen yetiyor; tükettiği şeylerin büyük kısmını doğrudan doğruya kendisi üretiyor ve böylece geçimini toplumdaki diğer köylülerle değil doğrudan doğruya kendisi üretiyor ve böylece geçimini toplumdaki diğer köylülerle değil doğrudan doğruya kendisi üretiyor ve böylece geçimini toplumdaki diğer köylülerle değil doğrudan doğruya kendisi üretiyor ve böylece geçimini toplumdaki diğer köylülerle değil doğrudan doğruya kendisi üretiyor. (Marx; Louis Bonaparte'ın Darbesi, İzlem yay. s. 110).

Burada Fransa'da 19. yüzyılın ortalarında köylülüğün, henüz tam anlamıyla kapitalist pazar ekonomisine açılmamış, kapalı köy ekonomisi içinde varlığını sürdüren, geri niteliği ortaya konmaktadır. 1789 Burjuva demokratik devrim'inin başlamasından elli yıl sonra, feodal ilişkiler devrimle çözülmüş, tasfiye olmuşken bile, köylülük büyük çoğunluğuyla basit meta üretiminin, hattâ ataerki üretimin sınırlarını tam anlamıyla aşmamış, kapitalist iç pazarla bütünleşmemiştir... Köylülüğün bu dağınmış, örgütlenmeye elverişli olmayan yapısını, Marx şöyle dile getirmektedir : "Milyonlarca köylü ailesi, kendilerini birbirlerinden ayıran ekonomik koşullarda yaşadıkları ölçüde ve yaşayış şekillerini, yararlarını ve kültürlerini öteki sınıflarınkilere karşı tuttıkları ölçüde ayırık bir sınıf teşkil ederler. Fakat küçük toprak sahibi köylüler arasında yalnız komşuluk bağı bulundukça ve yararlarındaki benzerlik aralarında bir birleşme, bir ulusal bağ ve bir politik örgüt yaratmadıkça, bu aileler bir sınıf teşkil edemezler." (Marx, a.g.e., s: 110).

Yine Marx, Fransa'da köylülüğün tahlilini yaparken 50 yıllık gelişmeyi de değerlendirmekte ve köylülük içinde bir farklılaşmayı haber vermektedir : "Birinci devrim, yarı köle köylüleri alıp, serbest toprak sahibi durumuna getirdikten sonra, Napoléon köylülere, paylarına düşen toprağı rahatça işleme ve toprak sahibi olmanın heyecanını tatmin etme imkânını veren koşulları sağlama bağladı; bir düzene soktu. Fakat şimdi, Fransız köylüsünü iflasa sürükleyen şey, Napoléon'un sağladığı mülkiyet düzeni, yani toprak dağıtımını düzeni olmaktadır... İki kuşak yetmiştir şu kaçınılmaz sonucu meydana getirmeye : tarım alanında durum gittikçe cı-

dileşmiş ve köylü gittikçe borca batmıştır. 19. yüzyılı başlarında Fransız köylü halkının özgürlük ve zenginliğinin zorunlu koşulu 'Napoleon'vari mülkiyet düzeni', bu yüzyıl içinde köleliğin ve görülmedik bir yoksulluğun nedeni olmuştur... Küçük arazi mülkiyeti düzeninin Fransız topraklarına saldırdığı kökler, derebeyliğin her türlü besinini çekip alıyordu. Bu düzenin koyduğu engeller eski efendilerinin saldırgan dönüşlerine karşı burjuvazinin doğal kalesi olmuştur. Fakat 19. yüzyılda derebeylerin yerini şehir tefecileri; toprak üzerindeki derebey intifa hakkının yerini ipotek sistemi, aristokrat arazi mülkiyetinin yerini burjuva sermayes olmuştur. Köylünün elindeki toprak parçası, artık kapitalistin topraktan yarar ve gelir sağlama adına olanak veren bir vasıta... (Marx, a.g.e., s. 112-113). Bu sözler Marx'ın Fransız köylüsünün farklılaşma sürecini nasıl gördüğü yanında, tefeci sömürsünü de — o dönem Fransa'sının koşullarına bağlı olarak — kapitalist sömürünün bir biçimi olarak gördüğünü belgelendirmektedir. Bu yorum şöyle pekişmektedir : "... Görülüyor ki, Fransız köylüsünün sömürülmesi, sanayi proletaryasının sömürülmesinden ancak biçim bakımından ayrılmaktadır. Sömürücü aynıdır : *sermaye*. Kapitalistler, teker teker *ipotek* ve *tefecilik* yoluyla köylüleri teker teker sömürmektedirler... Köylüyü, sadece sermayenin yıkılması yükseltebilir, sadece antikapitalist, proleter kurtarabilir." (K. Marx : Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, Sol yay. s. 138)

Yine Marx, yukarıda belirtilen özellikleri yüzünden, köylülerin kendi kendilerini temsil edemeyeceklerini, temsil edilmeleri gerektiğini, yönetilmeleri gerektiğini ileri sürer. (K. Marx, Louis Bonaparte'nin..., s. 110)

Marx'ın Fransa için yaptığı tahlilleri Engels Almanya'da köylülüğü temel alarak yapar. Almanya'da tarımda kapitalistleşme "Junkers" tipi adı verilen özel bir biçimde, feodal toprak beylerinin, derebeylerin, tarım kapitalistlerine dönüşmeleri biçiminde gerçekleşmiştir. Böyle bir geçişte köylülüğün yapısı da Fransa'da Marx'ın ortaya koyduğu yapıdan farklı olacaktır. Derebeylik kalıntılarının varlığı, gelişen kapitalist ilişkilerle içiçedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Almanya kırlarında sınıfsal yapı, Engels'in tahliline göre şu öğeleri içinde barındırmaktadır : (F. Engels, Almanya'da Köylü Savaşı, Payel yay. s. 12-13).

a — *Feodal öğeler; Derebeylik öğeleri :*

Bunlar büyük toprakları üzerinde, halâ serfler çalıştıran *derebeyleri* ile "soylu efendileri hesabına halâ angarya işler gören *derebeylik köylülüdür*." Bir yarı-feodal ilişki olarak da ortakçılık ve *ortakçı köylüler* vardır ki "toprak icarının yüksekliliği yüzünden, mahsul orta seviyede olduğu zaman köylü ve ailesi ancak geçinebilir ve yaşayabilir. Mahsul kötü gitmişse, köylü ile ailesi neredeyse ölecek hale gelir."

b — *Tarımda kapitalist üretim biçiminin öğeleri :*

Kır burjuvazisi : büyük toprak sahipleri ve zengin köylüler; büyük

ve küçük toprak mülkiyetinin hakim olduğu her yerde, kırlarda, en kalabalık sınıfı teşkil eden *ücretli tarım işçileri* ve bu iki sınıf arasında *bir parçacık toprağı işleyen köylüler* : "Bunlar tefecinin boyunduruğu altına girmişlerdir... Burjuvanın, tefeci kapitalistin en çok para sızdırdığı kimse-ler, işte bu köylülerdir. Böyle olmakla beraber, bunlar çoğu zaman topraklarına pek bağlıdır; oysa aslında bu topraklar kendi malları olmaktan çıkmış, tefecinin malı haline gelmiştir."

Böyle bir tahlilin önemi, Almanya'da burjuva demokratik devrimin gerçekleşmesi süreci içinde ve devrimden sonra, küçük üreticilerin tefeci sömürsüyle mülksüzleşmelerinin ileri bir aşamasında tarımda halâ feodal, yarı-feodal ilişkilerin yaşamakta bulunduğunu bütün açıklığıyla ortaya koymasındır.

Kapitalistleşmenin farklı bir yoldan geliştiği ve Burjuva Demokratik Devrimi klasik biçimiyle geçirmemiş bir ülkede, feodal egemen sınıfla burjuvazinin hesaplaşmasının farklı bir biçim kazanması, hattâ feodallerin burjuvalaşarak ve sanayi burjuvazisiyle ittifak kurarak işçi sınıfının karşısında yer almaları şu parçada açıklanmaktadır : "oToprak ağalarının hakimiyeti hattâ hükümette bile, gittikçe çekilmez hale geldi. Oysa, aynı zamanda, sanayi'in son derece hızla gelişmesi ile, toprak ağaları ve burjuvalar arasında mücadelenin yerini, burjuvalar ve işçiler arasındaki mücadele aldı..." (F. Engels, Almanya'da Köylü Savaşı, s. 16). Böyle bir durumda, feodal kalıntılar bir süre yaşayacaktır. Ve bu kalıntıları tasfiye edecek güç, burjuvazi değil proletarya olacaktır. Bu noktada, 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da köylülüğü tahlil eden Marx'la, aynı dönemlerde, Almanya'da köylülüğü tahlil eden Engels'in birleştikleri görülmektedir. Marx, "... Onlar (köylüler) doğal müttefiklerini ve rehberlerini, görevi burjuva düzenini devirmek olan *şehir proletaryasında* bulurlar" (K. Marx, Louis Louis Bonaparte'nin 18. Brümer'i, s. 116) derken, Engels aynı kanıyı şöyle ifade etmektedir : "bütün çağdaş ülkelerin tarihinden... çıkan, tarımsal nüfusun hiçbir zaman, zafere ulaşan bağımsız bir harekete girişmeyeceğidir; ona daha aydın, daha yoğun, hareket kabiliyeti daha fazla olan şehir halkının bir ivme vermesi şarttır." (F. Engels-: Révolution et contre Révolution en Allemagne, Editions Sociales, Paris, s. 210)

Almanya'nın ve çağının acil sorunlarına pratik çözümler aramaya daha fazla eğilimli olan Engels, sosyalist hareket, sosyalist örgüt ve sosyalist devrim karşısında köylülüğün çeşitli kesimlerinin tepkisini ve sosyalistlerin, köylülüğün farklı sınıf ve tabakaları karşısında tavırlarının, taktiklerinin ne olması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu anlamda, "işçi-köylü ittifakı", "köylük yerlerde çalışma" gibi günümüzün temel tartışma konularının ilk defa Engels'le başladığı söylenebilir.

Tüm ülkelerde en yaygın tabakalardan birini meydana getiren küçük üreticiler, küçük ve orta köylüler, yani kır küçük burjuvazisi ve bunlara

karşı uygulanması gereken politika konusu üzerinde de Engels etraflıca durmuştur. "... kısaca, bizim küçük köylümüz, aşılmış bir üretim biçiminin bütün kalıntıları gibi, kaçınılmaz olarak iflasa mahkûmdur. Geleceğin bir proleteridir. Bu sıfatla sosyalist propagandaya kulaklarını açması gerekir. Ama içine yerleşmiş olan mülkiyet duygusu, onu henüz bundan alakoymaktadır. (La Question Paysanne en France et en Allemagne, Marx et Engels, Oeuvre choisies en deux Volumes Editions du Progrès, Moskova, t. 11, s. 464-465).

Engels, daha sonra Lenin'in Rus Sosyal Demokrasininin tarım programında önemle üzerinde duracağı bir noktayı da ısrarla belirtir : küçük köylü korunacak ve zorlanmayacaktır... Engels'in, Türkiye tartışmalarının içinde bulunduğu noktada önemli olan şu fikri atlanmamalıdır : "Proleterleşmesini engelleyeceğimiz ve henüz köylü niteliği taşıırken kazanabileceğimiz köylülerin sayısı ne kadar yüksek olursa, sosyal dönüşüm o kadar hızlı ve kolay olur. Bu dönüşüm için, kapitalist üretim biçiminin her yerde en sonuna kadar gelişmiş olmasını, son zanaatkârın, son küçük köylünün büyük kapitalist teşebbüsün kurbanı olmalarını beklememiz hiçbir işe yaramaz." (F. Engels, yukarıda a.g.e. s. 110). Zengin köylüler konusunda Engels şöyle diyor : "Orta ve büyük köylünün hakim olduğu, işletmenin genellikle çiftlik yaşamlarına, hizmetkârlara ihtiyaç gösterdiği yerlerde durum farklıdır. Bir işçi partisi, doğal olarak önce köylülere ücretli emeğin devamını içeren vaadlerde bulunmaz. Orta ve büyük köylüler var oldukça, ücretli emek kullanmaksızın edemezler. Küçük köylülere, küçük köylü olarak destekleneceklerini vaad etmemiz saçma ise, orta ve büyük köylülere aynı şeyi vaad etmek hemen hemen doğrudan doğruya ihanettir." (Engels, a.g.e., s. 480). "Küçük köylünün kaçınılmaz yokoluşunu şimdiden görüyoruz, ama bu yokoluşu hızlandırmak hiç de görevimiz değildir. Sonra iktidara geldiğimizde, küçük köylüleri büyük toprak sahipleri yapmaya mecbur olacağımız gibi zorla mülksüzleştirmeyi düşünemeyiz. Küçük köylüye karşı görevimiz, önce mülkünü ve işletmesini kooperatif işletmeye geçirmek, bunu da zorla değil örnekler göstererek ve toplumun yardımını emrine vererek yapmaktır." Engels, a.g.e., s. 481).

Almanya'nın küçük üreticiliğin yaygın olduğu kırsal kesimleri için Engels'in önerdiği tarım programı açıktır : Büyük mülkiyete ve zengin köylüye karşı savaş, ücretli emeğin kaldırılması, küçük üreticiyi korkutmadan, zorlamadan kooperatifleşmeye yönlendirmek ve küçük mülkiyeti bu yoldan ortadan kaldırmak... Şu halde, "küçük mülkiyeti destekleme sloganları" söz konusu değildir. Burjuva düzeni altında, sözde mülk sahibi olan küçük köylüleri, gerçek mülk sahipleri durumuna getirmek söz konusu değildir. Küçük köylüye, mülkünü korumasının tek gerçekçi yolunun, onu kooperatif bir işletmeye çevirmek olduğu anlatılmalıdır.

Engels, yine somut durumlardan hareketle, sadece şehirlerle, şehir

proletaryasıyla sınırlanmış bir mücadelenin yetersizliğini de kavramıştır. "Ama ((sosyalist Parti'nin) siyasal iktidarı ele geçirmesi için önce şehirlerden kırlara gitmesi, kırlarda bir güç olması lâzımdır." (Engels, a.g.e., s. 462). Bunu da, büyük toprak sahibi, köylüyü endüstri işçisinin aktif düşmanı haline sokmadan önce gerçekleştirmelidir.

Engels'in 19. yüzyılın ikinci yarısında Almanya için vardığı sonuçlar kadar, sorunun ele alınış biçimi de, Lenin'in köylülük tahlil ve yorumlarına temel hazırlamıştır.

Lenin'de ve Rus Devrimi Sırasında Köylülük Sorunu

Engels'in Avrupa'daki durumun tahlilinden vardığı sonuçlara, Lenin 30 yılı aşkın bir devrimci sürecin kazandırdığı bütün deneylerle katkıları da bulundu ve köylülük sorununa gerçek özünü kazandırdı.

Marx ve Engels, köylülük ve köylü sorunuyla, sorunun birinci dereceden önem taşımadığı bir dönemde ilgileniyorlardı. Oysa Rusya bir köylü ülkesiydi, Emperyalizm çağı başlamış, burjuvazi devrimci niteliğini yitirmiş, köylülük, proletaryanın müttefiki durumuna gelmişti. Lenin'in II. Enternasyonal'e, Narodnik'lere, Troçkistlere karşı en önemli polemikleri hep köylü sorunu ve sorunun yanlış konuluğu üzerinedir.

Lenin köylülük konusunda şu çok önemli soruyu sorar : "... köylülük, köylülüğün sömürülen çoğunluğu, Batı'daki burjuva devrimlerinde burjuvazinin yedek kuvveti iken ve olmakta devam ederken proletaryanın müttefiki, yedek kuvveti olmasını sağlamak umudu var mıdır? Bu soruya Leninizm olumlu cevap verir..." (Stalin, Leninizmin İlkeleri, Sol yay. s. 56). Böylece köylülük, proletaryanın müttefiki ve devrimin başarılmasının zorunlu şartı olarak, Leninizmin temel sorunlarından biri haline gelir.

Lenin'in Sorunu Ele Alışında Dört Farklı Dönem

Toprak köleliğinin hukuken kaldırılmasını, kırlarda kapitalizmin gelişmeye başlamasını, ataerki üretimin basit meta üretimine dönüşmesini ve köylülüğün farklılaşmasının kesinleşmesini izleyen ve 1905, 1. Rus devriminin başlamasına kadar giden ilk dönem; 1905-1917 Şubat arasındaki burjuva demokratik devrimi de içine alan ikinci dönem; 1917 Şubat'ından 1917 devrimine kadar giden, proleter devrimini içeren dönem ve Sosyalist Kuruluş dönemidir.

1905'e Doğru

"Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi" (1899) kitabında, Lenin, feodal düzen ve yükümlülüklerin kanunen lağvedildiği ama fiilen devam ettiği

Rus kırlarının ve köylülüğünün yapılmasını araştırır. Kitabın ana amacı, Rusya'da kapitalist gelişmenin köksüz, sunî, önemsiz olduğunu ve geleneksel "mir"den, kapitalist gelişme ve burjuva devrimi olmaksızın sosyalizme geçilebileceğini iddia eden Narodniklere karşı, kapitalistleşmenin hızını, önemini göstermektedir. Daha 1899'da Rusya'da köylülüğün farklılaşması şöyle ortaya konmaktadır : "Köylü yığımlarına gelince, üç ana gruba ayrılırlar : halkın *proleter ve yarı-proleter* tabakalarından meydana gelen aşağı grup, *fakir mülk sahiplerinden oluşan orta grup* ve *hali vakti yerinde mülk sahiplerinden meydana gelen üst grup*".

Burada sınıf farklılaşmasının çok geniş hatlarla konulduğu görülmektedir... Bu değerlendirmenin, tarımda kapitalistleşmenin başlarında olan ve burjuva demokratik devriminin henüz gerçekleşmediği Rusya'nın ortamında yapıldığını hatırlatalım.

1902'de önemli köylü ayaklanması çıkmış ve bastırılmıştır. Bu ayaklanmayı yorumlayan Lenin işçi-köylü ittifakının ve köylüleri örgütlemenin zorunluluğu üzerinde durur.

1902'de Rus sosyal demokrasininin toprak programını Sosyalist Devrimcilere (SR'lere) karşı savunurken, programın ikili yönünü ortaya koyar : "Ücretli işçiler lehinde, kendilerini maddi ve manevi bozulmadan koruyacak ve mücadele kabiliyetlerini arttıracak bir takım ıslahat yapılmasını istediğimiz halde, buna karşılık köylüler lehinde yalnız, 'eski derebeylik' kalıntılarının ortadan kalkmasına ve kırlardaki sınıf mücadelesinin serbestçe gelişmesine yardım edecek birtakım ıslahat yapılmasını istiyoruz... Köylüler karşısında, bugünün toplumundaki küçük toprak sahipleri ve rençper sınıfı karşısında, bunların menfaatlerini savunma görevini hiç de üstümüze almıyoruz." (Lenin, Rus Sosyal Demokrasisi'nin Toprak Programı, Köylü Meseleleri ve Sosyalizm, Payel yay. s. 10-11). "... Köylülük'le imtiyazlı toprak sahipleri arasında, derebeylik rejimine özgü bir sınıf çatışması kırlarımızda yaşadıkça, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, tabii ki "köylü"lerin yanında olacak, giriştikleri mücadeleyi destekleyecek ve bunları toprak köleliğinin bütün artıklarına karşı mücadele etmeye teşvik edecektir." (Aynı yazı, s. 11).

Henüz feodalite rejiminin tam anlamıyla tasfiye edilemediği, otokrasinin yaşadığı, burjuva demokratik devrimin hiçbir adımının atılmadığı bir ülkede, Parti'nin program, köylülüğün toprak mücadelesini derebeyliğe karşı desteklemek, bunun demokratik bir mücadele olduğunun bilincinde olmak, ama 'genel olarak' küçük toprak mülkiyetini desteklemenin, derebeylik rejimi dışındaki küçük mülkiyeti kapitalizme karşı desteklemenin, gerici bir tutum olduğunu da bilmek zorundadır. Lenin'in meseleyi böyle koyuşu Engels'in koyuşuna benzemektedir ve ayrıntılar bir yana 1900'lerden 1924'lere kadar, özünde hiç değişmemiştir. Bu, bütün sekterliklerden ve bütün kuyrukçuluklardan uzak, somut durumların tahliline bilimsel sos-

yalist teorinin ustaca uygulanmasının, en iyi örneklerinden biridir.

1903'de, ünlü "Yoksul Köylülere" adlı broşüründe, Lenin kırsal kesimde farklılaşmayı şöyle ortaya koymaktadır : bir yanda *büyük toprak sahipleri, zengin köylüler*, öte yanda *orta halli köylüleri, yarı-proleterleri ve proleterleri* de içeren (emekçi) *yoksul köylüler*... Henüz feodal yapının oldukça güçlü bulunduğu, tarımda kapitalizm köylülüğün farklılaşmasını yaratıp geliştirmekle birlikte, ücretli tarım işçilerinin, yarı işçilerden çok net çizgilerle ayrılmadığı 1902'lerin Rusya'sında "yoksul köylü" kategorisi. proletaryanın müttefiklerini arttırıyordu.

1902'de Lenin'in ittifak önerisi şöyledir : ... "Bütün işçiler ve bütün yoksul köylüler *mücadeleyi iki yandan yürütmek zorundadırlar* : bir yandan bütün işçilerle ittifak edip bütün burjuvalara karşı, öte yandan bütün köylülerle ittifak edip, kırlarda memurlara karşı, derebey toprak sahiplerine karşı". (Lenin, Yoksul Köylülere, Köylü Meseleleri ve Sosyalizm, Payel yay. s. 103).

Burjuvaziye karşı temel ittifak bu dönemde *işçi-yoksul köylü ittifakıdır*. 1905'e gelindiğinde, ilk Rus devrimi arifesinde güçlenen işçi hareketi, kırlarda farklılaşmanın keskinleşmesi ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin sağlanması ile birlikte "yoksul köylü" kategorisi yerine *köy proletaryasının* önem ve ağırlık kazanmaya başladığı görülmektedir. "...Sosyalist mücadele, işçiler tarafından burjuvazinin tümüne karşı yapılır. Bürokratlara ve büyük toprak sahiplerine karşı mücadele, zengin ve orta köylü dahil bütün köylülerle birlikte yürütülebilir ve yürütülmelidir. Oysa burjuvaziye, dolayısıyla da zengin köylüye karşı mücadele doğru bir şekilde ancak köy proletaryası ile birlikte yürütülebilir." (Lenin, Küçük Burjuva Sosyalizmi ve Proleter Sosyalizmi, Toprak meseleleri, Sol yay. s. 32). 1905 devrimi arifesinde, burjuvaziye karşı ittifak daralırken, özellikle vurgulanan, bu ittifakın temellerini kuvvetlendirmek için hem şehir, hem de köy proletaryasının tamamen bağımsız bir sosyal demokrat parti içinde örgütlenme zorunluluğunun" asla unutulmamasıdır. (Lenin, yukardaki makale, s. 36).

Gündemdeki devrimin "burjuva demokratik" olduğu kesinlikle ortadayken, feodal yapıyı yıkmak üzere, işçi ve köylünün demokratik ittifakı sözkonusyken ve sosyalist devrim henüz uzaktaki bir görev olarak kabul edilirken bile, Partinin ve temel ittifakın yapısından en ufak taviz verilmeyeceği görülmektedir. Partinin demokratik mücadeleyi desteklemesi, bu hareketin de öncülüğünü yapması, onun asıl hedefini, özünü unutmaması için bir sebep değildir.

1905'den 1917 Şubat Devrimine

1905'den 1917 Şubat'ına giden dönemin özellikleri arasında : Rus en-

düstrisinin önemli ölçüde gelişmesi ve yoğunlaşması, buna bağlı olarak Rus işçi sınıfının gelişmesi; Bolşevik Partisi'nin doğru devrimci çizgisi ve işçi hareketine olduğu kadar tüm kitle hareketlerine hakim olabilme niteliği; Çarlığın ve feodal kalıntıların halâ yaşamakta olması; Rus burjuvazisinin otokrasiyle işbirliğine gitmesi; uzun süren emperyalist savaşın geniş halk kitleleri üzerindeki etkisi sayılabilir.

1905 den 1917 şubatına kadar süren dönemin başlıca özellikleri şöylece sıralanabilir: Kâğıt üzerinde kalan bir parlamentarizm refakatinde Çarlık otokrasisinin devamı, zengin köylüler lehine işleyen tarım politikasının çoğunluğun sefaletini arttırması ve kırsal alanlardaki sınıf çelişkilerinin keskinleşmesi, uluslararası finans kapitalinin etkisindeki sanayileşmenin büyük bir hız kazanması, işçi hareketlerinin özellikle 1912'den başlayarak yoğunlaşması ve Bolşeviklerin yavaş yavaş etkin bir politik güç haline gelmeye başlamaları.. Bolşevikler, özellikle 1. Emperyalist dünya savaşı sırasında etkilerini hızla arttırmışlardır.

1905 köylü hareketleri genel olarak kendiliğindendi. Bununla birlikte "Devrimci Sosyalist Parti"nin yaptığı propaganda ve köylerdeki hücrelerin de önemli etkisi görüldü. Köylü hareketleri en çok tarımda büyük mülkiyetin hâkim olduğu bölgelerde ve tarımda kapitalizmin en çok gelişmiş olduğu çevrelerde yoğunluk kazandı.

1905 olaylarında köylülerin aktif rol oynaması, burjuvazinin otokrasiyle işbirliğine girmesi üzerine Lenin, demokratik devrimin ancak proletarya ve köylülerin devrimci demokratik diktatoryası altında gerçekleşebileceği görüşünü ortaya attı.

1905'de Lenin köylülerin, devrimden "toprağın tümü"nü ve "tam özgürlük" istediklerini bildiriyordu. Burjuva demokratik devrimin ilk adımının atıldığı bir ortamda sermayeye karşı, burjuvaziye karşı ittifakın sınırlarının daha da daraldığını görüyoruz: "... Sosyal demokratlar, bütün köylülükle birlikte, büyük toprak sahiplerine ve çar memurlarına karşı mücadele ettiklerini ve üstelik *Kent proleterleri olarak köy proleterleriyle birlikte* sermayeye karşı mücadele ettiklerini söylerler. Toprak ve özgürlük için mücadele demokratik bir mücadeledir. Sermayenin egemenliğine karşı mücadele sosyalist bir mücadeledir" (Lenin, Proletarya ve köylüler, İşçi ve Köylü İttifakı, sol yay. s : 31).

Demokratik mücadelede adımlar atıldıkça, Lenin'in sosyalist mücadeleyi, sermayeye karşı mücadelenin unutulmamasını ve asıl hedefin bu mücadele olduğunu vurguladığı görülüyor. Özellikle "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği"nde, sürekli olarak tekrarlanan da budur. Otokrasiden Cumhuriyet'e giden yolda gerçekleşmesi gereken proletarya ve köylülük arasındaki irade birliği, şubat devriminden sonra sosyalizme giden yolda artık mümkün değildir. Yine de ilk dönemdeki gerekli ittifak ve irade birliğine rağmen, sosyal demokrat proletaryanın burjuvazi ve küçük

burjuvazi ve küçük burjuvaziye karşı vereceği kaçınılmaz sınıf savaşını unutmamalıdır.

1917 Şubatından Ekim Devrimine ve Sosyalist Kuruluşa

Bitmez tükenmez savaş ve getirdiği sefalet bu döneme özelliğini veren ve köylünün davranışını açıklayan nedenlerden en önemlisidir. Gerçekte 1917 şubatında çarlık, (otokrasi) yıkılmıştır ama, iktidarı alan burjuvazinin niteliği ve savaş şartları içinde köylülüğün toprak ve özgürlüğe kavuşması gerçekleşmemiş burjuva demokratik devrim iktidarın alınması plânında gerçekleştiği halde, bu devrimin görevlerini yerine getirmek yine proleter devrimine yüklenmiştir. Burjuvazinin artık devrimci olmadığı, işçi sınıfı, işçi hareketi ve bu sınıfın siyasal örgütünün güçlendiği ve burjuva demokratik devrimde bile hegemonya'nın proletaryada olduğu bir çağda, burjuva demokratik devrim geleneksel görevlerini yerine getirmeyecek ve burjuva demokratik devrimin görevlerinden bazıları proleter devrimine ve sosyalist kuruluş dönemine aktarılacaktır.

1917 Ekim devrimi burjuvaziye, sermayeye karşı yöneltilmiş "Sosyalist" devrim olduğu halde, köylülüğün fakirleşmiş olması, savaşın özellikle köylülük arasında açtığı yaralar, devrimin saflarının köylülükten yana daha da genişlemesine yol açtı. 1917 Eylülünde Lenin "... yalnız proletarya, en yoksul köylüleri (programımızın ifade ettiği gibi yarı köylüleri) yönelterek savaşı demokratik bir barışla sona erdirebilir; savaşın sebep olduğu yaraları sarabilir ve sosyalizme doğru mutlak surette zorunlu olan, âcil bir hale gelen ilk adımları atabilir, şimdi sınıf siyasetimizi belirleyen ilke budur." diyordu. (Lenin-: Köylüler ve İşçiler, İşçi ve Köylü İttifakı, sol yay. s ; 47).

Proletaryanın sosyalist devrimde müttefiki böylece kır proletaryası ve yarı-proleterler olarak ortaya konmakla birlikte, Rusya'nın o dönemdeki şartları (özellikle savaş şartları ve burjuva devriminin "köylüye toprak" veya feodal kalıntılara karşı savaş görevini yerine getirememiş olması) devrimci cepheye katılan köylülerin daha geniş olmasına, örneğin küçük köylülerin, ücretli emek çalıştırmayan kesimlerinin de devrimci güçler arasında bulunmasına yol açtı. 1919 Martında Rus Komünist (Bolşevik) Partisinin 8. Kongresine sunulan "Köylerde Çalışma Üzerine Rapor"da Lenin şöyle diyordu :

"1917 Ekiminde biz iktidarı bütün köylülükle birlikte ele geçirdik. Sınıf mücadelesinin köylerde henüz gelişmemiş bulunması ölçüsünde bu, bir burjuva devrimiydi. Daha önce söylediğim gibi, gerçek proletarya devrimi köylerde ancak 1918 yazında başladı. Eğer bu sonuncu devrimi başlatmasaydık, yaptığımız iş eksik kalacaktı. İlk aşama kentte iktidarı ele almaktan, iktidarın Sovyet biçimi örgütlenmesinden ibaretti. İkinci aşama, bütün sosyalistlerin esas saydıkları, bu olmayınca sosyalistlerin artık sosya-

list olamayacağı şeydi : Köylerde proleterlerle yarı-proleterlerin (köylülüğün diğer kesimlerinden) ayrılması, bunların köylerde burjuvaziye karşı mücadele etmek için kent proletaryasıyla ittifakı..." (Lenin, İşçi ve Köylü İttifakı, s : 87).

Görüldüğü gibi, köylülük, devrim sırasında köylülüğün tutumu, konumu, pek çok özel şart sonucu belirginlik kazanmaktadır. Proleter örgütünün, yeni durumlar karşısında taktik ayarlamalarında elastik ama tavizsiz olması gerektiğini, proleter devriminin zaferininin buna bağlı olduğunu Lenin'in köylülük konusundaki tutumu çok iyi belgelemektedir.

Lenin'de Orta Köylülük Sorunu

Köylülük tartışmalarının önemli noktalarından biri, orta köylülük karşısındaki tavır ve orta köylülüğün temel ittifaktaki yeridir.

Lenin'in bu konudaki tutumu Engels'in küçük mülk sahibi köylüye, küçük ve orta köylüye karşı 19. yüzyılın 2. yarısının Almanya'sında önerdiği tavra yakındır.

Sosyalist devrimden sonra da orta köylülüğün, uzun bir dönem yaşayacağını çok iyi bilen Lenin'in bu konudaki tutumu, çeşitli dönemlerde hemen hemen hiç bir değişiklik göstermemiştir.

1903'de "Yoksul Köylülere" broşüründe şöyle der : "Zenginlerle fakirler, mülk sahipleriyle işçiler arasında mücadelenin başladığı her yerde orta köylü ikisinin arasında bulunur ve ne tarafa gideceğini bilemez... Orta köylülüğü saflara çekmek için bu mücadele, sosyal - demokrat işçilerin emekçi halkın kurtuluşu için savaştıkları bütün ülkelerde verilmiştir. Rusya'da bu savaş şimdi başlıyor. Bu yüzden, bu sorunu daha derinlemesine incelememiz ve zenginlerin orta köylüyü hangi hilelerle kendilerine çekmek istediklerini, hileleri nasıl ortaya çıkarabileceğimizi ve orta köylünün gerçek dostlarını bulmasına nasıl yardım edeceğimizi anlamamız gerekir"... Sosyalist Kuruluş döneminde, 1919 baharında Lenin aynı konuyu başka biçimde dile getiriyor : "Burjuvazi karşısında ve orta köylü karşısında tutumumuz belirleyen temel ayırım, - burjuvazinin tam bir mülksüzleştirmeye uğratılması, başkasını sövmeyen orta köylüyle birleşme - bu temel çizgi. teoride herkes tarafından kabul edilmiştir..." (Lenin; R.K (B) P.8. Kongresi-: Köylerde Çalışma Üzerine Rapor, İşçi ve Köylü İttifakı, s : 90).

Aynı kongrede, çok önem kazanmış olan orta köylü konusunda "Orta Köylüye Karşı Tutumla İlgili Karar" alınmıştır. Bu kararda özetle : Orta köylünün kulaklarla karıştırılmaması, onunla anlaşmak gerektiği; Orta Köylünün varlığını proletarya devriminden sonra da uzunca bir süre koruyacağı; aslâ zorlanmaması, durumun düzeltilerek güvenini kazanmak gerektiği" açıklanmaktadır.

Lenin için devrim öncesinde ve devrim sonrasında Orta Köylü her za-

man için, kazanılması gereken ve iyi bir çalışmayla kazanılabilecek bir kitledir. Sosyalist kuruluş sırasında da durum aynıdır. Orta Köylünün müttefik olması için çalışılmalıdır. Burada tekrar belirtilmesi gereken nokta, Lenin'in köylülük politikasının Sovyetler Birliği şartları için önerilmiş olduğudur. Orta Köylülük karşısındaki tutum, her ülkede, bu tabakanın özel yapısal şartlarından hareketle saptanabilir. Nitekim 1920 yılı baharında Lenin kırsal kesimde sınıfların tahlilini yeniden yapmakta ve 1902'lerden çok daha kesin ayırım çizgilerine sahip bir sınıflaşma tablosu ortaya koymaktadır. *Tarım Proletaryasını Yarı - proleter ya da yarı - köylüler'i*, (kısmen ücretle çalışan, kısmen küçük toprak işleyenler), *Küçük Köylüleri*, (işgücü kiralamayan, ancak ailesini geçindirecek kadar toprağa sahip olanlar) *Orta Köylüleri*, (az ücretli işgücü kiralayanlar, ürünün iyi olduğu yıllarda belli bir kazanç fazlası sağlayanlar.)

Büyük toprak sahibi köylüler'i (köy burjuvazisi) içeren bu yeni sınıflaşma tablosunda, Rusya'nın o dönemdeki tarımsal gelişmesine paralel olarak Orta Köylülüğün bir miktar ücretli işgücü kiralamakla tanımlandığı görülüyor ve bunlar zengin köylülere, kulaklara yaklaşmış oluyor. (Oysa Lenin'in daha önceki dönemlere ait tahlillerinde, Orta Köylülerin küçük köylülere yaklaştığını görmüştük). Bu durumda 1920'lerde, Lenin'in Orta Köylülük konusunda "*Yakın dönemlerde kazanılamaz ancak etkisiz hale getirebilir*" hükmüne varması, - 1920 Rusya'sında tarım kesiminin durumu, NEP'e geçiş Lenin'in bütün uyarmalarına rağmen, genellikle orta köylüye karşı baskı tedbirlerine başvurulduğu düşünülecek olursa, - doğaldır. Tarımda Sosyalist kuruluşu gerçekleştirebilmek üzere Lenin'in ve R K (B) P'nin ekim devriminden hemen sonra önerdiği programın ana hatlarını şöyle özetlemek mümkündür : Büyük toprak mülkiyetinin, hiç bir tazminat ödemesiz kaldırılması; ücretli emeğin yasaklanması; ileri teknolojiyle işlenen büyük kapitalist tarım işletmelerinin paylaşılmayarak örnek işletmeler haline getirilmesi, devletin ya da komünlerin kullanıma bırakılması, kamulaştırılan toprakların Halk Tarım Kooperatiflerine geçmesi, mahallî ve merkezî özerk idarelerin toprağı çalışanlar arasında bölüştürmesi.. (Lenin, İşçi ve Asker Sovyetinin bütün Rusya 2. Kongresi, Toprak Meseleleri üzerine raporundan) yine sosyalist kuruluş döneminde küçük ve orta köylüyü bu kuruluşun parçası yapmanın ve kazanmanın yolu tarımsal kooperatif hareketinden geçmektedir. Bütün sakıncalarına rağmen kooperatifler sosyalist toplumu kurabilmek için zorunlu ve yeter şartlardır." (Lenin : Kooperatif üzerine, bütün eserleri, Fransızca basım, cilt 33 s:- 480).

Burada hatırlamamız gereken nokta burjuva demokratik devrimin arifesinde, tüm köylülüğün otokrasiye, derebeyliğine karşı mücadelesi söz konusuken bile "Köylüye toprak" sloganının Lenin ve partisi tarafından küçük burjuvalaşırma amacıyla atılmadığıdır. 1905'de bile büyük toprakların müsaderesinin devrimci köylü komitelerince yapılması söz konusudur.

"Günümüzün köylü hareketinde serfliğe, büyük toprak sahiplerine ve onların devletine karşı bir mücadele görüyoruz. Bu mücadeleyi biz sonuna kadar destekliyoruz. Bu destek için tek doğru slogan şudur : Devrimci köylü komiteleri tarafından toprağın müsadere... Müsadere edilen topraklar ne yapılacak? Ona cevap bulmak köylülere düşer..." (Lenin, Sosyalizm ve Köylüler, İşçi ve Köylü İttifakı, Sol yay. s : 24).

Yine de, sosyalist kuruluş sırasında, 1930 lara kadar kulakların siyasi gücünün kırılması tam anlamıyla mümkün olamamış, devrim sonrasında en önemli engellerinden birini meydana getirmiştir.

Çin Devrimi, Mao ve Köylülük

1949 Çin devrimi, "Yeni demokratik devrim" bir köylü devrimidir. Ama komünist partisinin yönettiği ve Çin'in her bakımdan çok özel koşulları içinde gerçekleşmiş bir devrim.

Köylülük sorununun bazı yönlerine ışık tutmakta Çin deneyi sosyalist pratiğin en önemli deneyi olmak niteliğini koruyor. Marksizm-Leninizm'i bir ülkenin özel şartlarına uygulamanın en başarılı örneklerinden birini Mao vermiştir. Çin devriminden ve Mao'dan asıl çıkaracağımız, öğreneceğimiz ve uygulayacağımız sonuç, modeli olduğu gibi almak değil, somut durumun özelliklerini Mao'daki açıklıkla görmek, strateji ve taktik saptamalarında somut durumun özelliklerinden hareketle çözümlere gitmek ve somut durumla çatışan hiç bir uygulamaya rağbet etmemektir.

Çin devrimini bir köylü devrimi haline getiren yapısal özellikler kısaca özetlenmek istenirse şu noktaları vurgulamak gerekir : *Çin'in feodal yapısı* : Devrim öncesinde ve devrim sırasında kır kesimlerinde feodalite hâkimdi. Yarı-feodal unsurlar değil; feodallerin, onlarla işbirliği yapmış olan ve feodalleşmiş zengin toprak sahiplerinin, savaş beylerinin hâkimiyeti söz konusuydu. Çin'in ülke olarak genişliği ulaşım imkânlarını son derece güdük bırakmıştı. Ürünler kapalı köy ekonomisi içinde tüketiliyor, yakın mahallî pazarlara götürülebilse bile milli bir iç pazarın meydana gelip gelişmesi imkânı ortaya çıkmıyordu. Tarımda kapitalizmin gelişme seviyesi 1918'lere gelindiğinde bile 1900'lerin Rusya'sından daha ileri değildir. 1911 Burjuva demokratik devriminden sonra, Sun Yat Sen'in "Toprak işleyenindir" sloganı hiçbir zaman uygulanamamıştır ve Çin'de kırsal yapı temelden değişmemiştir. Devrim arifesinde ekilen topraklar ülke yüz ölçümünün % 8'iydi. Temel tarım ürünleri pirinç ve buğday olmak üzere tümüyle tüketime dönüktü; tarım teknolojisi ilkeldi. Bu dönemlerde hele 1925-1930'larda Çin'le tarım kesiminde ilkel bir kapitalizmden söz etmek bile güçtür. 1948'de toprak dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Köylü nüfusa oranı (%)	Sahip olduğu toprak oranı (%)
Büyük toprak sahipleri	3
Zengin toprak sahipleri	7
Orta toprak sahipleri	22
Küçük toprak sahipleri	10
Topraksız Köylü	58
	26
	27
	25
	22
	—

Mao zengin toprak sahiplerinin de kapitalist işletmeciler değil feodal ilişkiler içinde beyler olduğunu belirtiyor. Bu durumda tarımsal nüfusun % 58'ini meydana getiren topraksız köylüler ücretli tarım proletaryası değil, büyük çoğunluğuyla yarı-köle durumundaki köylülerdir. Yine aynı dönemlerde ülke nüfusunun % 80'inden fazlasının köylü olduğu eklenirse, Çin'in kırsal yapısı ve Çin'de köylülük konusunda kabaca bir fikir edinmek mümkün olabilir.

Sanayinin ve Sanayi Proletaryasının Güçsüzlüğü

Çin'de büyük sanayi, yabancı sermaye ile başlamıştır. Daha çok sahil bölgelerinde birkaç merkezde yoğunlaşmış bir sanayidir. 1937'de merkezlerdeki işçi sayısı 1 milyon kadardı.² 1951'de bile resmî verilere göre Çin'deki sanayi proletaryası 3 milyonu geçmiyordu. O sıralarda Çin'in nüfusunun 582 milyon olduğu hatırlanırsa, işçilerin bu nüfusun ancak % 0.51'ini meydana getirdikleri görülür. Ancak 1954'de işçi toplamı 15 milyona varmıştır. (1954 nüfusunun % 2.6'sı).

Sömürge, Yarı-sömürge Yapı

Çin'in geçmişi, sömürge bir ülke olmaya dayanır. 1911 devrimine rağmen yarı-sömürge yapı devam etmiştir. 1930'lardan sonra, zayıf da olsa bir milli burjuvazi büyük şehirlerde güçlenmeye başlamıştır. Anti-emperyalist silâhlı savaş içinde, Çin Komünist Partisi çıkarları emperyalizmle çelişen tüm sınıfların ortak cephesini uzun bir sürede ve pratikle sınanarak gerçekleştirmiş, bu savaşın temel gücünü köylüler meydana getirmiştir.

Çin Köylüsünün Devrimci Geleneği

Çin'in 5000 yıllık tarihi içinde köylü isyanları, büyük yer tutar. Çin köylüsünün ayaklanma, birlikte örgütlenme ve birlikte hareket etme ge-

¹ Jean A. Keim: Panorama de la Chine, s: 211

² Marc Menguy, L'Economie de la Chine Populaire, Presse Universitaire, 1965

leneğinin varlığı önemlidir.

Çin'de Köylülüğün Farklaşması

Mao'nun devrim öncesi kırsal sınıf tahlilleri, Çin'in kırsal yapısının feodal niteliğini koruduğu ve kapitalizmin Çin'in kırsal ekonomisini yeterince etkilemediği görüşüne dayanır. Bu bakımdan da Mao'nun sınıf tahlillerini gözden geçirirken, örneğin yoksul köylü dediği zaman, geniş ölçüde, feodal sömürüye maruz köylüleri kastettiğini hatırlamakta yarar vardır. (Oysa Lenin köylülük içindeki farklılaşmalardan söz ederken kapitalizmin gelişmekte olduğu bir yapının sınıflarını kasteder.)

Mao'nun 1926'daki kırsal sınıf tahliliyle 1933'deki tahlili ayrıntılarda farklıdır.

1926'da, Çin kırsalındaki sınıfsal yapı şöyle kurulmuştur :

Toprak Beyi : Emperyalizme bağımlı ve üretim güçlerinin gelişmesini engelleyen en geri sınıftır.

Orta Burjuvazi : Bu gruba dahil köylüler, kırsal kapitalist ilişkileri temsil ederler. Bu sınıf tutarsızdır. Toprak ağalarına karşı mücadeleye katılır ama, proletarya hareketi geliştiği oranda devrimden şüpheye düşer.

Küçük Burjuvazi : Kırsal kesimlerde mülk sahibi köylüleri içerir. Kendi içinde daha iyi durumda olandan fakire doğru üç katmana ayrılır. Savaş sırasında bu sınıfın devrimci güçlere katılacağı umulabilir.

Kırsal Proletaryası : Yarı mülk sahibi köylüleri, yani ortakçı, kiracı ve yoksul köylüleri içerir.

Proletarya : Yıllık, aylık ve gündelikçilerden meydana gelmektedir.³ 1933'deki sınıf tahlili ise şöyle :

Toprak Beyi : Emek sömüren, işe kendisi katılmayan, tefecilikle veya endüstri ve ticaretle uğraşan kişiler.

Zengin Köylü : Emek sömürür ama kendisi de işe katılır. Üretim araçları, iyi denilecek niteliktedir.

Orta Köylü : Toprağın sahibidir. Toprak kirası ve borç faizi yoluyla sömürülür.

Yoksul Köylü : Az topraklıdır : Belli bir ölçüde emeğini satar.

Tarım İşçisi : Geçiminin tümünü emeğini satarak sağlar.⁴

İki tahlil arasındaki farkları, bir yandan köylülüğün savaş, eylem, ideolojik yayılma ve üretim güçlerinin gelişmesine paralel olarak aradaki sürede farklılaşmasına bağlayabiliriz. Öte yandan devrimci eylem içinde Mao'nun görüşleri netlik, belirginlik kazanmıştır. Böyle bir tahlilin feodal

ilişkilerin yaygın ve güçlü olduğu bir ortamda yapıldığını örneğin yarı-proleter yada yoksul köylü denilirken, kapitalist gelişmenin ürünü olan mülksüzleşmiş bir kitleden değil, feodal sömürüye maruz köylülerden söz edildiğini hatırlatmakta yarar vardır.

Bilimsel sosyalist teoride ve pratikte köylülük sorunu, en önemli ve ağırlıklı sorunlardan biridir. Sovyet Devrimi, Çin devrimi ve Uzak Doğu'da onu izleyen hareketler, köylü nüfusun fazla olduğu, yarı-feodal yapıya sahip bölgelerde gerçekleştirilen devrimler, bu sorunun devrimci mücadele sürecine girmiş ülkelerde öncelikle halledilmesi gerektiğini göstermiştir.

Köylülüğün devrimdeki, ittifaklardaki devrimin çeşitli aşamalarındaki yeri konusu, bilimsel sosyalizmin ustalarının tahlillerinde görüldüğü gibi ancak somut şartlardan hareketle belirlenebilir.

Ne Marx ve Engels için, ne de önünde bir burjuva demokratik devrim aşaması olduğu halde Lenin için, köylülüğün öncülüğü, devrimde hegemonyası söz konusu değildir. Ancak bu, köylülüğün devrimde son derece önemli ve devrimin kaderini tayin edecek güç olduğunu unutmak anlamına gelmez. Bu yüzden de Rusya'da devrimin en önemli sorunlarından biri köylü sorunu, köylülüğü devrimci saflara kazanma, örgütlenme, proletaryanın müttefiki durumuna getirme sorunu olmuştur. 1949 Çin devriminin özel şartlarında köylülük Komünist Partisi'nin yönetimi altında devrimin temel gücü niteliğini kazanmıştır. Mao köylülerin devrimde ağırlık kazanmalarının sakıncalı olmadığını, hattâ zorunlu olduğunu belirtirken, proletarya öncülüğünü de özel olarak vurgular.

Köylülüğün devrimdeki tayin edici rolünü görmezlikten gelmek devrimde ihanettir. Köylülüğün devrimde temel güç olması, bu açıdan bakıldığında, köylü çoğunluğunun, işçi sınıfının öncülüğünde devrimin kaderini tayin etmesi, devrimin vurucu güçlerinden olması anlamına gelir. Ne var ki, proletarya içinde kök salmayan bir marksist partinin, geniş köylü kitlelerini arkasına alması ve onları disiplin altında fiilî mücadeleye sevk etmesi, ya da sevk ettiği güçlerle başarıya ulaşması mümkün değildir. İşçi - köylü ittifakının özü de buradadır. Devrimin askerî, siyasî ve iktisadî zaferi de bu yoldan geçer.

³ Mao Tse-Tung : Analysis of the Classes in Chinese Society, Selected Works., Cilt 1, s: 13

⁴ Mao Tse-Tung: "How to Differentiate the Classes in the Rural Areas" Selected Works, Cilt 1 s: 137-139

TÜRKİYE'DE KÖYLÜLÜĞÜN FARKLILAŞMASI

Son nüfus sayımının geçici sonuçlarına göre, Türkiye nüfusunun % 61'i köylerde yaşıyor. 1965'de 20 milyon 500 bin civarında olan köylü nüfus, 1971'de 22 milyona yaklaşmaktadır. Kapitalizmin gelişmesine paralel olarak şehir nüfusunun kırsal nüfusa oranla daha büyük bir hızla artmasına rağmen, köylüler, Türkiye'de, nicel olduğu kadar nitel olarak çok büyük bir öneme sahiptir.

Devrimci mücadelenin strateji ve taktiklerinin tesbiti için, kırsal kesimlerin, "köylülüğün", iyi tanınması, doğru değerlendirilmesi temel şarttır. Bu yazı çerçevesinde Türkiye'de köylülük objektif yönleriyle ele alınacak, bölgesel dağılımı ve özellikleri, farklılaşmasının nasıl bir süreç izlediği ve bugün hangi noktada bulunduğu üzerine bazı tesbitler yapılmaya çalışılacaktır. 1967'den bu yana son 4 yıllık dönemi kapsayan köylü hareketleri taraması ise köylülüğün içindeki gelişmeleri ortaya koymakta yardımcı bir kaynak olarak kullanılmıştır.

Kırsal Nüfusun Gelişme Eğilimleri

Türkiye'deki hızlı nüfus artışına paralel olarak köy nüfusu da artıyor. 1927'de ülke nüfusunun % 75.8'ini meydana getiren köylüler, 1950'de hâlâ nüfusun % 75'iyken, bu oran 1960'da % 68'e, 1970'de ise % 61'e düştü. Köylü nüfus mutlak olarak çoğalmakla birlikte, tüm nüfus içindeki nisbi ağırlığı azalıyor. Bu durum, kır kesimlerinde kapitalist gelişmenin 1950'lerden sonra hızlandığının göstergelerinden biridir. Köylü nüfusun toplam nüfus içindeki oranının bölgelere göre önemli farklılıklar gösterdiği biliniyor. Karadeniz (% 80.5), Kuzey Doğu (78.9) Orta Doğu (73.8) Güney Doğu (73.4) köylülüğün halâ en yoğun olduğu bölgelerdir. Marmara (42.3), Orta Anadolu'nun Kuzey kesimleri (61.0), Akdeniz (61.4) ve Ege (64.9) ise (1965 verilerine göre) köylü nüfusun en az olduğu bölgeler olarak ortaya çıkıyor.

Konu, şehirlere yöneliş, iç göçler, yani tarımcı köylü nüfusun kırsal bölgelerden koparak şehirlere akması açısından ele alındığında da yine bölgelere göre epeyce önemli farklılıklarla karşılaşılmaktadır :

Çeşitli bölgelerde göçlerin nerelere doğru yöneldiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir :

Bölgeler	İççe, kasaba ve kente gidenlerin oranı (%)	Büyük kente gidenlerin oranı (%)
Ege	57.5	36.0
Marmara	47.7	43.7
Orta Kuzey	62.5	29.6
Akdeniz	80.4	0.7
Karadeniz	53.0	45.5
Orta Güney	91.9	4.4
Kuzey Doğu	43.0	37.4
Güney Doğu	66.4	1.9
Orta Doğu	61.3	28.0
TÜRKİYE	63.5	24.8

Köylülüğün kente yönelişi, iç göç eğilimi; genellikle, tarımda üretim güçlerinin gelişmesinin, kapitalist ilişkilerin yaygınlaşmasının en önemli öğelerinden ve ölçütlerinden olan mülksüzleşmenin ifadesidir. Yine, bu eğilim, köylülüğün farklılaşmasının belirtisidir. Yukardaki tabloda yakın çevreye yönelmiş göçlerle, uzak bölgelere yönelmiş göçlerin oransal ağırlıkları görülmektedir. Akdeniz, Orta Güney, Orta Kuzey, Güney Doğu bölgelerinde yakın çevreye gidenlerin oranı büyük şehre gidenlerden çok daha fazladır. Göçler köyden köye değil, topraktan koparak şehre doğru olmaktadır.

Dışarıya en fazla göçmen gönderen bölgeler, Karadeniz, Ege, Marmara bölgeleridir. Daha fazla kapitalistleşmiş ve kapitalistleşmekte olan bu bölgelerden, büyük şehirlere doğru kopmalar olması doğaldır.

Sonuç olarak, köylü nüfusu, mülksüzleşmeye, yoksullaşmaya, köylülük içi farklılaşmanın artmasına paralel olarak 1950-1965 döneminde hızlı bir göç eğilimi göstermektedir.

Çevre ve Yerleşme

Bilindiği gibi, köyün yerleştiği bölgenin özellikleri, hattâ yerleşme biçimi köylülüğün yapısını etkiler. İnsanın doğa ile mücadelesi köyde daha güç şartlar altında gerçekleşir. Bu mücadelede köylü doğaya bir şehir insanından daha fazla bağımlıdır. Doğal çevre ve kırsal yerleşme biçimini değerlendirmek, devrimci mücadelenin birçok yönü bakımından önem taşır.

Orman ve Dağ Köyleri

Gene bilindiği gibi dağ ve özellikle orman köylüleri fakir köylülerdir. 1960 rakkamlarına göre orman içi ve bitişliği köylerde yaşayan nüfus 6.2

milyonu aşmaktadır. Orman ve dağ köylerinin sınıf tahliline ışık tutabilecek özellikleri arasında, buralarda büyük toprak mülkiyetinin önem taşımaması, kapitalizm öncesi bağımlılık ilişkilerinden söz etme imkânının - Doğu bölgesinin bazı kesimleri hariç - bulunmaması, köylülerin yoksullukta eşit ve kendi aralarında az farklılaşan bir durumda olmaları sayılabilir. Dağ ve orman köylüleri çoğunluk mevsimlik işçilik yaparlar. En fazla göç eğilimi gösteren köylüler bunlardır. Bununla birlikte dağ ve orman köyleri kapalı ekonominin diğer kırsal bölgelere oranla daha zor çözüldüğü köylerdir.

Orman köylerinde mülkiyet dağılımı, köylülerin "yoksul köylü" niteliğinin yaygınlığını ve bu köylülerin genellikle kendi aralarında az farklılaşmış bir küme meydana getirdiklerini gösteriyor. Orman köylerinde topraksız ailelerin tüm ailelere oranı % 11.7; 1-50 dönüm arası toprağa sahip olanlar % 60.7; 200 dönümden fazla toprağa sahip aile oranıysa % 3.3'tür. Demek ki, orman köylülerinin % 72'sinden fazlası kır proleterleri veya yarı-proleterleridir.

Doğu bölgesinde durumun farklı olduğunu söylemekte yarar vardır. Buralarda dağ köylerinde hayvancılık temel uğraştır. Yine aynı bölgenin sosyal ve ekonomik yapısı, köylerin çoğunlukla aşiret temeli üzerinde kurulmasına ve üretim ilişkilerinin de, gitgide çözülme yolunda da olsa bazı önemli prekapitalist kalıntıları barındırmasına yol açmıştır. Bu bölgede aşiret reisliği, ağalık, beylik sık sık büyük "mera mülkiyeti" ile birlikte gider. Bölgenin dağ ve orman köylüleri, yoksul köylüler olarak diğer bölgelerdeki orman köylülerinden farklı değilse de, kapitalizm öncesi çeşitli bağımlılık ilişkilerinden de henüz tam anlamıyla kurtulamamışlardır.

Toprak Dağılımı ve Mülkiyet Açısından Köylülük

Köylülüğün farklılaşma durumunu, kır kesimindeki sınıfları ve oransal ağırlıklarını, toprak dağılımı ve mülkiyet biçimi açık bir şekilde ortaya koyabilir. Eldeki resmî istatistiklerin eksik ve hatalı oldukları bilinen bir gerçekse de, bazı yorumlar için bunlardan yararlanmak zorunlu olmaktadır.

Büyük Mülkiyet

Önce büyük toprak mülkiyetinin durumuna ve özelliklerine bakalım. Türkiye'de genellikle 500 dönümün üstündeki bütün topraklar büyük toprak sayılmaktadır. 500 dönümün üstündeki işletmeleri önce kendi içinde iki gruba ayırabiliriz. 500-5000 dönüm arası işletmeler ve 5000 dönümden büyük işletmeler.

1952 sonbahar anketine göre 500 dönümün üstündeki tüm işletmelerde aile sayısı 38.400'dür ki bu sayı, tüm çiftçi ailelerin % 1.5'ini meydana getirmektedir. Özellikle büyük mülkiyet grubu için şüpheli sayılan 1963

tarım sayımına göre ise 500 dönümün üstündeki işletmelerde aile sayısı 15 352, oranı % 0.4'dür. Gerçekte aile sayısı ve oranının aynı dönem için biraz daha fazla olduğu tahmin edilebilir.

1961'de yapılan bir ankette 5000 dönümün üzerindeki işletmelerin sayısı 329 olarak tespit edilmiştir. 1963 tarım sayımı aynı işletmelerin sayısını 491 olarak gösteriyor. 5000 dönümün üzerindeki işletmeler, ya Ege, Akdeniz, Marmara veya Orta Anadolu bölgelerinin, genellikle sermaye - yoğun tarıma geçmiş büyük kapitalist çiftlikleri, ya da Doğu'nun bazı kesimlerindeki yarı-feodal kalıntıları barındıran ağa topraklarıdır.

Büyük mülkiyeti üretim biçimi açısından ele alacak olursak, topraklarını yarıçılık, ortakçılık gibi yarı-feodal sayılan biçimlerde işletenlerin sayısı, 1963 verilerine göre, 6 bine yaklaşmaktadır. Bu sayı çiftçi ailelerin yaklaşık olarak binde ikisidir. Ortakçılık ilişkisinin gerçek bir yarı-feodal nitelik kazanabilmesi için büyük (meselâ 5000 dönüm) topraklar üzerinde olması ve ortakçıların işledikleri toprakların 200 dönümden büyük olması gerekir. Böyle bir hesap yapıldığında, yarı-feodal sömürü ve bağımlılık ilişkileri sürdüren ağa veya bey ailelerinin çiftçi ailelere oranı ancak 10 binde "küçük bir sayı" olarak ifade edilebilir. (Yaklaşık olarak 10 binde 1.7).

1961'de 1000 dönümün üstündeki 3358 işletmenin 2.200 kadarı, yarı-feodal ilişkilerin varolmadığı bilinen illerde kalmaktadır.

Şüphesiz ki bu rakam ve oranlar olayın ancak bir yönünü ölçmeye imkân veriyor. İşletmelerin sahip oldukları toprakların büyüklüğü, bölgedeki ve Türkiye'deki ekilebilir topraklara oranı da aynı derecede önemlidir. Bu yüzden yukardaki veriler, ancak, bütün eksikliklerine rağmen ipuçları veren hesaplardır.

Orta Mülkiyet

50-500 dönüm arasını orta mülkiyet grubu kabul edersek.¹ 1963'de yaklaşık olarak 940 bin ailenin çiftçi ailelerin % 30'u bu gruba girer.

Küçük Mülkiyet

50 dönümün altındaki işletmeleri de iki grupta ele almak doğru olur: 1-20 dönüm arası işletmeler, 21-50 dönüm arası işletmeler... 50 dönüme kadar işletmelerin Türkiye koşullarında genellikle yetersiz olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, 1-20 dönüm arası işletmeler genel olarak bir köylü

¹ "Türkiye'de Üretim Güçlerinin Gelişmesi" araştırmasında, amaç köylülüğün farklılaşmasını değil tarım bölgelerini ortaya çıkarmak olduğundan, ayrıca eldeki verileri karşılaştırabilme imkânı açısından, farklı mülkiyet sınırları kullanılmıştır.

ailesini doyurmayan, ve onun, geçimini sağlamak üzere başka bir işte çalışmasına yol açan işletmelerdir. 1963 verilerine göre 1-20 dönüm arası işletmeler 1.268.818 aileyi (çiftçi ailelerin % 40.9'u) kapsıyor, 21-500 dönüm arası işletmelerse 863.470 aileye (çiftçi ailelerin % 27.9'u) aittir.

Duruma mülkiyet açısından bakılacak olursa; elde başlıca kaynak olarak 1950 tarım sayımı sonuçlarıyla, 1964-67 arasında derlenmiş (% 80'i 1967'de) Köy Envanter Etüdlerinin konuyla ilgili verileri bulunmaktadır.

1950 ve 1964-67 dönemlerinde topraksız ailelerin bütün çiftçi aileleri içindeki yeri incelenecek olursa :

1950'de 2.322.391 çiftçi aileden 336.860'mın (çiftçi ailelerin % 14.5'i), 1967'de ise 4.252.843 çiftçi aileden 1.267.729'unun (% 29.8) topraksız olduğu anlaşılır.

Yıllar	Çiftçi aile sayısı	Topraksız ailelerin çiftçi ailelere oranı (%)	Ortakçı aile oranı (%)	Tarım işçisi aile sayısı	Tarım işçisi aile oranı
1950	2322-391	14.5	3.2 ile 2.6 arası	251.303	10.8
1967	4252-843	29.8	1.6	1.175.223	27.6

1950-1967 arasında görülen süreç, topraksız çiftçi aile oranında % 100'e yaklaşan, tarım işçisi oranında % 100'ü geçen artış göz önüne alınır, hızlı bir kapitalistleşme mülksüzleşme sürecidir. Ve köylülüğün farklılaşması da bu sürece paralel olarak hız kazanmıştır. Yarıcı-ortakçı aile oranında düşüş de aynı olguyu kanıtlamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yukardaki tablodaki "tarım işçileri" grubunun mevsimlik işçileri, yıllıkçıları, çiftlik yaşamlarını ve benzer yarı-proleter unsurları da kapsadığıdır. Köylü ailelerin % 27.6'sının toprak sahibine hiç bir bağımlılığı olmayan ve sürekli tarım işçisi (tarım proletaryası) olduğunu düşünemeyiz. 1965 sayımına göre bu tür işçilerin oranı toplam çiftçi ailelerinin % 4-5'inden fazla değildir.

İşletme Büyüklüğü ve Farklaşma

1952-1963 yılları arasındaki dönemde işletme büyüklüğü gruplarının gösterdiği değişikliklerin incelenmesi de köylülüğün farklılaşması olgusunun bazı noktalarını aydınlatılabilir. Hayli güvenilmez olduğu bilinen, bu yüzden de verilerini fazla kullanmadığımız 1963 tarım sayımı örnekleme sonuçlarının küçük mülkiyete ait verileri gerçeğe yakın olduğu tahmin edilmektedir. Bu verileri temel alırsak, 1952 yılıyla 1963 yılı arasında 1-20 dö-

nüm arası toprak işleyen aileler grubunda % 28.0'dan % 33.6'ya yükselme görülmektedir. 21-50 dönüm ve 51-200 dönüm arası toprak işleyen işletmelere bakıldığında; 1-20 dönümlük yetersiz toprak mülkiyetinin küçük ve orta işletmelerin aleyhine, onların parçalanmasıyla arttığı, yaygınlaştığı anlaşılıyor.

Öte yandan 1950'den bu yana, özellikle Marmara, Karadeniz, İç Anadolu bölgelerinde toprak tekelleşmesi de, hızlanmıştır. Görülen odur ki, bölgelere göre değişen hızlarla da olsa, küçük ve orta mülkiyet büyük mülkiyet tarafından hızla yutulmaktadır. Köylülüğün farklılaşmasının gittikçe belirginleşmesi bu sürecin bir sonucudur.

Tarımsal Gelirden Alınan Paylar

Köylülüğün farklılaşmasını bir de tarımdan sağlanan gelirden alınan paylara göre gözden geçirirsek, gelir farklarının belirgin bir sınıflaşmasının işareti olabilecek kadar önemli olduğunu görüyoruz. Tarımcı aileleri, en az gelirden en yüksek geliriye doğru sayıca eşit beş kümeye ayırarak olursak şöyle bir tablo elde ederiz :

Aileler	Tarımsal gelirden aldıkları pay (%)
En az gelirli % 20	6.0
Bunu izleyen % 20	9.2
Bunu izleyen % 20	13.8
Bunu izleyen % 20	21.4
En çok gelirli % 20	49.6

En az ve en çok gelir gruplarını % 20'lik gruplar olarak değil de daha dar gruplar olarak alabilmek mümkün olsaydı, aradaki farklılaşmanın daha da açık görüneceği ortadadır. Yukardaki tablo, % 20'lik dilimleri işledikleri toprakların, işlenen tüm topraklara oranıyla birlikte ele alınırsa, daha anlamlı olmaktadır.

Aile oranı (%)	İşlenen toprak oranı (%)	Gelirden alınan pay
Çiftçi ailelerin % 20'si	61.5	46
Çiftçi ailelerin % 60'ı	37.0	47
Çiftçi ailelerin % 20'si	1.5	7

Kırsal Kesimde Sınıflar

Yukardaki sayısal verilerden yerinde yapılan inceleme ve gözlemler-

den yararlanarak, Türkiye'de köylülüğün farklılaşması, kırsal kesimlerin sınıf yapısı, farklılaşmanın nasıl bir hızla ve daha çok hangi etkenlere bağlı olarak geliştiği üzerine şu noktalamalar yapılabilir :

Tarım İşçileri

Kapitalist tarım işletmelerinde işgüçlerini kiralayarak yaşayan, toprak ve üretim araçları sahibi olmayan proleterlerdir. Proletaryanın bu kesimi Türkiye'de şimdilik az sayıda görünüyor. Özel kapitalist tarım işletmelerinde çalışan ücretli işçilerin büyük kısmı mevsimlik işçi (yarı-proleter) olduğundan, tarım işçileri daha çok devlet işletmelerinde bulunmaktadır. 1965 nüfus sayımına göre sayıları ancak 350 bindir. Bazı araştırmalar ise bu rakkamın 1 milyondan fazla olduğunu söylemektedir. Bu konuda kesin bir veri bulunmamakla birlikte, tarım proleterlerinin sayısının 500 bini aştığını söylemek yanlış olmaz. (Bu rakkama mevsimlik işçiler - yarı proleterler - dahil değildir.)

Yarı-proleter, Yarı-köylüler (Yoksul köylü)

Yetersiz toprağa veya az sayıda hayvana sahip olan, kendi toprağından geçimini sağlayamadığı için zaman zaman başka topraklarda ücretle çalışan köylülerdir.

Türkiye'de kalabalık bir tabaka meydana getirmektedirler. 1963 verilerine göre çiftçi ailelerin % 41'i, 1-20 dönüm arası yetersiz toprağa sahiptir. Dağ ve orman köylülerinin büyük çoğunluğu bu tabakaya girmektedir. Yoksul köylüler ya buldukları bölgede zengin köylülerin topraklarında veya kapitalist çiftliklerde ya da mevsimlik işçi olarak kendi bölgelerinden uzakta çalışırlar.

Bu türden yarı-proleterleri en fazla çeken bölgeler Akdeniz, Ege, Marmara bölgeleridir. Pamuk ve Zeytin başlıca çalışma alanıdır. Orta Anadolu bölgesi en fazla mevsimlik işçi yollayan bölgedir. Bu, aynı zamanda yoksul köylülüğün bu bölgede en yoğun olduğunu gösterir. Kuzey Doğu da aynı özelliği göstermektedir. Kapitalist tarıma geçememiş, basit meta üretimini ve yer yer oldukça kapalı bir köy ekonomisi sürdüren, orta ve küçük mülkiyet bölgeleri, yoksul köylünün en yoğun olduğu, en fazla mevsimlik işçi gönderen bölgelerdir.

Türkiye şartlarında yoksul köylüler yani yarı-proleter, yarı-köylüler ikili bir sömürüye maruzdurlar. Bir yanda geçici işçi olarak çalıştıkları kapitalist işletmelerde kır burjuvazisinin sömürüsü, öte yandan çok küçük ve fakir bir üretici olarak tefeci - tüccar sömürüsü... Köylülüğün bu tabakasının gittikçe yaygınlaştığı, ama bu ikili sömürü altında - hele kapitalist gelişmenin hızlı olduğu bölgelerde - bir süre sonra büsbütün mülksüz-

leştiği, topraktan koptuğu görülmektedir. Tarımda bu türden unsurlar emebilecek güçte kapitalist işletmeler fazla olmadığından mülksüzleşen yoksul köylü bu defa şehirlere akın etmekte ve yine sanayi istihdam gücü kısıtlı olduğundan hizmet kesiminde çalışmakta veya şehir lumpen proletaryasına katılmaktadır.

Demek ki, tarımda üretim güçlerinin gelişmesi en fazla yoksul köylüyü etkilemektedir. Objektif şartları onu, Türkiye'de de proletaryanın en yakın - ve % 40'ı geçen nicel varlığı düşünülecek olursa - güçlü müttefiki haline getiriyor.

Küçük Köylüler

Türkiye şartlarında 21-50 dönüm arası toprak işleyen, ailesinin geçimini ancak sağlayabilen, tefeci - tüccar sömürüsüne en yoğun biçimde maruz bulunan bu köylülerdir.

Küçük köylüler, köylü ailelerin % 22.7'sini, çiftçi ailelerinse % 27.9'unu meydana getirmektedirler. (1963'de) 1952-1963 döneminde, çiftçi ve köylü nüfus arasında oransal ağırlıkları düşmüştür. Bu durum küçük köylünün, tefeci tüccar sömürüsü, miras yoluyla topraklarının bölünmesi gibi nedenlerle gittikçe yoksul köylü kümesine doğru kaymakta olduğunu göstermektedir.

Küçük köylü Karadeniz, Marmara, Ege bölgelerinde ve Anadolu'nun orta kesimlerinde yaygındır ve yoksullaşması da buralarda belirgin bir hızla olmaktadır.

Orta Köylüler

Kendi ailesine yetebilecek kadar toprağa ve yeterince iyi tarım araçlarına sahip bulunan, zaman zaman ücretli işçi kullanan, şartlar iyi olduğunda sermayeye dönüşebilecek küçük bir ürün fazlası yaratabilen köylülerdir... Orta köylülüğün en belirgin niteliği, hem kendi toprakları üzerinde çalışan ve sermayesi hiç bir zaman yeterli olmadığı için tefeci - tüccar tarafından sömürülen, hem de zaman zaman emek sömüren bir üretici olması ve bu nedenle politik bakımdan kararsız, kaypak bir durumda bulunmasıdır. Bu yüzden de devrimci mücadele sırasında yerini tayinde zorluk çeker.

Türkiye'nin şartları, orta köylülüğün kendi içinde de iki farklı tabakaya ayrılacağını gösteriyor. Türkiye şartlarında orta köylülüğü 50-500 dönüm arası toprak işleyen köylü tabakası olarak alacak olursak, bu tabakanın alt kesimlerinin, örneğin 50-200 dönüm arası toprak işleyenlerin, tefeci tüccar sömürüsü topraklarının çeşitli yollarla bölünmesini engelleyememeleri, küçük de olsa sermaye birikimini her yıl gerçekleştirme-

meleri yüzünden yoksullaşmakta bulduklarını söyleyebiliriz.

1950-1963 arasında, orta köylülerin tüm köylü ailelere oranı % 29.4'den % 22.4'e düşmüştür. Buna karşılık, 200-500 dönüm arası toprak işleyen köylü, yani, orta köylülüğün durumu nispeten daha iyi olan kesimi, kendisini tefeci - tüccar sömürsünden daha iyi koruyabilmekte ve küçük bir sermaye birikimi yaratabilmektedir.

Orta köylülüğün varlığını daha dengeli biçimde koruyabildiği bölgelerde yani toprak tekelleşmesinin, mülksüzleşmenin diğer bölgelerden daha yavaş olduğu kesimlerde orta köylülüğün tutucu yanını, geri ideolojilere açık olan yanını unutmamak gerekir. (Bir gözlem olarak, çeşitli tarikatçılık akımlarının, Nurculuğun, Süleymancılığın, çıktığı ve en çabuk yayıldığı illerin tahıl tarımına dayanan, mülksüzleşme sürecinin hızlı olmadığı, büyük kapitalist işletmelerin fazla bulunmadığı, orta mülkiyetin basit meta üretimi içinde yapısını koruduğu iller olduğunu hatırlayalım).

Tutucu güçler, emperyalizm, Türkiye'de orta köylülüğün bu niteliğinden yararlanmaya çalışacaktır. Buna karşılık gittikçe mülksüzleşen ve yoksullaşan tabaka işçi sınıfının müttefiki olmaya elverişlidir ve bu amaçla mutlak orta köylülük arasında çalışmalıdır. Karadeniz, Marmara, Ege bölgelerinin sık sık mitingler düzenleyen, hareketlere katılan tütün, fındık, pancar üreticileri, Türkiye'de orta köylülüğün yoksullaşmakta olan kesiminin ilerici yapısını yansıtmaktadır.

Kır Burjuvazisi

Bu sınıfı Türkiye'de yine iki tabakaya ayırmak doğru olacaktır : *Zengin köylü ve büyük toprak sahipleri...*

Ortak nitelikleri büyük toprak işlemek, (Bizim ölçütlerimize göre 500 dönümün üstünde) ücretli tarım işçisi çalıştırmak, tarımda sermaye birikimini gerçekleştirebilmektir.

Bir kısım zengin köylü kendi toprakları üzerinde bizzat çalışır. Özellikle 500-1000 dönüm arası toprak işleyen köylüleri bu gruba sokabiliriz. Bunlar, dış pazar ürünleri, endüstri bitkileri üretilen bölgelerde küçük toprak kapitalistleridir. Tahıl tarımının yaygın olduğu, daha az gelişmiş tarım bölgelerinde küçük "ağa"lardır.² Ancak, her iki durumda da değişen koşullarla ücretli emek kiralarlar. Küçük kapitalistlerin işletmelerinde gündelikçi işçiler çoğunluktadır. Bunların, fazla sayıda olmayan, bir yıllık sözleşmeyle çalışan yıllıkçıları da olabilir. Küçük "ağa" işletmelerinde daha çok köydeki veya bölgedeki yoksul köylüler çalışır. Zengin köylü ailelerin

² "Ağa" terimi eskiden feodal, yarı-feodal beyler için halkın kullandığı bir terimken, tarımda kapitalistleşme ile birlikte artık tarım kapitalistlerini de içeren bir deyim haline gelmiştir.

çiftçi aileler içindeki oransal ağırlığı 1963 verilerine göre binde 3.5'i geçmemektedir.

Büyük toprak sahipleri, 1000 hattâ 5000'in üzerinde toprağa sahip, kendileri topraklarında çalışmayan, çiftlikte sürekli olarak oturmayan, çiftliklerini kâhyaları ve adamlarıyla yöneten, geniş ölçüde ücretli işgücü kiralayan, makineli tarımı oldukça gelişmiş biçimleriyle yapan kır burjuvalarıdır. Köylerde yaşamamaları ve hayat tarzlarının farklı olması bakımından, kırsal kesimden bir anlamda kopmuşlardır.

Bunların gittikçe sanayi kesimine yatırım yapmaya başladıkları, şehirdeki egemen sınıflarla sıkı bir bütünleşme içinde oldukları görülmektedir. Toprakları üzerinde çok sayıda mevsimlik işçi, yıllıkçı, aylıkçı, gündelikçi çalıştırmaları.

Yarı-feodal Kalıntılar

Türkiye'de kırlarda sınıflaşma tablosunu bitirebilmek için yarı-feodal kalıntılardan söz etmek gerekir. Yarı-feodal veya kapitalizm öncesi bağımlılık ilişkileri içindeki köylüler ve bu köylülerin üzerinde çalıştıkları büyük toprakların sahipleri yarı-feodal kalıntıları meydana getirirler.

Bugün, böyle toprak sahipleri ve bu türden ilişkiler, sınırları oldukça iyi çizilebilen Doğu bölgesinde varlıklarını sürdürmektedirler. Ancak 1950-56'lardan sonra, tarımda üretim güçlerinin gelişmesinin hızlanmasıyla birlikte başlayan çözülme, 1960'lardan sonra yeni bir ivme kazanmıştır.

Yarı-feodal toprak sahipleri işletmelerini kapitalist işletmelere çevirme yolundadırlar. Makineli tarıma, - ileri yöntemler kullanan, sulama yapabilen tarıma - geçişin bunda çok büyük payı olmuştur. Eski feodal ve yarı-feodaller önce mahalli merkezlerde ticaret ve inşaat yatırımlarına, sonra da (en gelişmişleri) büyük şehirlerde sanayi yatırımlarına geçmektedirler.

Böyle bir gelişmenin sonucunda yoksul ve küçük köylü durumunda bulunan, bağımlılık ilişkileri içinde olan köylüler, artık ortakçılık ilişkisini eski şartlarla sürdürememektedirler. Bunun sonucunda ya topraktan kopmakta ve şehirlere göç etmekte, ya da topraktan hemen kopamayıp, uzun süre mevsimlik işçi halinde, (yarı-proleter olarak) çalışmaktadırlar. Makineli tarıma geçişle birlikte, artık çok sayıda ortakçıya ihtiyaç kalmadığından ortakçılığın bu yarı-feodal biçimi tasfiye olmaktadır.³

Ana çizgileriyle vermeye çalıştığımız bu sınıflaşmanın bölgelere göre çok karmaşık biçimler, adlar aldığı, karmaşık ilişkilere yol açtığı bilinen bir gerçektir. Kısaca özetleyecek olursak, bugün Türkiye'de köylülük bir

³ Fazla bilgi için : Türkiye'de tarımda üretim güçlerinin gelişmesi...

bütün olarak ele alınamayacak kadar farklılaşmıştır. En az farklılaştığı kabul edilebilecek olan Doğu bölgesinde ve yavaş gelişen ve değişen orta bölgelerde bile, kendi içindeki sınıf çelişkileri gittikçe daha fazla keskinleşmektedir. Kaldı ki söz konusu bölge köylülerinin çoğu mevsimlik işçiler, yarı-proleterler olarak büyük işletmelerde çalıştıklarından, kendi bölgelerinde farkedemedikleri sınıf çelişkisini bir başka bölgede işçi olarak sömürünün farkına vararak görmekte dirler. Mülksüzleşme ve yoksullaşma süreci hızlanmış görünmektedir. Küçük ve orta köylünün önemli bir bölümü gittikçe yoksul köylü arasına katılmaktadır.

Bu gözlem ve tahliller, Türkiye'de devrimci işçi-köylü ittifakının nicel ve nitel bakımdan güçlü bir ittifak olmaya aday bulunduğunu gösteriyor. Ancak bu ittifakın oluşabilmesi ve güçlenebilmesi, işçi sınıfını sağlam biçimde örgütlemiş *Proletarya Partisi*'nin, köylülük içinde düzenli, plânlı ve yoğun çalışmasına bağlıdır. Objektif şartlar bakımından son derece güçlenmeğe namzet olan işçi - köylü ittifakı, ancak ve ancak örgütlenme ve çalışma yanlış olursa, yetersiz kalırsa güçlenemeyebilir. Bu nedenle köylülüğün büyük bir kısmının gerçek dostlarını henüz tanıyamadan kısa vadeli vaatler peşinde küçük burjuva örgüt veya akımlarının kuyruğuna takılmasını engellemek günümüzün âcil görevlerindendir.

KIRLARDA SINIF MÜCADELESİ ŞİDDETLENİYOR

TÜRKİYE'DE SON YILLARIN KÖYLÜ HAREKETLERİ

Tarımda üretim güçlerinin gelişmesi, gerici mülkiyet ilişkilerini zorlamağa başlaması, köylülüğün farklılaşması, mülksüzleşip yoksullaşması, köylülük içindeki sınıf kutuplaşmaları kırlardaki sınıf mücadelesini şiddetlendirmektedir. Son yıllarda gelişen köylü hareketleri toprak işgâlleri, küçük üreticilerin miting, yürüyüş ve benzer eylemleri bunun en belirgin kanıtıdır.

Burada özetleyeceğimiz köylü hareketleri araştırması, Ocak 1967 - Ocak 1971 arasındaki dört yıllık süreyi kapsamaktadır.¹ Araştırma sonucu elde edilen tablolardan bazılarını daha çok, bu sayıda yayınladığımız "Türkiye'de Köylülük" incelemesinde ortaya konulan farklılaşmaya paralel olarak ve bölgesel dağılıma ağırlık vererek ele aldık. Böylece köy çalışmalarında öncelikli bölgelerin seçimine ışık tutabilecek bir açıdan konuya yaklaşmağa çalıştık.

Ne var ki, gerek bu araştırma, gerekse diğer bölümlerde yayınladığımız tarım ve köylülük incelemeleri yapıyı ancak genel olarak verebilmektedir. Bu genel verilerden yola çıkarak, kırlarda yörel çelişkileri tespit etmek, geçerli sloganları belirlemek kitle içinde çalışarak gerçekleştirilebilir. Bu nedenle köylülükle ilgili incelemelerimize yer yer kırlarda yaptığımız gözlemleri de ekledik.

Köylü kitleleri içindeki çalışmaların başarıya ulaşması için şu temel verilerden hareket etmek gerekmektedir :

- Genel olarak tarımda üretim güçlerinin ve üretim ilişkilerinin sıhatli analizi, çelişkilerin doğru tespiti,
- Köylerde sınıflaşmanın, bölgesel özelliklerin bilinmesi,
- Genel ve özel olarak kırlarda üst yapının anlaşılması.

Hareketlerin Gelişim Durumu

Taramanın yapıldığı kaynaklarda, 1967 başından 1971 başına kadar geçen 4 yıllık süre içinde 146 köylü hareketi tespit edilebilmiştir. 1967'de

¹ Bu araştırma için 4 yıllık Cumhuriyet, Ulus, Akşam koleksiyonları ile İşçi-Köylü, Kurtuluş, Köylü Birliği, Proleter, İleri, Ant, Emek, Aydınlık, Türk Solu, S. D, Eylem gazete ve dergileri tümüyle taranmıştır.

10 hareket, 1968'de 13, 1969'da 27, 1970'de 96 hareket yer almaktadır. Hareketler 1967'den 68'e % 30, 1968'den 1969'a % 50, 1969'dan 1970'e % 250 artış gösteriyor. Köylülüğün gittikçe gelişen huzursuzluğu, yoksullaşmanın, farklılaşmanın hızlanmasının doğurduğu tepki, hareketlerin bu hızla artışında yansıyor.

Hareketlerin Bölgesel Dağılımı

Hareketlerin bölgelere göre dağılımı, gerek çeşitli bölgelerde köylülüğün farklılaşma sürecini göstermesi, gerekse yıllara göre bölgelerin durumunu yansıtması bakımından ilgi çekici olabilir.

Yıllar	Marmara	Ege	Akdeniz	Karadeniz	Orta A.	Doğu A.	Düney D. A.	Toplam
1967	1	—	1	1	4	—	3	10
1968	1	5	1	2	2	1	1	13
1969	4	8	2	3	8	—	2	27
1970	14	20	9	17	22	6	8	96
<i>Toplam</i>	20	33	13	23	36	7	14	

Görüldüğü gibi Orta Anadolu ve Ege, 4 yılın toplamı olarak veya her yıl ayrı ayrı, en fazla köylü hareketinin çıktığı bölgelerdir. Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu'da ise, 1970 yılında çok hızlı denilebilecek bir artış varsa da, toplam olarak en az harekete rastlanmıştır. İleri göz önüne alırsak, 16 hareketle Ankara, 14 Hareketle İzmir, 11 Hareketle Manisa ve Güney Doğu bölgesinde de 6 hareketle Diyarbakır başta geliyor. Bu sonuçlar, köylü hareketlerinin, üretim güçlerinin gelişmesine, mülksüzleşme ve tekelleşmenin hızlanmasına, köylülüğün farklılaşmasının keskinleşmesine bağlı olarak arttığını göstermektedir.

En Yaygın Eylem Biçimi : İlgâl

146 köylü hareketinin biçimlerine baktığımızda ve bu biçimlerdeki değişiklikleri yıllara göre yorumladığımızda, toprak ve diğer kaynakların işgalinin en fazla rastlanan biçim olduğunu görüyoruz (45 hareket işgâl biçiminde gerçekleştirilmiştir.) Bunu mitingler (26) ve yürüyüşler (20) izliyor.

1970 yılında asıl artış gösteren hareket biçimi miting olmuştur. 1969'da 2 köylü mitingine karşılık 1970'de 18 miting ve 21 "miting ve yürüyüş"

yapılmıştır. Başka tablolarda da göreceğimiz gibi, bunun nedeni 1970 yılında küçük üretici hareketlerinin hız kazanması ve bu türden hareketlerin miting ve yürüyüş biçiminde gerçekleştirilmesidir.

Eylemler Çatışmalı Geçiyor

146 hareketin 65'inde hareketi yapan köylülerle hükümet kuvvetleri, toprak sahibinin adamları veya başka güçler arasında çatışma çıkmıştır. 1967'de sadece 4 çatışma varken 1970'de 42 çatışma sayılmaktadır. Hareketlerin gittikçe daha fazla şiddet kazandığı görülüyor. Toprak işgallerinde dahi çatışmaların ağanın adamlarından çok hükümet kuvvetleriyle olduğu dikkati çekiyor. 65 çatışmadan 56'sı hükümet kuvvetleriyle.

Hareketlerin Somut Nedenleri

Yıllara göre köylü hareketlerinin nedenlerini araştıracak olursak şöyle bir tablo ile karşılaşırız :

Yıllar	Toprak	Mera	Su	Orman	Diğer
1967	5	1	—	—	3
1968	5	—	—	—	3
1969	18	1	—	1	3
1970	27	5	8	6	13
<i>Toplam</i>	55	7	8	7	22

Hareketlerin % 68'i toprak su ve diğer temel kaynakların işgâli şeklindedir. Bunların yoksul ve küçük köylülerin hareketleri olduğunu büyük bir kesinlikle söylemek mümkündür. Özellikle yoksul köylüler, sık sık ağaların zorla el koydukları hazine topraklarını işgâl etmektedirler.

Pazarlama Sorunları

Pazarlama sorunlarından doğan, tefeciye, tüccara ve hükümete karşı gerçekleştirilen küçük üretici hareketleri ancak % 32'lik bir yaygınlıkta olsa da, küçük üreticilerin hareketlerinin yıldan yıla, hattâ yoksul köylülerin kaynak ve toprak işgâli hareketlerinden çok daha büyük bir hızla arttığı görülmektedir. 1967'de 1 harekete karşılık, 1968'de farklı alanlarda 5 hareket, 1969'da 4 hareket, 1970 de ise 37 hareket gerçekleştirilmiştir. Bu durum, küçük üreticinin, yani küçük ve orta köylünün gün geçtikçe zor bir duruma düştüğünü, tefeci-tüccar sömürsüyle yoksullaştığını göstermektedir.

PAZARLAMA SORUNLARI

Yıllar	Tütün	Pamuk	Fındık	Diğer
1967	—	—	1	—
1968	1	1	2	1
1969	2	1	—	1
1970	7	1	5	24
<i>Toplam</i>	10	3	8	26

Eylem Nedenlerinin Bölgelere Dağılımı

Hareketlerin nedenlerine, bölgelere göre baktığımızda şöyle bir tablo elde ediyoruz :

Bölgeler	Toprak, su v.s. yetersizliği	Pazarlama sorunları
Marmara	17	3
Ege	18	15
Akdeniz	9	4
Karadeniz	6	17
Orta Anadolu	31	5
Doğu Anadolu	5	2
Güney Doğu A.	13	1

Bu tabloda çeşitli bölgelerde köylülüğün hangi sınıflarının ağırlık taşıdığını, hangisinin ilerici - devrimci güce daha fazla sahip olabileceğini görmek mümkündür.

Orta Anadolu'nun toprak açlığı çeken, temel kaynaklara yönelmiş hareketler yapan, yoksul köylülüğün ağırlık taşıdığı bir bölge olduğunu - başka veri ve bilgilerle de pekiştirerek - bu tablodan çıkarabiliriz.

Buna karşılık *Karadeniz Bölgesi'nde* zaten küçük mülkiyet yaygın olduğundan ve bu bölgede mülksüzleşen köylü topraktan ve bölgeden bütünü koptuğundan köylü hareketleri, genellikle yoksullaşmakta, mülksüzleşmekte bulunan küçük üreticilerin (küçük köylülerin, orta köylülerin) hareketleridir. Karadeniz bölgesi tefeci - tüccar sömürsünün en yaygın olduğu bölgelerdendir. Hareketlerin büyük çoğunluğu fındık konusuyla ilgili olarak tefeci ve tüccara karşıdır.

Ege Bölgesi tarımda kapitalist ilişkilerin geliştiği, büyük kapitalist işletmeler yanında küçük üreticiliğin de verimli topraklar üzerinde varlığını koruduğu bir bölgedir. Hem küçük ve yoksul köylünün hem de orta üreti-

cinin birarada buldukları bu bölgede, yoksul köylü hareketleri ile küçük üretici hareketleri aşağı yukarı eşit bir yer tutmaktadır.

Doğu Anadolu'da (tekelleşmenin ve üretim güçlerinin gelişmesinin yavaş olduğu küçük ve orta mülkiyet illeri) köylülüğün farklılaşmasının ağır geliştiği, hareketlerin azlığından anlaşılmaktadır. Buna karşılık tarımda üretim güçlerinin gelişmesinin, mülksüzleşme ve tekelleşmenin hızlandığı Güney Doğu Anadolu'da, - hele bu gelişmenin bölgede en hızlı olduğu Diyarbakır'da - köylü hareketleri, yoksul köylülerin işgalleri biçiminde görünmektedir. Gelecek yıllarda bu bölgede daha fazla köylü hareketine raslanacağı beklenmelidir.

Eylemlerin Mevsimlere Dağılımı

Hareketlerin mevsimlere göre dağılımına bakarsak, nisan başından eylül sonuna kadar geçen, ilkbahar ve yaz döneminde daha fazla harekete raslandığını görürüz. Özellikle pazarlama sorunlarından doğan hareketler ürünün türüne, piyasanın açılma mevsimine göre dağılmakta, ama yine çoğunluk yaz aylarında toplanmaktadır. Temel kaynakların işgali biçiminde ortaya çıkan hareketler ilkbahar döneminde belli bir artış göstermekte birlikte, bütün yıla yayılmaktadır. Bu dağılımı şöyle bir tabloda göstermek mümkündür :

Aylar	Temel kaynak yetersizliği	Pazarlama sorunları	Toplam
Ocak			
Şubat	20	9	29
Mart			
Nisan			
Mayıs	32	14	46
Haziran			
Temmuz - Ağus. - Eylül	28	21	49
Ekim - Kasım - Aralık	19	3	22

Köylülüğün Farklılaşması, Bölgesel Tesbitler ve Köylü Hareketleri

Türkiye'de köylülük konusundaki objektif veriler şu gerçeği kesinlikle ortaya çıkarmaktadır. Bugün Türkiye'de köylülük - bölgelere göre değişen seviyelerde - farklılaşmıştır. Farklılaşmanın ve sınıf çelişkilerinin en keskin olduğu bölgeler, tarımda üretim güçlerinin en fazla gelişmiş olduğu

Ege - Marmara - Akdeniz bölgeleridir. Farklılaşmanın en *hızlı* gerçekleştiği ve kısa bir dönem sonra diğer bölgelerin seviyesine ulaşacağı bölgelerse Karadeniz, İç Anadolu bölgeleridir. İç Anadolu'nun Batı ve Doğu kesimlerinde farklılaşma süreci daha yavaşsa da Kuzey ve Güney bölümlerinde hızlıdır. Güney Doğu bölgesi, Batı'dan farklı biçimde de olsa, köylülüğün farklılaşması sürecine, hem de ilk bakışta sanıldığından daha büyük bir hızla girmiş görünüyor. Buna karşılık köylülüğün farklılaşmasının, sınıf gelişmelerinin keskinleşmesinin en az görüldüğü, en ağır olduğu bölge Doğu'nun kapalı köy ekonomisini fazla aşamamış, orta ve küçük mülkiyetin hâkim olduğu illeridir...

Sonuç

Köylülüğün farklılaşması, farklılaşmakta olması, köylüleri gittikçe daha hareketli, aktif mücadeleye katılmağa daha hazır bir duruma getirmektedir. Bütün bölgeler için söz konusu olan toprak istekleri yanında Kürt köylüleri çeşitli sömürge ve şoven baskılara karşı özgürlük isteklerini dile getirmekte, demokratik mücadele içinde bulduklarını miting, hareket ve - buralarda kullandıkları - sloganlarla göstermektedirler.

Köylülüğün bir yandan demokratik mücadelesi, bir yandan da tefeci - tüccar sömürüsüne ve onun ötesinde dış ve iç kapital tarafından sömürülmeğe karşı mücadelesi gelişmektedir.

Bu mücadeleyi doğru tahlil etmek, doğru değerlendirmek, hangi bölgede, hangi sloganın atılabileceğini önceden doğru saptayarak mücadeleyi gereletecek, ya da ittifakı daraltacak yanlış taktiklerden kaçınmak başarının şartı olacaktır. İşçi - köylü ittifakının güçlendirilmesi, yani Proletarya Partisinin kırlardaki yoğun çalışması genel ve özel yapının doğru değerlendirilmesinden hareketle başarılabilir.

MARX, ENGELS VE SOSYALİST PARTİ - II

BİRİNCİ ENTERNASYONAL

1847 sanayi krizinin etkileri, birkaç yıl içinde tamamen ortadan silindi. Kapitalizm, o zamana kadar görülmemiş bir gelişme dönemine girdi.

İngiliz sanayi, serbest rekabet döneminin en parlak yıllarını yaşadı.

Fransa, sanayi atılımını gerçekleştiren en ciddi adımları yine bu yıllarda attı. Fransız sanayi, halâ küçük köylü ekonomisi üzerine kurulu olma niteliğini korumasına ve daha çok tüketim malları imalatında yoğunlaşmasına rağmen, gücü bir işçi sınıfı doğurdu.

Almanya'da 1834 Gümrük Birliği Anlaşması ile başlayan hızlı kapitalleşme, 1870'den sonra asıl gelişim çizgisine kavuştu. Devletin büyük desteği ve gümrük duvarları himayesi altında, en yeni teknikleri kullanarak, doğrudan doğruya büyük tröstler tarafından gerçekleştirilen sanayileşme, kısa bir süre içinde, Almanya'yı Avrupa'nın en ileri ülkeleri arasına kattı.

Sanayinin hızla gelişmesi Batı Avrupa ülkeleriyle sınırlı kalmadı. Özellikle A.B.D. ve Rus Çarlığında da sanayileşme önemli bir hız kazandı.

A.B.D.'nin, daha çok Kuzey eyaletlerinde yoğunlaşan kapitalist gelişme, her yıl yüzbinlerce kişinin (1848'den hemen sonra yılda ortalama 200.000 kişi) Avrupa'dan bu ülkeye göç etmesine yol açtı. Böylece, bir yandan Avrupa'daki sosyal baskı hafiflerken, öte yandan A.B.D bu vasıflı işgücünü kullanarak, çok zengin doğal kaynaklara sahip olmanın getirdiği imkânlarla, geleceğin en gelişmiş kapitalist ülkesi olmaya adaylığını koydu.

Rusya da, *Avrupa'da gericiliğin kalesi* olma özelliğini korumasına rağmen, hızlı bir iktisadî ve sosyal değişim sürecine girdi. Çoğu ileri ülkelerde olduğu gibi, demiryolu yapımı ile ilk hızını sağlayan sanayi, özellikle 1870'lerden sonra üretim birimlerinin büyüklüğü ve kullanılan teknoloji açısından, o dönemin en gelişmiş ülkelerini bile geride bırakan bir hız kazanmaya başladı.

POLİTİK GELİŞMELER

Bilim ve teknolojiye büyük ilerlemelere ve görülmemiş bir nüfus artışına paralel olarak gelişen kapitalizm, önemli birçok sosyal ve politik değişimi de birlikte getirdi. Dünyanın dört bir yanında kapitalizm öncesi kalıntıların yıkılması, ulusal birlik ve bağımsızlığın sağlanması yolunda kesin

adımlar atıldı.

1854-1855 Kırım Savaşında Rus Çarlığının, 1859 Avusturya - İtalya savaşında Avusturya'nın yenilgisi, feodalizmin bu iki başlıca merkezinin sahip olduğu politik etkinliğin azalmasına da yol açtı. 1861'de Rusya'da serflik kaldırılması ve 1866'da Cermen Federasyonunun dağılması ile daha da ileri gelişmeler sağlamış oldu. A.B.D.'de, "iki farklı sosyal sistemin, kölelik ile hür emek sisteminin mücadelesinden başka bir şey olmayan" iç savaşın, kuzeylilerin zaferi ile sonuçlanması kapitalist gelişimin önündeki engelleri yıktı. Uzun mücadelelerden sonra Almanya ve İtalya'da ulusal birliğin kurulması bu ülkelerde iktisadî, soysal ve politik gelişimi daha da hızlandırdı. Japonya, kendi sanayiini kurmak için devlet desteğinde ve yüksek gümrük duvarları arasında varolan işgücünü en ağır bir biçimde sömürmeye, yeni hammadde kaynakları ve pazarlar arama gayretlerine hız verdi. Dünyanın büyük kapitalist ülkeler tarafından paylaşılması tamamlanma yoluna girdi. Kapitalizmin serbest rekabetçi dönemi yerini tekelci kapitalizme, emperyalizme bırakmaya başladı.

Öte yandan, Polonya'da, İrlanda'da ve Balkanlarda bağımsızlık mücadeleleri de yeni bir döneme girdi. Gelişen kapitalist sınıfın (ve küçük burjuva aydınların) öncülüğünde işçi ve köylülerin - ve hattâ bazı durumlarda feodallerin bir kesiminin - giriştiği bu mücadele, büyük devletler arasında uzun pazarlıklara yol açtı. Sonunda birçok yeni devlet doğdu.

Çin'de ve Hindistan'da olduğu gibi, sömürgeciliğin işgâli altındaki birçok ülkede ayaklanmalar, çeşitli halk hareketleri oldu. Bunlar sömürgeci devletler tarafından büyük bir şiddetle bastırıldı..

Avrupa ve Amerika'nın ileri kapitalist ülkelerinin işçi sınıfları, işte böyle hızlı bir gelişme ortamı içinde, baskılara göğüs germek, kendi sendikal ve politik örgütlenmelerini başlatmak ve güçlendirmek göreviyle karşı karşıya kaldılar.

DEVRİM SONRASI DURAKLAMA YILLARI

Daha önce de belirtildiği gibi, 1848-49 sonrasında, 1857 krizine kadar olan uzunca bir dönem, Avrupa işçi sınıfı hareketleri için duraksama yılları oldu. Burjuvazi ve küçük burjuvazinin aktif kesimleri tarafından yalnız bırakılarak, birçok yiğit unsuru barikatlarda can veren işçi sınıfı, aristok-rasi ile burjuvazinin ortaklaşa yürüttükleri en ağır baskılarla karşılaştı. Çoğu işçi örgütleri ve yayın organları kapatıldı. Devrimci atılımın önde gelen kişileri ya hapsedildi, ya da ülkelerinden sürüldü. Bütün bunlara, birçok devrimcinin Amerika'ya göçetmesi ve reformizmin, küçük burjuva sosyalizminin işçi hareketleri üzerindeki olumsuz etkileri eklenince *yeniden toparlanma* iyice zorlaştı. İşçi sınıfı çok büyük bir kesimiyle liberal partilerin kuyruğunda, sonuç alıcı bir *iktisadî* mücadelenin olanaklarından bile

yoksun olarak, en ağır şartlarda sömürülmeye devam etti.

1848-49 devriminin önderlerinden birçok kişinin Londra'ya kaçması (ya da sürülmesi), bir yandan İngiltere işçi hareketlerinde yeni bir yükselmeye yol açarken, öte yandan enternasyonalist bilincin daha yaygınlaşmasına da yardımcı oldu.

Fakat 1848-1854 yükselişi sürekli olamadı. Çartist akımın¹ sol kanat yöneticilerinden, Marx ve Engels'in yakın arkadaşı Ernest Jones tarafından yürütülen hareket 1848 sloganlarını tekrardan öteye gidemedi. Böylece Çartist hareket yerini hızla vasıflı işçi sendikalarına bıraktı² ve İngiliz işçi sınıfı hareketi çok uzun bir duraklama dönemine girdi.

Buna rağmen, nisbeten demokratik ortamıyla, Londra, daha uzun yıllar enternasyonal işçi hareketinin merkezi olmakta devam etti. Özellikle Fransa ve Almanya'da 1857'den sonra başlayan yeni dinamizm, Londra'ya da yansdı. Çoğunluğunu Almanların teşkil ettiği çeşitli göçmen gurupları ve İngiliz sendikacıları Kıta Avrupasındaki ve Amerika'daki devrimci ve ilerici mücadeleleri desteklemekten, bunlarla ilişkiler kurmaktan geri kalmadılar. Avrupa'nın öteki ülkelerinden İngiltere'ye gelen işçilerin, İngiliz işçilerini zor duruma düşürmesi karşısında, Avrupa ve özellikle Fransa işçileriyle dayanışma, İngiliz işçi hareketi için daha büyük önem kazandı.

BİRİNCİ ENTERNASYONAL'İN KURULUŞU

Bu dönemde uluslararası işçi dayanışması yönünde girilen ilk ciddi temas, 1862 Londra Dünya Fuarı dolayısıyla gerçekleşti. Ve İngiliz sendikalarının daveti üzerine 200 Fransız işçi temsilcisi Londra'ya geldi. Bunu, 1863 Polonya ayaklanmasını desteklemek için düzenlenen toplantılara Fransa'dan işçi temsilcilerinin çağırılması izledi.

28 Temmuz 1863'de yapılan Polonya bağımsızlık hareketini destekleme toplantısından sonra, İngiliz sendikacıları, ucuz yabancı işgücünün ücretleri düşürmesi karşısında ortak tutum meselesini de içeren bir gündem tartışmak üzere, Fransa'dan temsilciler yollanmasını teklif ettiler. Bu teklif kabul edildi ve 28 Eylül 1864'de Londra'da yapılan toplantı ile Birinci Enternasyonal'in temelleri atıldı.

¹ Çartizm, İngiltere'de özellikle 1837-1848 döneminde güç kazanan bir işçi sınıfı hareketidir. Bu hareket taraftarları milyonlarca işçinin katıldığı ülke çapında, yürüyüş ve mitinglerle, meclise dilekçeler vererek seçme hakkı ve parlamento reformu için mücadele ettiler. 1840'da bazı tarihçiler ve burada Marx tarafından "ilk işçi partisi" olarak tanımlanan 'National Charter Association' isimli örgütü kurdular. Hareketleri hemen her seferinde kanla, terörle bastırılmak istendi. 1848'deki son yürüyüşün de yine böyle şiddetli bir müdahaleye uğramasından sonra, hareket giderek gücünü kaybetti.

² İngiltere'de vasıfsız işçilerin sendikalaşması ancak 1880'den sonra başlayabildi.

İtalya'dan Cumhuriyetçi Mazzini taraftarlarından İngiliz radikal burjuvazisinin temsilcilerinden, İspanyol anarşistlerine; reformist İngiliz sendikacılarından, Proudhon, Lasalle ve Blanqui taraftarlarına; Owenciler ve Çartistlerden, Marx ve arkadaşlarına kadar³ Avrupa solunun bütün akımlarını içeren toplantıda, çeşitli konuşmalardan sonra, Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere işçi kuruluşları arasındaki ilişkileri düzenleyecek bir komite seçildi. Ve bir sonraki toplantının 1865'de Belçika'da yapılmasına karar verildi.

Seçilen komitenin görevlerinin sınırı belirtilmemiş. Yeni kuruluşun bir programı, tüzüğü yoktu. Sadece, Marx'ın eski arkadaşlarından, Almanya temsilcisi Eccarius'un ısrarlı önerileri sonunda yeni kuruluşa "Uluslararası Emekçiler Derneği" adı verilmesi kararlaştırılmıştır.⁴

Sonraları Genel Konsey olarak isimlendirilen yürütücü organın seçtiği alt komite, sonunda, Mazzini ve Owen taraftarlarının hazırladığı önerileri bir yana bırakarak, Marx tarafından hazırlanan açılış çağrısını ve tüzüğü Genel Konseye götürmeye karar verdi. Bu öneriler Konsey tarafından da kabul edildi. Ve böylece Marx büyük bir taktik esneklik göstererek⁵ metnin bütünlüğünü bozmayan bazı tavizler pahasına da olsa temel görüşlerini kabul ettirmek ve Manifesto'nun son cümlesini bir kere daha tekrarlayarak, Enternasyonal aracılığıyla "Bütün dünya işçileri Birleşin!" sloganını yayma imkânını buldu.

³ OWEN (1770-1858) İngiliz ütöpik sosyalisti. Kendi fabrikasında ve daha sonra İngiltere ve Amerika'da kurduğu komünlerde ütopyasını gerçekleştirmeye çalıştı. İşçilerin kooperatifler yoluyla sömürden kurtulabilecekleri yolundaki düşüncelerin kaynağı Owen'dir.

BLANQUI (1805-1881) 1827 ve 1829 sokak savaşlarına katıldı, Mevsimler Birliği adlı bir örgüt aracılığıyla 1839'da başarısız bir ayaklanma deneyine girişti. Paris Komününü sırasında etkinliği gözönüne alınarak karşı devrimci hükümet tarafından rehlin tutuldu. Bir devrimci diktatörün yönetiminde kooperatif örgütler, halk mahkemeleri, laik ve parasız eğitim, v.s. gibi reformlarla halkın yeni bir düzene hazırlanmasını öneriyordu.

MAZZINI (1805-1872) İtalyan milliyetçisi ve cumhuriyetçisi. 1848-49 hareketlerinde önemli rol oynadı. Daha sonra da İtalya'nın birçok şehirlerinde ayaklanmalar düzenledi. İşçi sınıfının bağımsız örgütlenmesine kesinlikle karşı ve felsefede idealizmin en ateşli savunucularından olan bir kişidir.

PROUDHON (1809-1865) Greve, sendikalara ve özellikle politik mücadeleye karşı olan, işçi sınıfının kurtuluşunu halk bankaları ve üretim kooperatifleri yoluyla karşılıklı kredi ve eşit değerlerin değişiminde ve anarşide gören bir küçük burjuva sosyalisti ve iktisatçısıdır. Proudhonculuk Avrupa sosyalist hareketini uzun yıllar saptıran bir akım olmuştur.

⁴ J. Lewis, *The Life and Teaching of Karl Marx* (1967), s. 161.

⁵ Bk. Marx'ın Engels'e 4 Kasım 1864 Tarihli Mektubu, *Selected Correspondance*, s. 146-149.

BİRİNCİ ENTERNASYONAL'İN ÖNEMİ VE YAPISI

Birinci Enternasyonal, 1848-49 deneyinden sonra işçi sınıfının bağımsız bir güç olmasının hayati önemini artık iyice ortaya çıktığı bir dönemin ürünüdür. İşçi sınıfı hareketinin bütün baskılara rağmen yeniden güç kazandığı bir geçiş döneminin aracıdır. Avrupa ve Amerika'da işçi sınıfının tamamiyle örgütsüzlükten, ya da örgütlenmenin en ilkel basamaklarında bulunma durumundan kurtarılması ve politik örgütün önemini kavraması yolunda atılmış önemli bir adımdır. Marksist teori ve pratiğin, üstünlüğünü geniş kitleler önünde ve her fırsatta ispatladığı bir siyasi platformdur.

Enternasyonale üye olan çeşitli dernek ve guruplara bakıldığında⁶ bunların önemli bir bölümünün zenaatkâr kuruluşları olduğu görülür. Gerçekten de, bu dönem işçi ve emekçi hareket ve örgütlerinde zenaatkârların çok büyük bir yeri vardı. Modern proletaryanın henüz çok kısa bir geçmişe sahip ve genellikle örgütsüz olmasına karşılık, şehir küçük burjuvazisinin bu alt kesimleri güçlü bir dayanışma içindeydi. Ve hızlı bir yoksullaşma süreci içinde olmaları bunları devrimci saflara itmekte, örgütlerde aktif rol almaya yöneltmekteydi.⁷

19. yüzyılda kurulan çeşitli "İşçi" örgütlerini belirleyen bu yapı, ideolojik sapmaların gelişme ortamı bulabilmesinin en temel sebeplerindendir. Lasalle'in, Proudhon'un üretim kooperatifi, devlet kredi önerilerinin modern proletaryanın değil, ama bu zenaatkâr guruplarının kısa dönem istekleriyle uyusumu üzerinde önemle durulacak bir noktadır.

Marx ve Engels ve arkadaşları, Enternasyonalin bu sapmalara son derece elverişli yapısında, Genel Konsey ve yazışma sekreterliklerini kontrolleri altında bulundurarak, örgütü, proletaryanın gerçek çıkarlarına uygun bir çizgide geliştirmeye çalıştılar. O dönem işçi hareketlerinin gerçek ihtiyaçlarını kavrayarak her türlü sekte ya da uzlaşıcı tutumdan uzak kaldılar.

⁶ J. Duclos, *Birinci Enternasyonal*, s. 71-73, 97-99, 123-127, 171-174, 262-265.

⁷ Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi ile Fransız İşçi Partisinin kuruluş ve gelişiminde de benzer bir yapı gözlenmektedir. Özellikle 1880'lerden önce siyasal partilerde aktif rol oynayan ve bunun ötesinde kendi iktisadi örgütlenmelerini ilk tamamlayanlar, tekeli sermaye karşısında çaresiz bir direnme çabası içindeki zenaatkârlardır. Parti çalışmalarının yoğunlaştığı ve başarı kazandığı asıl alanlar halâ ağırlıklı olarak Almanya'da Chemnitz, Fransa'da Kuzey bölgeleri gibi ileri sanayi merkezleri değil, Saksonya bölgesi ve Paris varoşları gibi küçük sanayinin ve el zenaatlarının hâkim olduğu alanlardır. Bununla birlikte, Almanya'da Lassallecilerin ve Fransa'da Proudhoncuların etki alanlarının hemen hemen bu bölgelerle sınırlı olmasına karşılık, marksist partilerin (Eisenach Partisi ve İşçi Partisi) yeni sanayi bölgelerinde gittikçe artan bir destek bulmaları, marksizmin sınıfsal özünü bir kere daha vurgulamıştır. (R. Morgan, *The German Social Democrats and the First International* (1965) s. 3-4., ve *Frederick Engels - Paul and Laura Lafargue Correspondance*, cilt III, s. 517.

Ve böylece, Uluslararası Emekçiler Derneğinin kısa bir sürede büyük bir prestij kazanmasına çok önemli katkılarda bulundular.

PROLETER OLMAYAN UNSURLARDAN ARINMA ADIMLARI

Marx, ilk önce, Genel Konseyin proleter özünün kuvvetlendirilmesi ve disiplinli bir işleyişe kavuşması için uğraştı. Bazı Alman ve Fransız işçilerinin Konseye üye alınmasını sağladı. O'nun önerisi üzerine, Konsey kendini safralardan kurtaracak birtakım tedbirler aldı; şeref üyeliği kaldırıldı, Konsey toplantılarına devam mecburiyeti kondu. Bütün bu tedbirlerin sonunda Konseyin, kuruluş toplantısındaki karmaşıklığı, olduğu gibi yansıtan yapısı değişmeye başladı. Ve 1865'in ilk aylarında, burjuva unsurların büyük bir bölümünün Konseyi terketmesiyle, bu kurul, temel olarak Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki işçi örgütleri temsilcilerinden kurulu bir konsey niteliğini kazandı.⁸ Konseyin bünyesindeki bu değişiklik Marx ve arkadaşlarının ideolojik etkinlikleri ve yılmak bilmeyen çalışmalarıyla birleşince, Uluslararası Emekçiler Derneği sağlam bir yönetime kavuşmuş oldu.

GREVLER VE SENDİKALAR

Genel Konsey, Avrupa işçi sınıfının sermayeye karşı bütün direnişlerini etkili bir şekilde desteklemeye başladı. İngiltere, Fransa ve Almanya'daki grevlerin desteklenmesi, bir yandan, Proudhoncular ve Lasallecilerle, öte yandan reformist İngiliz vasıflı işçi sendikacılarıyla, Marx ve arkadaşları arasında uzun tartışmalara yol açtı. Marx, 1865 haziranında Genel Konseye "Ücretler, Fiyat ve Kâr" adlı raporu sunarak yanlış görüşleri eleştirdi. Ücretlerin artmasına imkân olmadığını, bu yüzden grevlerin faydasız hattâ zararlı olduğunu iddia eden ve sendikaların rolünü küçümseyen Proudhon ve Lasalle taraftarlarının tezlerini çürüttü. Hayalci plânlar arkasında kapitalizme teslimiyeti öneren tezleri reddetti. Öte yandan, patronlardan ufak tefek tavizler kopartarak, *bağımsız* politik mücadeleden kaçınan İngiliz sendikacılarının dar görüşlü reformizmini de kesin bir dille eleştirdi.⁹ Ve sendikaların politik kavga içindeki yerleriyle ilgili şu karar taslağını önerdi :

"Sendikalar sermayenin tecavüzlerine karşı direnme merkezleri olarak yararlıdırlar. Onlar, kuvvetlerini basiretsizce kullanmaktan doğan kısmi başarısızlıklara uğrarlar. Öte yandan kendilerini yalnızca varolan sistemin etkilerine karşı bir gerilla savaşı vermekle sınırlama yerine, aynı zamanda onu değiştirmek için, örgütlü güçlerini işçi sınıfının nihai kurtuluşu, yani

⁸ Documents of the First International, cilt I.

⁹ a.g.e. cilt I.

ücret sisteminin kaldırılması, yolunda bir manivela olarak kullanmadıkça genel başarısızlığa uğrarlar."¹⁰

Hem Genel Konsey toplantılarında, hem de Kongrelerde grevler ve sendikalar hakkındaki tartışmalar, daha uzun bir süre devam etti. Fakat Marx ve arkadaşlarının bu konudaki tutumları, Avrupa'da hızla yayılan (genellikle başarılı) bir grev dalgası ile desteklenince Birinci Enternasyonal örgüt olarak işçilerin ekonomik hareketleriyle daha sıkı bağlar kurmaya başladı. Avrupa'nın uzanabildiği bütün ülkelerindeki çeşitli işçi hareketlerini olanca gücüyle destekledi, hattâ bir kısmını, bağlı kuruluşlar aracılığıyla doğrudan doğruya yönetti. Çeşitli ülkelerdeki işçi hareketlerinin gelişiminin, bütün Avrupa işçileri tarafından izlenebilmesi için, özel bültenler ve gazeteler yayınladı. Kuruluşundan kısa bir süre Enternasyonalin faaliyetleri İsviçre, Belçika, Hollanda, İtalya, İspanya, Portekiz ve 1867 ortalarından itibaren de A.B.D.'ne yayıldı.

REFORMİST SENDİKACILAR

Marx İngiltere'deki işçi hareketleri ve sendikalarına özel bir önem verdi. Enternasyonalin genel işleyişini yönetmek dışında, ayrıca İngiltere'deki her türlü sorunla doğrudan doğruya uğraşabilme yetkisine de sahip bulunan Genel Konsey aracılığıyla, doğrudan ilişkiler sağlamaya çalıştı. Reformist sendika federasyon yöneticilerini atlayarak, delegeler gönderip yöresel sendikalarla bağlar kurulması ve bunların militan unsurlarının Enternasyonal etrafında toparlanabilmesi için mücadele etti.¹¹ Böylece, bir yandan Genel Konseyin işçi kitleleriyle canlı bağlara sahip olması, bir yandan da bir İngiliz sosyalist partisinin temellerinin hazırlanmasını amaçlıyordu. Fakat Marx ve arkadaşlarının bu yoldaki çabaları tam olarak başarıya ulaşamadı. Her ne kadar yapılan çalışmalarla reformist sendika yöneticilerine rağmen, İngiliz işçilerinin desteği sağlanabildiyse de, baltalamaların da etkisiyle bir sosyalist partinin kurulması çok uzun yıllar mümkün olamadı.

PROUDHONCULARLA MÜCADELE

Enternasyonalin ilk döneminde işçi sınıfı hareketine karşı yönelen ana tehlike Proudhoncu akım oldu. Proudhoncular daha ilk toplantılardan itibaren her türlü çareye başvurarak Enternasyonali kendi doğrultularına çekmek, saptırmak istediler. Genel Komite tarafından kabul edilen statü ve tüzüğün Fransızca çevirisini politik iktidar için mücadele ile ilgili bö-

¹⁰ K. Marx, "Wages, Prices and Profit", *Selecten Works*, cilt I, s. 447.

¹¹ Documents of the First International, cilt I, II, III.

lümeleri çarpıtarak çevirdiler ve bu değişik metni yaydılar.¹²

1865 Londra konferansında, 1866 Cenevre ve 1867 Lozan Kongrelerinde bazı önemli maddelerin (kadınların çalışması, üretim kooperatifleri, kredi ve halk bankaları, sermaye-emek ilişkileri) karara bağlanmasında, çoğunluğu sağlayacak kadar güçlü olan Proudhoncu gurup, hem sendikalar, hem de işçi sınıfının bağımsız siyasi örgütleri konusundaki olumsuz tutumuyla işçi örgütlenmesinin karşısına dikilen en büyük engellerden biri oldu. Proudhoncular, Marx ve arkadaşları tarafından yürütülen ideolojik mücadele ve işçi sınıfı hareketlerinin görüşlerini boyuna çürüten gelişimi sonunda 1867 Lozan Kongresinden itibaren etkilerini yavaş yavaş kaybetmeye başladılar.

HALKLARIN BAĞIMSIZLIĞI VE SAVAŞ

Enternasyonal ilk yıllarında üç önemli uluslararası politika sorunuyla karşı karşıya kaldı : Polonya Meselesi, İrlanda'nın bağımsızlığı ve 1866 Avusturya - Prusya Savaşı.¹³

Rusya'nın Polonya'yı hâkimiyeti altında tutması, 1830 ve 1863 bağımsızlık hareketlerini ezmesi, İngiltere'nin de İrlanda halkına karşı aynı tutumu sürdürmesi karşısında nasıl bir çizgi izleneceği sorunu, yine bilimsel sosyalistlerle küçük burjuva sosyalistlerini ve reformistleri karşı karşıya getirdi. Polonya meselesinin Birinci Enternasyonalde hiçbir ilgisi bulunmadığını, bu yüzden sessiz kalınmasını öneren Proudhonculara karşı, Marx ve arkadaşları bağımsızlık hareketlerinin her türlü imkânlar kullanılarak desteklenmesi gerektiğini ileri sürdüler. Ezilen halklara kendi kaderlerini tayin imkânı verilmesi gerektiğini savundular. Bu tip politik meselelerle uğraşılmaması gerektiği yolundaki saptırmaya karşı çıkarak, işçi sınıfı mücadelesiyle bağımsızlık meselesinin, "Demokratik Avrupa" sorununun bütünlüğünü gösterdiler. Ve böylece sosyalist partilerin milliyetler sorunundaki tutumlarının ilkelerini ortaya koydular. Polonya ile ilgili olarak Marx'ı sözde destekleyen İngiliz vasıflı İşçi Sendikalarının reformist yöneticileri, İrlanda'nın bağımsızlığı ile ilgili tutum söz konusu olunca, milliyetçi tavırlarını açıkça ortaya koydular. İngiliz işçi sınıfının İrlanda bağımsızlık hareketini desteklemesi gerektiğini söyleyen Marx ve arkadaşlarını etkisiz kılmak için ellerinden geleni yaptılar.

1866 Avusturya - Prusya savaşı ise işçi sınıfının savaş karşısındaki tutumu üzerine verimli tartışmalara, katkılara yol açtı. Lasalle taraftarları Bismark'la uzlaşmalarını devam ettirerek savaşı desteklediler. Buna karşılık, Genel Konsey, uzun tartışmalardan sonra, işçi sınıfına, *bu savaşta tarafsız*

¹² J. Duclos, a.g.e., s. 31

¹³ Documents of the First International, cilt II, III.

kalıp, kendi nihai kurtuluşu için hazırlıklarını arttırması gerektiğini duyurdu. Böylece 1870 Fransa - Prusya Savaşı ile daha da netliğe kavuşacak olan, işçi sınıfının savaş karşısında alması gereken tutum, ana çizgileriyle ortaya konmuş oldu.

ENTERNASYONALE BASKILAR

Enternasyonalin hemen hemen bütün Avrupa'daki işçi örgüt ve hareketleriyle sıkı bağlar kurması, onu hâkim sınıfların baş düşmanı yaptı. Bütün ülkelerde Enternasyonale karşı, sadece şiddet derecesi farklı tepkiler, baskılar başladı. Bu baskılar, kimi yerlerde, sırf Enternasyonale üye oldukları için, işçilerin işten atılmalarına, örgüte bağlı kuruluş yöneticilerinin hapsedilmesine kadar vardı.

Bütün bu baskılara, küçük burjuva sosyalizminin saptırmalarına ve mali güçlüklerle rağmen Enternasyonal kuvvet kazanmaya devam etti. Aynı zamanda marksizmin enternasyonal içindeki etkinliği de artmaya başladı. 1868 Brüksel Kongresi hâlâ kesin bir şekilde Proudhoncu izler taşıyan bir kararlar da olsa bütün madenler ve demiryollarının kollektifleştirileceğini ilân ederek, bilimsel sosyalist çizgide, önemli bir adım attı. Ayrıca grevler ve sendikalar üzerine de marksist bir tutumu yansıtan kararlara varıldı. Bu arada daha ileriki kongrelerde sonuca bağlanacak birçok meselede hazırlık tartışmaları yapıldı.

BAKUNİN

Öte yandan, Bakunin Enternasyonali ele geçirme, parçalama yolundaki ilk adımları da bu kongrede attı. Devrimi başaracak gücün işçi sınıfı değil intelligentsia arasından çıkacağını iddia eden ve her türlü otoriteyi, bu arada devleti reddeden bu Rus aristokrati hızla etkinliğini arttırdı. Özellikle İspanya, İtalya ve Fransız İsviçresinde, kendine geniş taraftar kalabalıkları buldu. Ve arkasından Sosyalist Demokrasi Birliği adlı bir örgüt kurarak bu örgütün Enternasyonale alınması için başvurdu. Bu anarşik örgütün üyeliğe kabul edilmeyeceği kendisine bildirilince, Sosyalist Demokrasi Birliğinin feshedildiğini ilân etti. Fakat gerçekte bu örgüte dayanarak Enternasyonali ele geçirmek için gizli çalışmalara girişti.

BALE KONGRESİ

Uluslararası Emekçiler Derneğinin 1869'da Bale'de yapılan dördüncü kongresi dokuz ülkenin temsilcilerinin katılımıyla toplandı. Ve örgüt işle-

¹⁴ Resolutions of Third Congress Assembled at Brussels. Documents of the First International, cilt III, s. 295.

yişiyle ilgili önemli kararlar aldı. Kuruluştan beri reformist İngiliz sendikacılarının (İngiltere Reform Birliğinden Odger) elinde olan Genel Konsey başkanlığı kurumu ortadan kaldırdı. Ve Derneğe bağlı bütün bölüm ve organlarda da - monarşik bir yapının prensibi olan ve icra yetkisi olmasa bile, işçi örgütlerine de esas olan demokrasi ortamına aykırı düşen - başkanlık sisteminin kaldırılması kararlaştırıldı. Öte yandan Genel Konseyin yetkileri arttırıldı. Konseye, daha önceden Federal Konseylere danışmak ve bir sonraki kongrede kesin karara bağlanmak üzere, herhangi bir bölümü Enternasyondan ihraç etme yetkisi verildi. Böylece bir yandan Federal Konseyler aracılığıyla üye ülkelerde sosyalist partiler kurulması için şartlar sağlanırken, öte yandan genel merkezleşmeye gidilerek Genel Konseyin bütün örgüte hâkimiyeti sağlanmak istendi.

Bale Kongresinde iki önemli teorik mesele de ele alındı. Brüksel Kongresinde uzun boylu tartışılmış olan toprağın kamulaştırılması sorunu, varolan 72 üyeden 54'ünün oylarıyla olumlu bir şekilde karara bağlandı. Arkasından Bakunin'in miras hakkının kaldırılması yolundaki önerisi görüşüldü. Fakat günlerce süren konuşmalardan sonra, ne Bakunin'in teklifi, ne de mirasın özel mülkiyet sisteminin basit bir sonucu olduğunu belirterek bu teklife karşı çıkan Genel Konsey görüşü yeterli çoğunluğu sağlamadı. Ve meselenin bir sonraki kongrede sonuçlandırılmasına karar verildi.

Bale Kongresinde ve kongre sonrasında toprağın kamulaştırılması ile ilgili tartışmalar, doğal olarak, köylülerin proleter devrimindeki rolü sorunu ile iç içe yürüdü. Marx ve Engels, bu toplantılarda, 1848-49'dan sonraki yazılarında ortaya koydukları köylüler ile ilgili değerlendirmelerini daha açıklığa kavuşturdular. Köylülerin çeşitli kesimlerine karşı tutumun birbirinden farklı olması gerektiği ilkesini geliştirdiler.¹⁵ Bu görüşler daha sonra Lenin'in işçi-köylü ittifakı ile ilgili teorisinin ve parti pratiğinin temeli olmuştur.

ENTERNASYONAL'IN YENİ BAŞARILARI

Brüksel ve Bale Kongrelerinde alınan kamulaştırma konusundaki kararların reformist unsurları ürkütüp, giderek Enternasyonal'den uzaklaşmalarına rağmen, Enternasyonal yeni ve önemli teşebbüslere girişmekten geri kalmadı. Avrupa'da Enternasyonal'in prensiplerine uygun olarak kurulan ilk sosyalist parti, Alman Eisenach Partisi (1869), desteklendi. Genel Konsey üyelerinden on kişinin katılımıyla İngiltere'de işçi sınıfını hareketlendirmek ve bir partinin üzerinde yükseleceği temeli hazırlamak üzere Toprak ve Emek Birliği (1869) kuruldu. Fransa'da, gelişen devrimci

¹⁵ Documents of the First International, cilt III. s. 14-15, 118-123.

ortama hakim olabilmek için Federal Konseyin ideolojik ve pratik yönden güçlendirilmesine çalışıldı. A.B.D.'nde Enternasyonal'in her türlü milliyet kalıplarından kurtulmuş bir biçimde gelişmesi yolunda yoğun çaba gösterildi. Dönemin önde gelen Rus devrimcileriyle (Flerovsky, Lopatin, Chernychevsky,...) sıkı bağlar kuruldu ve 1870'de Cenova'da ayrı bir Rusya bölümünün oluşturulması sağlandı.

1870 Fransa - Prusya Savaşı

Bütün bunlara rağmen 1870 Fransa - Prusya savaşı ve 1871 Paris Komünü ile Enternasyonal'in faaliyetleri bir zirveye ulaşmış, ardından gerilemiş dönemi başlamıştır.

Fransa - Prusya Savaşı, Enternasyonal'in her türlü milliyetçi baskılara karşı proleter enternasyonalist tutumunu başarı ile devam ettirdiği ve işçi kitlelerine, savunma savaşlarıyla, istilâ savaşları arasındaki temel farkı öğretmeye çalıştığı bir döneme rastlar. Bu dönemde, örgüt yalnız çok şiddetli doğrudan hücumları ve baskıları değil, İngiliz reformist sendikacılarının ardından Fransa'da Proudhon ve Blanqui, Almanya'da Lassalle, bütün Avrupa'da ve özellikle Belçika, İspanya ve İtalya'da Bakunin taraftarlarının görülmemiş yoğunluktaki ihanet ve saptırmacı faaliyetlerine karşı da mücadele vermek zorundaydı.

Genel Konsey 1870 Fransa - Prusya Savaşı boyunca proleter enternasyonalist tutumunu tavizsiz devam ettirdi. Her türlü milliyetçi baskılara karşı koydu. Savaşın bir savunma aracı olmaktan çıkıp, bir istilâ aracı haline gelmesine karşı Alman İşçi sınıfını uyardı; onlara "Fransa için şerefli bir barış ve Fransız Cumhuriyetinin tanınması" sloganını ileri sürmelerini önerdi. Buna karşılık, Fransa'da sınıf kavgasının gittikçe keskinleştiğini görerek, Fransız proletaryasına hazırlıksız, örgütsüz bir çıkış yapmaktan kaçınmalarını öğütledi.

PARİS KOMÜNÜ

Fakat, 1867'den beri hızlı bir yükseliş gösteren Fransız İşçi hareketi, kendine çeki düzen vermeyi, ortamın akışına kapılmamayı başaramadı. 18 Mart 1871'de Paris İşçilerinin ayaklanmış haberi Londra'ya ulaştı.

Genel Konsey, her şeyi bir yana bırakarak, Paris'li Komüncüleri desteklemeğe çabaladı. Dünya proletaryasının Fransız işçileri ile daha güçlü bir şekilde dayanışması için geniş bir kampanya açtı. Büyük mitingler, ve çeşitli kitle gösterileri düzenlendi. Enternasyonal, Komün'ün tarihi önemini bütün dünya işçilerine anlatmak için var gücüyle çalıştı. Burjuva basınının uydurma haber ve yorumlarını etkisiz kılmak için, olayların gelişimi, gazeteler, bildiriler, konferanslar aracılığıyla halklara duyuruldu.

Genel Konsey, Paris Komünü ile doğrudan ilişkiler kurmak, eleştirilmesini, tavsiyelerini onlara iletme, ve olayların gelişiminden günü gününe haberli olmak için büyük çaba harcadı. Konsey üyelerinden biri Paris'e yollandı; sürekli bir haberci bulundurulması için çalışıldı. Dünyanın her yanında düzenlenmeye başlanan dayanışma toplantıları ile ilişki kuruldu, bunlar yönlendirildi. Bütün çalışmalara rağmen olaylar, Enternasyonal yönetiminin tavsiyeleri dışında bir gelişim gösterdi. Paris Komünü, özünde Enternasyonal'in yaratılmasına büyük katkılarda bulunduğu bir birikimin sonucu olmasına rağmen, Genel Konsey olayların yönünü etkileyemedi. Hareketin yönetimi, Proudhon'cuların, Blanquist'lerin elinde kaldı. Dünya tarihinde ilk defa bir proletarya devleti kurmak için kanlarını veren Komünçüler, objektif şartların ve çeşitli yanlış taktiklerin sonucu olarak karşı-devrime yenik düştüler.

Komün Tecrübesi ve "Fransa'da İç Savaş"

Paris Komünü dünya işçi sınıfı mücadelesine çok önemli tecrübeler kazandırdı. Marx bu tecrübelerden çıkan sonuçları, Genel Konsey duyurusu olarak yayınlanıp, çok miktarda dağıtılan, *Fransa'da İç Savaş* adlı kitabında özetledi. Paris Komünü'nün bürokratik-askeri devlet mekanizmasını parçalayarak, ortaya koyduğu örnek üstünde durdu, "mülksüzleştirilenleri mülksüzleştirme" eğilimine dikkati çekti, başarı için köylülüğün ve şehir küçük burjuvazisinin taşıdığı önemi gösterdi. Bu eser burjuva propagandasının etkilerinin — sınırlı da olsa — önüne geçilmesine önemli katkılarda bulundu. Dünyanın birçok ülkesinden bilinçli işçiler broşürde belirtilen görüşleri benimsediklerini bildirdiler.

Komün, Enternasyonal içinde varolan iki çizginin uzlaşmaz kesinlik kazanmasına ve ideolojik mücadelenin yeni bir aşamaya girmesine yol açtı. İngiliz reformist sendika yöneticileri *Fransa'da İç Savaş* duyurusunda belirtilen görüşlere katılmadıklarını bildirdiler ve arkasından Genel Konsey'den istifa ettiler. Daha sonra, Konsey'e ve Paris Komününe karşı yoğun bir propagandaya giriştiler. Öte yandan Komün sırasındaki tutumuyla ihaneti iyiden iyiye açığa çıkan Proudhon'cu kanadın ileri gelenleri Enternasyonal'den çıkarıldı. Bakunin'in gittikçe yoğunlaşan tertiplerine karşı etkili bir açıklama kampanyasına başvuruldu.

Komün'ün yarattığı ilk şaşkınlıktan hemen sonra burjuvazi de kesin bir karşı propagandaya ve sert baskı tedbirleri almaya girişti. 1848'den sonraki karşı-devrime benzeyen yeni bir döneme girildi.

LONDRA KONFERANSI : POLİTİK MÜCADELE VE PARTİ

1870 Kongresi, savaş ve olaylar dolayısıyla yapılamadığı için, Genel

Konsey Londra'da bir konferans düzenlemeğe karar verdi. Böylece, 1871 Londra toplantısı gerçekleştirildi. Komün ve yeni politik ortamın değerlendirilmesi yanında, Londra Konferansı'nın, asıl önemli fonksiyonu politik mücadele ve parti meselesini kesin bir açıklığa kavuşturmasıdır. Konferansta bu konuda alınan ve Enternasyonal'in geçmişte parti ve politik mücadele meselesindeki tutumunu da özetleyen karar şöyledir :

— "Tüzüğün girişindeki: 'her türlü politik eylem, en büyük hedefe yani işçi sınıfının ekonomik kurtuluşuna yönelmesi gereken birer araçtır' şeklindeki pasajı;

— Uluslararası Emekçiler Derneği'nin Kuruluş Çağrısı'nın (1864) : 'toprağın efendileri ve sermayenin efendileri her zaman ellerindeki siyasi imtiyazları kendi iktisadî tekellerini korumak ve devam ettirmek için kullanacaklar. Emegün kurtuluşuna katkıda bulunmak bir yana bu yolda her türlü engellemeyi yapmağa devam edeceklerdir... Bu yüzden politik iktidarın ele geçirilmesi işçi sınıfı için en büyük görev haline gelmiştir,' dediğini;

— Lozan Kongresinin (1867) : 'işçilerin sosyal kurtuluşu politik kurtuluşlarından ayrılamaz' şeklinde bir karar aldığını;

— Genel Konseyin referandum (1870) öncesinde, Fransız Enternasyonalistlerinin sözde komplosu ile ilgili olarak : 'tüzüğümüzün hükümlerine göre, İngiltere'deki, Kıta Avrupa'sındaki, ve A.B.D.'deki bölümlerimizin görevi sadece işçi sınıfının militan örgütlenme merkezleri olmak değil, fakat aynı zamanda, kendi ülkelerinde işçi sınıfının nihai hedefi olan ekonomik kurtuluşa yaklaştıran her türlü politik eylemi desteklemektir,' denildiğini hatırlatarak;

— Orijinal tüzüğün yanlış tercümelerinin, Uluslararası Emekçiler Derneğinin gelişimine ve eylemine zararlı olan çeşitli yorumlara yol açtığına işaret ederek;

— Emekçilerin kendi kurtuluşları için giriştikleri her çabayı, ezen sınıf farklarını ve bunun sonucu olarak mülk sahibi sınıfların siyasî hegemonyasını, her türlü şiddet ve zor kullanarak korumaya çalışan bu vahşi reaksiyon ortamında;

— Mülk sahibi sınıfların bu kollektif gücüne karşı işçi sınıfının, bir sınıf olarak hareket edebilmesinin tek şartının, mülk sahibi sınıflar tarafından kurulmuş bütün eski partiler dışında, ve onlara karşı, kendi bağımsız politik partisini oluşturmak olduğunu;

— Sosyal devrimin ve onun nihai hedefi olan sınıfların ortadan kaldırılmasını sağlamanın işçi sınıfının bir politik parti kurmasından ayrılmaz olduğunu;

— İşçi sınıfının, ekonomik mücadelede birleştirdiği gücünü, aynı zamanda toprak ağalarının ve kapitalistlerin siyasî güçlerine karşı bir manivela gibi kullanılması gerektiğini, gözönüne alarak;

— *Enternasyonal*, üyelerine :

İşçi sınıfının içinde bulunduğu bu devrimci durumda ekonomik hareketle politik eylemin ayrılmaz bir bütün olduğunu hatırlatır.¹⁶

Londra Konferansı bu kararı ile, politik mücadelenin hayati önemini ve sosyalist partiler kurmak amacını hiçbir bulanıklığa yer bırakmayacak bir açıklıkla ortaya koymuş oluyordu. Bu açıdan Londra Konferansı, Enternasyonal'in kuruluşunda olduğundan çok daha ileri bir ilkeler birliğine yönelişinin ve marksist bir karakter kazanmağa başlayışının dönüm noktası sayılır.

ENTERNASYONAL'İN SON DÖNEMİ

Fakat bu dönüm noktası aynı zamanda Enternasyonal'in gittikçe güçsüzleşmesinin başlangıcı ile de çakışmaktadır. Gerçekten, her ne kadar, hâlâ Yeni Zelanda'dan, Hindistan'dan, Amerika'dan üyelik müracaatları geliyor idiye de, 1871'den sonra Enternasyonal yavaş yavaş eski önem ve prestijini kaybetmeğe başlamıştır.

Paris Komünü'nün bütün gerici unsurları Enternasyonal'e karşı birleştirilmesi, kamulaştırma ile ilgili kararların burjuva radikallerini ve reformistlerini uzaklaştırması yanında Bakunin'in saldırıları Emekçiler Enternasyonal Derneği'ni yıprattı. Gruplar, Enternasyonal'in başarılarını kendilerine maletme gayretine düştüler.

La Haye Kongresi

1872'de toplanan La Haye Kongresi, danışma niteliğindeki Londra Konferansı'nın kararlarını kesinleştirdi ve tüzüğe şu maddenin eklenmesini kararlaştırdı :

"Madde 7.-a — Mülk sahibi sınıfların ortak iktidarına karşı verdiği savaşta, proletaryanın bir sınıf olarak hareket edebilmesi, sadece mülk sahibi sınıflar tarafından kurulmuş bütün partilerin ötesinde ayrı bir politik parti içinde örgütlenmesiyle mümkündür.

Proletaryanın bir politik parti içinde örgütlenmesi, sosyalist devrimin ve onun amacı olan sınıfların ortadan kaldırılmasının zorunlu bir şartıdır.

İşçi sınıfının daha önce ekonomik savaş içinde elde ettiği güçbirliği, sömürücülerin siyasi imtiyazlarından her zaman yararlandıklarına göre, politik iktidarın ele geçirilmesi, proletaryanın en önemli görevi olarak belirlemektedir."

La Haye Kongresi bunun dışında iki önemli karar daha aldı : Sosyalist

Demokrasi Birliği yöneticilerinin (başta Bakunin olmak üzere) Enternasyonal'den atılmaları ve örgüt merkezinin New York'a taşınması.

Marx'ın deyimiyle, Enternasyonal'i "aptallardan ve maceracılar" korumak için alınan bu ikinci ve beklenmedik kararlar gerçekte Enternasyonal fiilen son bulmuş oluyordu. Genel Konsey'deki bilimsel sosyalist unsurlar ve Kongre çoğunluğu, örgütü anarşist ve reformist unsurların elinde bırakmaktansa, A.B.D.'de emin ellerde, fonksiyonunu tamamlamış olarak, gerefle, ağır ağır kaybolmasını tercih ettiler. 1873'de Cenova'da yapılan sönük bir kongreden sonra, nihayet 1876'da Emekçiler Enternasyonal Derneği kendi kendini feshettiğini resmen açıkladı.

BAŞARILAN GÖREV

Böylelikle, Enternasyonal, dünya işçi sınıfı tarihinde son derece önemli bir adımın atılmasındaki görevi başarı ile tamamlamış oldu :

... politik mücadele ve parti fikrinin geniş işçi kitlelerine yayılması ve işçi sınıfı hareketinin böyle bir birliğe hazırlanması için gerekli örgütsel ve özellikle ideolojik temellerin oluşturulması...

Marx ve Engels'in bu temel üzerinde çeşitli ülkelerin devrimcileriyle işbirliği halinde gerçekleştirdikleri örgütlenmeler, yani ilk sosyalist partilerin kuruluşunun incelenmesini gelecek yazımızda ele alacağız.

ORHAN YILMAZ

¹⁶ Documents of the First International, cilt 4, s. 444-445.

DEVİRİMCİ AÇIDAN

AZGINLAŞAN KARŞI-DEVİRİM ÖNÜNDE PAROLAMIZ : ZAFERE KADAR SAVAŞ

Emperyalizm ve onun yurdumuzdaki baş ortağı yerli mâli sermayenin Türkiye'de gelişen sınıf mücadelesine ve devrimci çalışmalara karşı sürdürdüğü baskı ve şiddetin boyuna yoğunlaştığı görülmektedir.

Devrimci Gençliğe Yeni Saldırıları : SBF, Hacettepe, Ziraat Fakültesi

Banka soygununu bahane ederek ODTÜ'ye baskın yapan polis, ondan kısa bir müddet sonra SBF yurduna silahlı saldırıya girişerek, akla hayale gelmez bir vahşet içinde yurdu zaptetmiş, erkek ve kız öğrencilere insanlık dışı davranışlarda bulunmuş, ve öğrencilere ait yükte hafif pahada ağır eşyaları yağma etmişti.

Siyasal baskınından bir süre sonra, sıra Hacettepe'ye geldi. Hacettepe öğrencileri bu yıl büyük bir devrimci uyanış içindeydiler. Ayrıca Hacettepe işçileri, müstahdemleri ve memurları ciddi bir silkinme ve örgütlenme sürecine girmişlerdi. Son olaylar işçilerin eylemlerini bastırmak isteyen Amerikancı üniversite yönetiminin, Türkiye'de geliştirilmek istenen karşı-devrime el uzatması sonucunda tezgâhlanmıştır.

Büyük öğrenci kitesinden ve devrimci asistanlardan destek alan Hacettepe işçilerinin eylemlerini geriletmek için gerici yöneticiler okulu kapatmışlar ve polisi davet etmişlerdir. Polisin gelmesiyle öğrenciler üniversiteyi terketmişlerdir. Okula giren polis duvardaki afişleri indirmiş, yazıları sildirmiş, Devrimci Gençlik Örgütü odasını, Halk Kütüphanesini işgal etmiş, ve bunlarla yetinmeyerek, Öğrenci Birliği tarafından işletilen kantini de zaptetmişti.

Polis bu kadarla da kalmayarak ertesi gün öğrenci yurdunu kuşattı. Faşist üniversite yönetimine ihtarda bulunan öğrenci ve asistanların bütün çabaları hiçbir sonuç vermedi ve polis devrimci öğrencilere karşı harekâta geçti.

Öte yandan parayla tutulmuş kiralık katiller, komandolar ve AP militanları yurdun çevresine getirildi. Böylelikle sivil gürûhları öğrencilere saldırtarak, korkunç bir katliam planlanmak isteniyordu.

Ama Hacettepe'li öğrenciler faşistlere karşı yurdu altı buçuk saat süreyle kahramanca savundular ve karşı-devrimcilerin oyunlarını bozdular.

Hacettepe olaylarından birkaç gün sonra aynı oyun Ziraat Fakültesinde planlandı. Komandolar devrimci gençlere saldırtıldı, Kültür Teknik Kürsüsü polis tarafından işgal edildi. Buradaki karşı devrimci amaç diğer-

lerinin aynıydı : yurdu işgal ederek devrimci öğrencileri sindirmek.

KARŞI-DEVİRİMİN SALDIRILARI BİZİ YILDIRMAZ

Karşı-devrimin giriştiği saldırılar bizi yıldırmadı ve yıldıramayacaktır. Egemen güçlerin gitgide yoğunlaşan faşizmi karşısında, onların gücünü abartmak devrimci bir tutum değildir. Onların saldırıları karşısında "Niye saldırıyorlar" diye şaşırılmaz. Sınıfsal çıkarları açısından egemen güçler bize saldırırlardır. Biz onların saldırılarını değil, bu saldırılar karşısındaki tutumumuzu değerlendirmek, başarı ve başarısızlıklarımızı, tartışmak durumundayız. Bu açıdan bakılırsa, Hacettepeli öğrenciler, SBF'den sonra ikinci bir destan yazmışlardır. Mücadelenin her döneminde, her adımında durup ortamı değerlendirmek, hatalarımızı aramak, başarılı mücadele yöntemlerini belirlemek ve taktiklerimizi ustalikle seçmek zorundayız.

DEMOKRATİK MFVZİLERİ SONUNA DEK SAVUNACAĞIZ

Devrim yolu uzundur, serttir, çetindir. Devrim yolunda karşımızdaki şimdiki engeli yani açık faşizmi aşmak gerekmektedir. Bunun için sahip olduğumuz burjuva demokratik mevzileri sonuna dek savunmak, faşizmi durdurmak ve geriletmek somutlaşan ilk hedefimizdir. Üniversiteleri, ilericileri sendikaları devrimci mücadeleye yararlı olacak bir biçimde korumak, Anayasa Mahkemesi, Danıştay, TRT vb. gibi diğer burjuva demokratik kurumları faşizmin baskısından, etkisinden kurtarmak görevimizdir. Faşist baskı tedbirlerini engellemek, engelleyemediklerimizi de işlemez hale getirmek bu görevler arasındadır.

Mücadelemizin Bugünkü Düşüm Noktası : PROLETARYA PARTİSİ

Emperyalizme ve onun yerli ortaklarına karşı sürdürdüğümüz mücadelenin bugün için anti-faşist çizgide yoğunlaşması gerektiği açıktır. Bugünkü taktik görevlerimiz :

- 1 — Faşizme karşı mücadelede devrimci dayanışmayı kurmak
- 2 — Devrimci dayanışmayı, Demokratik Güçbirliği çerçevesinde ilerici cephe halinde geliştirmek
- 3 — Mücadelemizi başta işçi sınıfı olmak üzere mümkün olabilen en geniş emekçi kitlelerine maletmek.

Bu çalışmaların başarılı ve etkili olmasının şartı merkezi siyasi örgütün gerçekleşmesinden geçer. Devrimci saflardaki dağınıklık bir süre daha sürecektir. Fakat egemen güçlere karşı yürüttüğümüz mücadeleyi işçi sınıfının devrimci partisini teşkil edecek şekilde odaklaştırarak, ve devrimci hareketin bu örgüt yani *Proletarya Partisi* önderliğinde yürütülmesini sağ-

layarak en büyük silaha kavuşmuş olacağız.

Bu nedenle :

— Faşizme karşı bildiriler yayınlamak şasifizmin yeni bir türü haline gelmiştir. Anti-faşist çağrılar pasifizmin kalkını olamaz. Öyleyse, bir yandan anti-faşist güçbirliğini gerçekçi bir biçimde oluşturmak için çalışırken, sahip olduğumuz demokratik mevzileri sonuna dek korumak için en aktif biçimde mücadele etmek, atak eylemlerimizi sürdürmek zorundayız.

— Bugün sahip olduğumuz olanaklarla, hareketimizi emekçi halka maletmek zorunludur. Kendimizi kitlelerden tecrit etmemek, tersine, mücadelemizi en geniş emekçi kitlelere yaymak başarının yoludur. Bu başarı yolu ise ancak ve ancak çelik disiplinli Proletarya Partisi'ni gerçekleştirme şartlarını yaratmakla açılır.

Şu halde :

Egemen sınıfların öncü gücü olan uluslararası ve yerli finans-kapitalin geliştirdiği faşizme karşı en etkili bir şekilde direnirken, tüm çalışmalarımızın sadece ve sadece Proleter Partisi önderliğinde başarıya ulaşacağını bir an olsun unutmaksızın, asla yılmadan, mücadele edelim. Parolamız : ZAFERE KADAR SAVAŞ'tır.

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NİN ONUNCU YILI

Türkiye İşçi Partisi geçtiğimiz 13 Şubatta 10. yılına varmıştır.

Partinin 10. yılı çeşitli törenlerle kutlanmış ve bu arada İstanbul'da partili üye ve sempatanlar için bir gece düzenlenmiştir.

TİP KADIKÖY İLÇESİ DÜŞÜRÜLDÜ

TİP İstanbul İl Yönetim Kurulu kendi atadığı Kadıköy İlçe Yönetim Kurulunu hukuki bahanelerle düşük saymıştır. Eminönü İlçesinden sonra Kadıköy'e karşı girişilen bu hareket İl Yönetim Kurulunun despot ve bölücü tutumunun devamıdır.

7500 T.L. KARŞILIĞINDA PARLAMENTER FAŞİZM

Geçtiğimiz haftalarda politikacılar pek telâşlandılar. Anayasa Mahkemesinin aldığı iki karar, bizim parlamenterleri pek tedirgin etti. Kararlardan birisi, Siyasi Partilerin hazineinden yardım alamayacakları, diğeri ise yeni personel kanununa göre ayarlanacak parlamenter maaşlarının tavanı ve ödeme zamanı ile ilgiliydi.

Özellikle bu dönem zamlı tarifeden maaş alamayacakları hususu politika esnafını hayli heyecanlandırdı. Anayasa Mahkemesi'nin kararına ilk ve en sert tepki İsmet Paşa'dan geldi. Paşa, Anayasa Mahkemesi'ne şiddetle çatıyordu. Diğer sivrilmiş politikacılar da Paşayı izlediler.

Hemen alalecele bir komisyon kuruldu, hem maaşlar meselesini hem de hazineinden alınacak yardım konusunu bir çözüme bağlamak için görüşmeler başladı. Anayasa değişikliği için formüller araştırıldı.

İşlerine geldiği zaman Anayasa'ya sahip çıkan nice politika esnafı el ele vermişler Anayasa Mahkemesi'ne veryansın ediyorlar ve ne pahasına olursa olsun hazineinden bir şeyler tırtıklamak için çabalyorlar.

Türkiye'deki politika esnafının kuklaklık yaptığı gerici parlamentarizm içinde barındırdığı çıkarıcılarla birlikte kapkaranlık bir maceraya çıkmışlardır.

İlerici küçük burjuvaların nazarında zaten iflas etmiş, halkın çok büyük ölçüde güvenini yitirmiş burjuva politikacıları attıkları her adımla biraz daha batağa gömülmekte, emekçi kitleler gözünde iyiden iyiye kendilerini teşhir etmektedirler.

Sahte muhalefetler bir kez daha açığa çıkmıştır. Filipin demokrasiciliği uygulayan, egemen sınıfların kuklaları durumundaki politikacılar muhalifi(!) ve muvafıki ile tam bir ihanet şebekesi oluşturmaktadırlar.

Faşist Kanunlar Meclise Sevkedildi

Öte yandan yoğunlaşan faşizmi "meşrulaştırmak" için karşı-devrimci iktidar yeni kanun tadillerini Meclis'e getirmiştir. Politik planda, parlamentoda somutlaşan tutucular koalisyonu, (politikacılar) zaten emperyalizmin ve yerli egemen sınıfların isteğine bağlı olarak bu kanunların geçirilmesi için hazırlıklıdır.

Hangi Ortanın Solu

Bu arada CHP'nin çizgisi — artık zigzaglar çizmeyecek kadar — açıkça ortadadır. CHP'li politikacıların büyük çoğunluğu bir yandan koltuklarını korumak için her türlü faşist adıma göz yumarken, öte yandan maaşlar için en aktif ve sert tutuma girmektedir. Ortanın Solu dünyada bir burjuva reformist akımıdır ve kendi içinde bir politik tutarlığı vardır. Orta-

nın Solu faşizme karşı direnir, burjuva demokrasisini belirli bir düzeyin altına indirmemek için çaba sarfeder. Ortanın Solundaki politikacılar burjuva tahakkümüne karşı çıkmamakla birlikte, şehir ve köy küçük burjuvazisinin çıkarlarını bir ölçüde korumağa çalışırlar, hattâ emekçilerin demokratik istekleri için olumlu çaba sarfederler. Bizdeki Ortanın Solu ise şimdilik aldatıcı bir çizgidedir. Henüz ilerici kimliğine kavuşmamış, ilerici kişilerin politik çizgisi halinde belirmemiştir. Dolayısıyla bugünkü ortanın solu politikası sahte bir "Merkez Sol" politikasıdır.

Buna rağmen, CHP'nin tutucu kanadının bu tutumu devam ettiği takdirde — ki devam edecektir — parti içindeki namuslu, yurtsever kişilerin zamanla silkinip mücadeleye girişeceklerini, partideki ilerici akımı geliştirip, Türkiye politika sahnesinde yerini alacaklarını tahmin etmek yanlış olmaz.

CHP'nin izlediği politika artık uyanık küçük burjuvaları tatmin edemez bir hale gelmiştir. CHP'nin son adımları, partinin prestijini büsbütün düşürecektir.

Sempati besledikleri partinin izlemekte olduğu gerici çizgi Sosyal Demokrat gençler tarafından da yavaş yavaş anlaşılmaktadır. Uzun yıllar tutucu yöneticilere bağımlı kalan, birkaç keskin slogan peşinde giden, hattâ zaman zaman faşistlerin oyunlarına bile âlet olan sosyal demokrat gençlerin uyanışı belki biraz yavaş olacaktır, ama mutlaka olacaktır. Zaten uzun zamandan beridir, SDDF uyanık unsurlarını boyuna kaybetmektedir, önümüzdeki karmaşık günlerde, CHP'nin izleyeceği tutucu politika bu çözülmeyi hızlandıracaktır.

Gerici Parlamentarizm ve İleri Burjuva Demokrasisi :

İleri burjuva demokrasileri kuvvetler ayrımıyla somutlaşır. Kuvvetler ayrımının bihakkın uygulanması, burjuva demokrasisinin ileri biçimini teşkil edecek bir formüldür. Burjuva diktatoryasının içindeki burjuva demokratik yan ancak bu şekilde kendini ortaya koyabilir. Bilindiği gibi gibi kuvvetler ayrımı deyince,

- a) Yasama Organı
- b) Yürütme Organı
- c) Yargı Organı

akla gelir. Bu üç organ birbirinden bağımsız olarak çalışır ve bu üçlü burjuva devlet makinasının şekillenme tarzıdır. Bu şekillenme tarzında, diktatörlük aracı bürokrasi - ordu ve polistir.

Türkiye'de Hangi Demokrasi Var

Türkiye'de bu kuvvetler ayrımı prensibi yerli yerinde uygulanmaz, bu nedenle bir yanıyla faşizme açık — ve faşizmi içeren — öbür yanıyla bazı kısıtlı demokratik hakları barındıran bir sistem vardır. Kitleler varılmış

olan kısıtlı demokrasinin bile bilincine tam olarak ulaşmadığından, yani bu anlamda politize olmadığından mevcut hakların her an geri alınma ihtimali vardır ve son olaylar birtakım hakların, burjuvazi emrindeki politikacıların oylarıyla kısıtlanabileceğini göstermiştir. (15-16 Haziran'a yol açan faşist kanun tadiline işçi sınıfının direnmesi, kitlelerin kendi demokratik haklarına, özgürlüklerine sahip çıkmalarının ne kadar önemli olduğunu göstermeğe yetmiştir.)

Türkiye'de ise, yasama ve yürütme organları bir tutucular koalisyonu halindedir. Yargı organı nisbeten özerk kalabilmekte ise de şiddetli bas-kılar altındadır, ve burjuva makinasının sınırlarıyla kısıtlıdır.

Parlamentoda Tek İlerici Grup : Milli Birlik Grubu

Egemen sınıfların emrindeki gerici politika esnafına karşı parlamentoda direnen, egemen sınıflara belli oranlarda karşı çıkan tek parlamenter grup şimdilik Milli Birlik Grubudur. Milli Birlikçilerin ilerici bir çizgi izlemeleri olumlu sayılacak bir olgudur.

Yeni Propaganda Olanaklarını Kullanalım

Türkiye'de hayli kabarık bir sayıyı teşkil eden politika esnafı, — milletvekili olsun veya olmasın — gitgide emekçiler gözündeki iflâs etmekte, ve müteredit küçük burjuvaların bile desteğini yitirmektedir. Bu sürecin hızlanması, bilimsel sosyalistlere kitle içinde yeni propaganda olanakları açmaktadır. Bu nedenle, kitle çalışmalarımızda emekçilere yeni yeni ortaya çıkan örnekleri en etkili bir biçimde iletmemiz, politikacıların ardındaki hakim güçleri, insafsız sömürüyü ve tüm yutturmacaları teşhir etmemiz gerekir.

EMEK KARIYERİSTLERİ İÇİN BİR NOT

Revizyonist EMEK dergisinin Şubat sayısında çalışmalarımızla ilgili bir yazı yayınlandı.

Emek dergisi içinde kümelenmiş bir kısım kariyerist bu yazıyla kişi karalama, tahrifçilik, ciddiyetsizlik, dedikoduculuk vb. gibi devrimci ahlâka aykırı alışkanlıkları devam ettirmektedir.

Söz konusu yazıda katıksız bir burjuva politikacısı edasıyla başvuru demagojiler öylesine seviyesizdir ki, bunları ciddiye alıp tek tek cevap vermek, gerçekte devrimcilikten taviz vermektir.

Şimdilik şunu söyleyelim ki, sosyal pratiğin gerisine düşmüş bu pasifistler, mevki hırsı içinde, "kendinden emin tavırlar" takınarak son derece gülünç olmaktadır.

Fakat bu demek değil ki Emek entellektüellerinin yakasını bırakacağız. Tersine, bütün yanlış görüş ve tutumlara ve bu arada Emek tavrına karşı mücadele edeceğiz. Ama bunu yaparken Emek'in pespaye demagoji alanına ve oyunlarına düşmeyeceğiz.

16 OCAK - 16 ŞUBAT ARASINDA İŞÇİ HAREKETLERİ

Sümerbank, Gemlik Viskoz Fabrikasında 555 işçinin grevi.	19.10.1970'de başladı. Şubatın ilk haftasında sona erdi.	İşveren, ücretlere zam isteğini kabul etti.
Öz Sümbül Kumaş, Şişli Yün ve Öğretmen Çorapları Fabrikalarında Tekstif Sendikasına bağlı işçilerin grevi.	10.11.1970'de başladı.	İşveren, sendikanın ücret zammı ve sosyal hak isteklerini kabul etmiyor.
Bayer Tarım İlaçları Fabrikasında, Petrol-İş'e bağlı işçilerin grevi.	2.12.1970'de başladı.	Toplu İş Sözleşmesinde, işçi istekleri üzerinde anlaşmaya varıldı.
Doğan Lastik Fabrikasında Lastik-İş'e bağlı 167 işçinin grevi.	9.12.1970'de başladı. 1.1.1971'de sona erdi.	İşveren sendika isteklerini kabul etti.
Kent Akümülatör Fabrikasında Petrol-İş'e bağlı işçilerin grevi.	27.12.1970'de başladı. 3.1.1971'de sona erdi.	İşverenle anlaşmaya varıldı.
Grundig ve Pertrix fabrikalarında DİSK'e bağlı 600 işçinin grevi.	31.12.1970'de başladı.	Toplu İş Sözleşmesindeki anlaşmazlık giderilemedi.
Berec Pil ve Akümülatör fabrikasında Kimya-İş'e üye 1200 işçinin oturma grevi.	1.1.1971'de başladı. 2 Ocak 1971'de sona erdi.	Kimya-İş ve Petrol-İş'e bağlı işçiler arasındaki çatışma.
Adana Belediye Otobüs İşletmesi işçilerinin grevi.	5.1.1971 günü başladı. 2.2.1971'de sona erdi.	İşçilerin ücret ve zam isteği kabul edildi.
Eskişehir Entil Endüstri Ticaret Şirketinde Maden-İş'e bağlı işçilerin grevi.	12 Ocak 1971'de başladı.	
İzmir'de Aliğa Rafinerisi işçilerinin pasif direnişi.	17.1.1971'de başladı, aralıklarla devam ediyor	İşçi çıkarma olayının artması ve daha 600 işçinin çıkarılacağı kararı.
22 işyerinde Teksif'e bağlı işçilerin grevi.	18.1.1971 günü başladı. 2.2.1971 günü sona erdi.	İşçilerin zam isteği kabul edildi.
Mardin'de 400 YSE işçisinin oturma grevi.	18.1.1971 günü başladı.	İşçiler, 4 aydır ücret alamamaları nedeni ile direniyor.
Frintaş'a bağlı 4 işyerinde, Türkiye Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası üyelerinin grevi.	19.1.1970 günü başladı.	Toplu iş sözleşmesi anlaşmazlığı.

Elazığ YSE işçilerinin oturma grevi.	20.1.1971 günü başladı.	Ücretlerin ödenmemesi.
Sakarya, Uniroyal fabrikasında Lastik-İş'e bağlı 630 işçinin grevi.	21.1.1971'de başladı.	Zam isteğinin reddi.
Adel Kale Kilit Fabrikasında Kimya-İş'e bağlı işçilerin oturma grevi.	2.2.1971 günü başladı.	İşverenin Kimya-İş'in mahkemece saptanmış toplu iş yetkisini kabul etmemesi.
Mobil, BP ve Shell'de Petrol-İş'e bağlı işçilerin grevi.	4.2.1971 günü başladı. 5.2.1971'de Bakanlar Kurulu kararı ile 30 gün ertelendi.	
Ereğli Demir Çelik tesislerinde 4500 Maden-İş üyesi işçinin oturma grevi.	12.2.1971 günü başladı. Beş saat sürdü.	Zam isteğinin reddi. Maden-İş'e kaydolan işçilerden hâlâ Metal-İş adına aidat kesilmesi.
Ankara'da Elsan Elektrik motorları fabrikasında Metal-İş'e bağlı 120 işçinin grevi.	12.2.1971 günü başladı.	Toplu iş sözleşmesinin uygulanmayışı.

ŞERAFETTİN ARKADAŞ ÖLDÜRÜLDÜ

Türkiye İşçi Partisi Amasya İl Başkanı Şerafettin Atalay gizli eller tarafından öldürüldü.

Bu cinayet, uluslararası ve yerli mülki sermayenin geliştirdiği faşist dikta cinayetlerinin yeni bir halkasıdır. Şerafettin arkadaş delikanlı çağımızdan itibaren TİP saflarında mücadele eden cesur bir sosyalistti. Ne var ki, finans kapitalin gizli ve kanlı elleri bu yiğit kardeşimizi kallesçe kurşunladı.

Şerafettin Atalay arkadaşın katilleri bir gün mutlaka cezalandırılacaktır.

HIDIR ALTINAY'I KATLETTİLER

Hür-Per-Sen Sendikası yöneticisi Hıdır Altınay kapıkulları tarafından hunharca öldürülmüştür.

Hıdır, hastahane ve üniversitelerdeki işçi ve müstahdemlerin ekonomik-demokratik mücadelesine önyak olan yiğit bir kardeşimizdi.

Şehitlerimizin kanlarının yerde kalmayacağını yeniden ve yeniden söylüyoruz.

DR. HİKMET KIVILCIMLI

TOPLUM BİÇİMLERİNİN GELİŞİMİ

Bu kitapta, Marks'ın Formen çalışması Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Tarih Tezi açısından yorumlanmıştır. Kitabın genel kuruluşu içinde Marks'ın mülkiyet tanımlamaları verilmekte, bu tanımlamalardaki soyut anlam ve somut tarihteki sıraları incelenmekte ve aynı zamanda Tarih Tezi sistematik bir biçimde akıcı bir anlatımla özetlenmektedir. Marksist-Leninist bilimde büyük önemi olan bu çalışmayı bütün devrimcilere duyururuz.

256 sayfa 12.5 lira

Ekim Yayınevi, P.K. 297 Kızılay, Ankara
Sosyalist Gazetesi, Laleli Cad. 1/3 İstanbul

SİNAN YAYINLARI "DEVRİMCİLERİN DİKKATİNE"

MAREŞAL JUKOV'UN ANILARI

"Sovyetlerde on beş günde iki milyon satan eser"
Proleter Mareşal JUKOV, Faşizmin bütün kirli çamaşırlarını ortaya döküyor.

Birinci Dünya Savaşında er, sonra assubay, İkinci Dünya Savaşında ise mareşal olan, kürkçü çırağı JUKOV'un anıları ve tarafsız görüşleri. Faşizmin zulmü. Leningrad, Stalingrad işçilerinin inanılmaz savunmaları, Polonya, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Macaristan'da gerçek halk direnişleri işgal altında kaynaklarını seferber ederek Sovyetlerin, Faşizmi, emperyalizmi yenışı. Berlin'in alınması...

Amerika ve İngiltere'nin Hitler ile işbirliği.
Berlin sorununun gerçek boyutları. Dünya savaşında Gerillanın önemi.
Stalin sorunu tarafsız olarak değerlendirilen kitap.

Stalin-Kruşçev çatışmasının kökenleri.

DOĞRUDAN RUSÇA'DAN ÇEVİRİ

Bir özel cilt içinde renkli basım. 20.— TL.

GORKİ

"YAŞANMIŞ HİKÂYELER"

Sosyal realizmin en büyük ustası GORKİ'ye ününü kazandıran eseri.

Rusça'dan çeviren : A. Behramoğlu — Kapak ve Desenler : F. Öngören
(Kuşe kaplı, karton kapak) bir özel cilt içinde, beş renkli ofset baskı,
329 sayfa. 15.— TL.

ANKARA CAD. GÜNCER HAN 45/15 - P.K. 740